

Høgskulen på Vestlandet

Samfunnsfag 3, emne 4 - Masteroppgave

MGUSA550-O-2023-VÅR2-FLOWassign

Predefinert informasjon

Startdato:	02-05-2023 09:00 CEST	Termin:	2023 VÅR2
Sluttdato:	15-05-2023 14:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Masteroppgave		
Flowkode:	203 MGUSA550 1 O 2023 VÅR2		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.:	228
---------------------	-----

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	28960
----------------------	-------

Egenerklæring *: Ja
Jeg bekrefter at jeg har Ja
registrert
oppgavetittelen på
norsk og engelsk i
StudentWeb og vet at
denne vil stå på
vitnemålet mitt *:

Gruppe

Gruppenavn:	(Anonymisert)
Gruppenummer:	5
Andre medlemmer i gruppen:	Deltakeren har innlevert i en enkeltmannsgruppe

Jeg godkjenner avtalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

Er masteroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er masteroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

MASTEROPPGAVE

Fremstillingen av Israel-Palestina konflikten i norske lærerbøker.

The presentation of the Israel-Palestine conflict in the Norwegian curriculum.

Peter Thomas Wilke

Grunnskolelærerutdanning 5.-10.trinn, MGUSA 550

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett (FLKI)

Veileder – Christian Kjellstrøm Melby

Innleveringsdato: 15.mai 2023

Sammendrag

Masteroppgaven er en analyse av fremstillingen av Israel-Palestina konflikten i norske lærebøker for 10.trinn i perioden 1999 til 2022. Utvalget av datamaterialet er delt i tre forskjellige deler (L97, LK06 og LK20) basert på hvilke læreplaner de ulike lærebøkene er tilpasset. Arbeidet er basert på en hypotese om at Israel-Palestina konflikten blir fremstilt på en påtatt nøytral måte som til tider også er misvisende.

Med utgangspunkt i Jensehaugen (2022), Shlaim (2000) og Waage, H. (2013) sine redegjørelser av Israel-Palestina konflikten er det gjort en deskriptiv vertikal og horisontal idéanalyse av ni lærebøker for 10. trinn utgitt i perioden 1999-2022. Bøkene er blitt sammenlignet med bøker utgitt i samme tidsperiode og på tvers av tidsperiodene. Generelt for alle bøkene er et gjengående fokus på breddekunnskap fremfor dybdekunnskap i fremstillingen av Israel-Palestina. Dette strider dels med to av læreplanene, men spesielt med LK20 som understreker mål om dybdelæring. Fremstillingen av konflikten er tilsynelatende lik på tvers av tidsperiodene lærebøkene er utgitt i. Men analysen viser at det er større og mindre forskjeller, som bemerker seg. Den mest i øyenfallende forskjellen er hvor kort fremstillingen av konflikten er i to av lærebøkene for LK20. Et av de sentrale funn fra analysen er hvordan skyldspørsmålet ofte blir unngått, underspilt eller forenklet i fremstillingen av Israel-Palestina konflikten. Konsekvensene av dette er at fremstillingen til tider misviser leseren og undergraver kompleksiteten og alvorlighetsgraden ved konflikten.

Abstract

In the following master's thesis, I have conducted a descriptive vertical and horizontal analysis of the presentation of the Israel-Palestine conflict in Norwegian school curriculum books for the 10th grade in the period 1999-2022. The analysis is organized in three different chapters. Each chapter represents a curriculum for one era (L97, LK06, LK20), and each chapter analyzes three books tailored to one of these three curricula. The master thesis is based on a hypothesis that believes the presentation of the Israel-Palestina conflict to be excessively neutral and, at times misleading.

Based on Jensehaugen (2022), Shlaim (2000) and Waage (2013) works regarding the Israel-Palestine conflict, I have conducted a descriptive analysis of nine Norwegian school curriculum books released in the period of 1999-2022. The books have been compared to books released in the same period as well as transversely. The curriculum books generally give a superficial presentation of the conflict which coincide with a tendency to focus on width rather than depth in the presentation of the conflict. This contradicts two of the three curricula, but especially LK20 which openly states that it aims to provide students with “deep learning”. The presentation of the conflict appears similar, but the analysis display that the presentation both feature smaller and larger disparities in the data material. The most apparent difference takes form in how short the presentation of the conflict is in two of the schoolbooks tailored to the current curriculum (LK20). One of the central findings of the analysis is how the presentation of the conflict avoids, de-emphasizes, and simplifies the question of guilt and responsibility for actions and circumstances. The consequences are at times a presentation of the conflict that misleads and undermine the intricacy and severity of the conflict.

Forord

Arbeidet med denne avhandlingen har både vært en utfordrende og tidkrevende prosess. Men ved veiens ende sitter jeg igjen med en stor takknemlighet. Jeg er takknemlig for at jeg har hatt muligheten til å ta en høyere utdanning. Det er enkelt å ta for gitt mulighetene vi har her til lands. Arbeidet de siste semestrene har stadig minnet meg på hvilke privilegium jeg og mine medstudenter nyter, deriblant til å ta en høyere utdanning. Grunnskolelærerutdanningen har gitt meg muligheten til å utvikle mitt intellekt samtidig som det har gitt meg erfaringer og sosiale bånd som jeg kommer til å verdsette resten av livet mitt. Jeg vil rette en spesielt stor takk til min veileder som har gitt meg gjennomtenkte og konstruktive tilbakemeldinger gjennom hele prosessen. Jeg vil også takke min samboer Oda og mine medstudenter i lunsjgruppa for sosialt samvær, støtte og gode faglige samtaler.

Bergen, 15. mai 2023

Peter Thomas Wilke

Innhold

1. Innledning.....	6
1.1 Introduksjon med problemstilling	6
1.2 Lærebøker og Læreplan	8
1.3 Definisjoner og begreper	10
1.4 Avgrensning og kildeutvalg	11
1.5 Metode og fremgangsmåte	12
2. Tidligere forskning.....	14
2.1 «Bruden er vakker, men hun er gift med en annen mann»	15
2.1.1 Utvisning fra Palestina og forfølgelse i Europa	15
2.1.2 Nasjonalisme i Europa.....	16
2.1.3 Palestina før 1. verdenskrig	17
2.1.4 Palestinamandatet	19
2.1.5 Andre verdenskrig.....	20
2.1.6 1948-krigen	21
2.1.7 Israel-Palestina under kalde krigen.....	23
2.1.8 Mot fred? Oslo-avtalene	30
2.2 Israel-Palestina historiografi	32
3. Analyse av L97 lærebøkene.....	38
3.1 Historie 10 (Lund & Indresøvd, E., 1999, Aschehoug)	38

3.2 Verda etter 1945, Historie 10 (Sveen & Aastad, S. A., 1999, Cappelen).....	41
3.3 Underveis – Historie 10 (Harald Skjønberg, 1999, Gyldendal).....	42
3.4 Oppsummering av funn fra L97-lærebøkene.....	46
4. Analyse av LK06-bøkene.....	49
4.1 Matriks 10 – Historie (Hellerud & Knutsen, 2008, Aschehoug)	49
4.2 Historie 10 (Makt og Menneske) (Ingvaldsen & Kristensen, 2008, Cappelen Damm) ...	53
4.3 Underveis – Historie 10 (Skjønberg, 2008, Gyldendal)	57
4.4 Oppsummering av funn fra LK06 utvalget	60
5. Analyse av LK20-bøkene.....	62
5.1 Arena 10: grunnbok, samfunnsfag for ungdomstrinnet (Erdal, Hellerud, Johsen & Westersjø, 2021, Aschehoug)	62
5.2 Samfunnsfag 10 fra Cappelen Damm: Grunnbok (Bredahl, Dehle, Larsen, Quintano, Ranheim, Salvesen & Øvretveit, 2022)	67
5.3 Relevans 10: samfunnsfag for ungdomstrinnet (Heidenreich, & Waage K., 2022, Gyldendal)	69
5.4 Oppsummering av funn fra LK20-utvalget.....	70
6. Diskusjon	72
6.1 Den nøytrale fremstillingen	73
6.2 Problemet med fremstillingen som tar utgangspunkt etter 2. verdenskrig.....	78
7. Avslutning.....	80
8. Litteraturliste.....	82
8.1 Vedlegg.....	82

8.2 Lærebøker	82
8.3 Annen litteratur	83

1. Innledning

1.1 Introduksjon med problemstilling

I historiefaget i grunnskolen har tradisjonelt sett ulike moderne konflikter fått stor plass, og det har blitt dedikert mye tid og rom til dem. De epokedefinerende verdenskrigene og den kalde krigen er tre konflikter de fleste elever kan gjenkalle fra historietimene. I tillegg har vår egen nasjons historie også fått mye tid og rom i historiefaget i grunnskolen. På grunnlag av dette er det også gjort flere lærebokanalyser av nettopp disse temaene i lærebøker både for grunnskolen, men også for videregående skoler. Eksempler på dette er blant annet Abrahamsen (2011), Fondevik (2003) og Moesgaard (2011) for å nevne noen. Men lite oppmerksomhet er viet konflikter i Midtøsten innenfor forskningsfeltet lærebokanalyse. Høisæther (2018) er en av få som har viet temaet Midtøsten i norske lærebøker oppmerksomhet, men hans avhandling handlet om fremstilling av middelalderen i norske lærebøker. Det mangler forskning på fremstillingen av Midtøsten i moderne tid i lærebøker. Dette til tross for at Midtøsten er et tema som får betydelig stor plass i historielærebøker i grunnskolen, og har fått massiv mediedekning de siste tiårene. I tillegg er det også verdt å nevne at det til nå ikke er gjort mange lærebokanalyser for lærebøker tilpasset LK20-læreplanen. Hovedandelen av tidligere lærebokanalyser har analysert lærebøker tilpasset tidligere læreplaner, som for eksempel Normalplanen (N39), Mønsterplanene (M74 & M87),

Reform 1997 (L97) og så videre. De siste tre årene har den nye læreplanen, Læreplan 20 (LK20) blitt innført. Som i likhet med andre læreplanreformer, skiller den nye seg fra de eldre. Hvordan den gjør dette er noe av det jeg vil dedikere oppgaven til å undersøke, spesifikt hvordan dette kommer til uttrykk i faget samfunnsfag der historie utgjør en vesentlig del. Jeg ønsker å gjøre dette ved å sammenligne hvordan en moderne konflikt har blitt fremstilt i ulike lærebøker, utgitt av tre ulike forlag tilpasset tre ulike læreplaner (L97, LK06 og LK20). Forlagene jeg har valgt ut er Aschehoug, Cappelen Damm og Gyldendal. Konflikten jeg ønsker å undersøke er Israel-Palestina konflikten. Konflikten har pågått siden før opprettelsen av staten Israel 14. mai 1948, og har vært aktuell siden. De siste to årene har det vært mange voldelige sammenstøt som har etterlatt flere hundre skadde og døde, hovedsakelig sivile i Gaza, på Vestbredden og i Israel noe som vitner om at konflikten fremdeles pågår (Kruse, Nyborg & Undheim 2023, Lunde & Riseng, 2023). For å undersøke og sammenligne fremstillingen av konflikten i lærebøkene tar jeg utgangspunkt i lærebøker tilpasset 10 trinn. På grunnlag av dette har jeg formulert følgende problemstilling som utgangspunkt for masteroppgaven: Hvordan blir Israel-Palestina konflikten fremstilt i ulike lærebøker for 10. trinn i samfunnsfag mellom 1997 og 2022? Problemstillingen er formulert nokså spesifikt i den forstand at det bare er snakk om hvordan konflikten blir fremstilt i lærebøker i faget samfunnsfag for 10.trinn, dette fordi konflikten generelt sett ikke blir omtalt i andre samfunnsfaglærebøker i grunnskolen enn de som er tiltenkt 10.trinn. I tillegg henviser problemstillingen til en tidsperiode som gjør det mulig å undersøke om fremstillingen av konflikten har endret seg over tid.

Israel-Palestina konflikten står i en særskilt posisjon. Det er en av få konflikter i verden som har vært pågående i nærmere ett århundre og som de aller fleste, både unge og godt voksne har et forhold til. Å fremstille denne konflikten er svært krevende å gjøre, uten at mange kommer til å hevde at det er en partisk fremstilling (Jensehaugen 2022, 9). Siden det er en betent og pågående konflikt mange har et forhold til i Norge har jeg en hypotese om at fremstillingen i lærebøkene kommer til å være påfallende nøytral siden bøkene skal benyttes i grunnskolen. Hypotesen er også underbygget av at Israel-Palestina konflikten har vært, og til dels fortsetter å prege den politiske dagsordenen i Norge. Dette kan illustreres ved blant annet Kibbutz Norge-aksjonen i 1949, Suezkrisen på 1950-tallet og Norges bidrag til fredsbevarende styrker (UNIFIL) i Libanon (Waage, 1996 & 2013).

Sett i sammenheng med Israel-Palestina konfliktens innviklede og lange historie og lærebokens komprimerte format, gjør dette konflikten til et interessant emne å undersøke

nærmere. Hvordan blir en så komplisert konflikt som Israel-Palestina fremstilt i lærebokens kortfattede format?

1.2 Lærebøker og Læreplan

Når jeg refererer eller henviser til lærebøker i denne avhandlingen innbefatter dette bøker for 10.trinn som har fagformidling som hovedformål og som inneholder i hovedsak pedagogisk tekst (Johnsen, 1989, 14). Det er muligens lett å tenke at i dagens digitaliserte samfunn, med internettilgang på alle skoler, Chromebooks, nettbrett, Smartboards og mer, at lærebøker ikke blir brukt så mye lenger. Dette er muligens tilfellet på noen skoler, men langt på vei alle.

Forskningen på fagområdet viser varierende resultater. På den ene siden vises det at lærebøker fortsatt spiller en viktig rolle i norske klasserom. Eksempelvis skriver Haug (2011, 8) i *Kunnskapsstatus og konsekvensar for lærarrolla og lærerutdanning* (gjengitt i Blikstad-Balas, 2014, 329) at undervisningsmønsteret «i hovedsak er om lag det same som det alltid har vore». Videre viser Blikstad-Balas (2014, 325-347) til «at skolen som system er lite endringsvillig, er en sentral del av forklaringen på hvordan læreboka har klart å beholde posisjonen som skolens mest betydningsfulle læringsressurs». I tillegg viser hun til at en annen grunn til lærebøkers flittige bruk i skolen, er fordi de er skreddersydd til skolen, og til en læreplan. Lærebøker blir produsert med den hensikt at de skal møte kravene til en konkret læreplan. På grunnlag av dette kan lærere se lærebøker som en fortolkning av en læreplans fag- og kunnskapssyn, hevder Tønnesen 2013 (gjengitt i Blikstad-Balas 2014, 329). Med andre ord hevdes det at lærebøker av flere lærere blir brukt flittig for å sikre seg at man følger læreplanens føringer. Det er da sannsynlig at lærebøker blir flittig anvendt når skolen jobber for innføring av ny læreplan, slik tilfellet har vært de siste årene.

På den andre siden viser både nasjonale og internasjonale studier at lærebokas posisjon er i ferd med å svekkes (Hansen 2018; Juuhl et al. 2010 gjengitt i Aashamar et al 2021). Dette skyldes blant annet avviklingen av godkjenningsordningen for lærebøker og nye læreplaner som går bort fra å styre fagenes innhold til å i stedet sette mål for elevenes kompetanse (Aashamar et al. 2021). Hvordan lærebøker blir brukt i forbindelse med undervisning får naturligvis konsekvenser for undervisningen som skjer i norske klasserom. Forholder lærere seg direkte og ukritisk til lærebøker blir det forfatterne av lærebøkene og forlaget som publiserer boka som legger premisset for undervisningen i klasserommet og ikke læreren, noe som undergraver lærerens autonomi. Et interessant tema, men en diskusjon som ikke blir gått

i detalj om i denne teksten. Grunnen til at dette blir nevnt er for å aktualisere og belyse hvorfor forskning på lærebøker fortsatt er relevant i dagens skole. Lærebøker brukes fortsatt aktivt i den norske skole, og spesielt i samfunnsfag (Aashamar et al. 2021). Innholdet i lærebøkene har betydning for undervisningen som igjen påvirker barns utdanning.

Innholdet i lærebøker har og vil fortsette å endre seg i tråd med at samfunnet vi lever i endrer seg. Jeg hevder ikke at de står i et gjensidig forhold til hverandre, men det er tydelig at endringer i samfunnet gjenspeiles i nye læreplaner. Men hva er egentlig en læreplan? Karseth og Sivesind (2009) definerer en læreplan som:

Nasjonale reformer og dokumenter som gjelder skolens organisering og innhold (...) med hjemmel i loven og legitimitet i politiske begrunnelser (...) Dokumentet definerer mål for arbeidet i skolen og danner grunnlaget for skolens autoritet i møtet med foreldre og andre interessenter.

Hvordan dette kommer til uttrykk varierer. Noen læreplaner har stramme rammer, og gir detaljrike føringer for hva innholdet skal være, mens de to nyeste læreplanene (LK06 & LK20) gir mer rom for tolkning og frihet. For historiefagets del betyr dette for eksempel at man står friere som lærer til å bestemme hvilke konflikter eller tidsperioder man skal bruke mer tid på. Man står også friere til å gjøre undervisningen tverrfaglig, altså at man kan inkorporere samme tema i ulike fag. I den siste læreplanen er dette enda tydeligere enn tidligere. I denne er det svært få bestemte formuleringer. Innenfor samfunnsfag er det i motsetning til tidligere læreplaner også svært få historiske hendelser som er nevnt, med unntak av holocaust. Formuleringen av kompetansemålene er nokså tydelige på å vektlegge dybdelæring fremfor bredde. I praksis betyr det at lærere og skoler står ganske fritt til å velge hvilke historiske hendelser de skal fokusere på, siden det ikke nevnes eksplisitt i læreplanen. Dette kan tolkes både positivt og negativt. I forbindelse med lærebokutvalgene blir det interessant å se etter signaler om dette. Er det tydelig fokus på bredde fremfor dybde i lærebøkene for L97 og LK06? Er det tydelig tap av breddekunnskap og fokus på dybde kunnskap i nyere lærebøker? Og bærer språket i LK20-bøkene preg av dagens politiske korrekthet?

1.3 Definisjoner og begreper

Når man fremstiller konflikter må man generelt ta hensyn til hvilke begreper som blir brukt og hvilke handlinger, faksjoner og enkelt individ man skal inkludere og ekskludere. Det kan i noen tilfeller være problematisk å navngi en konflikt, eller bruke noen spesifikke begreper når man omtaler en konflikt. Idet man bruker ett spesifikt begrep og definerer hva dette handler om, tar man om ikke bevisst, en stilling (Caplan 2020, 4). I forbindelse med konflikten som kommer til å bli analysert i denne oppgaven, er det spesielt viktig å ha et bevisst forhold til dette. Spesielt når det i dette tilfelle til og med rår uoverensstemmelse over navnet på konflikten. Det som i denne avhandlingen blir omtalt som Israel-Palestina konflikten blir av noen, omtalt som den «jødisk-arabiske konflikten», «Sionistisk-arabiske konflikten», «Arabisk-Israelske konflikten», eller navnet som blir brukt i denne avhandlingen. Bruken av disse begrepene varier i faglitteraturen og lærebøker. De ulike begrepene kan også være en henvisning til ulike aspekt eller tidsrom i konflikten. Bruker man begrepet «den jødisk-arabiske konflikten» stiller man Jøder som en helhetlig folkegruppe mot arabiske folk som helhet, noe som i og for seg er misvisende. Dette er fordi ordene jøder og arabere er to begrep som henviser til en bredere folkegruppe enn de som er involvert i konflikten om landet i Palestina/Israel. (Caplan, 2020, 4). Begrepet mangler spesifikke henvisninger til hvilke politiske, nasjonale og territoriale aspekter ved konflikten som finnes i dag. Benyttes begrepet «araber» derimot, henviser dette ikke nødvendigvis til en enhetlig eller homogen gruppe. Den arabiske folkegruppe er definert som en etnisk folkegruppe som deler likt språk, historie og kulturelle røtter fra eldgamle stammer fra den arabiske halvøya. Men dette foreskriver ikke at arabere fra ulike land deler den samme historien eller synet i moderne tid. Holdninger, politikk, og erfaringer varier bredt blant det arabiske folk og stater, og av den grunn blir det derfor misvisende å bruke begrepet arabere som begrep for en samlet politisk enhet eller et samlet folk. Begrepet «Arabisk-Israelsk konflikten» rommer det større geopolitiske aspektet som har preget konflikten spesielt etter 1947 til og med 1980-tallet, noe som for eksempel begrepet «Israel-Palestina konflikten» mangler, men begrepet er fortsatt for vagt (Caplan 2020, 5). Et annet eksempel er hvilket navn man benytter i omtalelsen av muren på Vestbredden. Sikkerhetsmuren eller sikkerhetsbarrieren blir gjerne brukt av offisielle israelske kilder. På palestinsk side er det derimot mange som omtaler muren for separasjonsmuren eller apartheidmuren. Hvilke navn som blir brukt for ulike hendelser i løpet av konflikten kan også

kommunisere noe. Krigen i 1948 (som teknisk sett brøt ut i desember 1947 og varte til januar 1949), blir for eksempel på den ene siden kalt for frigjøringskrigen (milhemet ha-atzma'ut, på hebraisk). Mens på den andre siden blir den omtalt som katastrofen (al-Nakba på arabisk) (Caplan 2020, 7). I påfølgende kriger finner man også uenighet i navngivningen. Eksempelvis kan krigen i 1967 av noen bli omtalt som «seksdagerskrigen», noe som henviser til Israels militære dominans i den krigen og konflikten generelt. Den enkleste måten å forholde seg nøytral på, er generelt sett ved å bruke nøytrale ord i navngivningen, slik som datoer. Hensikten bak, og bruken av ulike begrep, som med alle konflikter, kan både være bevisste, men også ubevisste. Det er viktig å belyse mulige konsekvenser bak bruk av noen begreper tilknyttet temaet siden jeg senere skal analysere andres fremstilling av konflikten. I tillegg blir det i analysedelen av oppgaven nødvendig å belyse forskjeller blant lærebøkene, om det er noen vesentlige forskjeller i bruk av begreper eller skildringer relatert til konflikten.

1.4 Avgrensning og kildeutvalg

For å svare på problemstillingen som ble presentert innledningsvis er det nødvendig å snevre inn søkelyset. Hvilke lærebøker kan brukes som et representativt utvalg for å gi innblikk i hvordan Israel-Palestina konflikten blir fremstilt i historielærebøker for 10.trinn? Hvilke bøker skal settes søkelys på, og hvilke skal velges ut?

Jeg har valgt ut totalt ni lærebøker: tre lærebøker hver fra tre ulike læreplaner og fra tre ulike forlag, Aschehoug, Cappelen Damm og Gyldendal for Reform 97 (L97), Kunnskapsløftet (LK06) og LK20. Valg av lærebøker og forlag ble gjort på bakgrunn av innsyn i offentliggjorte markedsandeler til de respektive forlagene. Der kommer det frem at de tre nevnte forlagene utgjør individuelt de tre største andelene av lærebokmarkedet for grunnskolen og videregående per 2020 (for mer, se Statistikkutvalget i Forleggerforeningen, 2020, 61). I tillegg til valg av lærebøker fra tre ulike forlag, er det valgt ut tre lærebøker tilpasset hver av de aktuelle læreplanene i tidsrommet 1997-2022, R97, LK06 og LK20. Dette er gjort i forsøk på å gi ett innblikk i den fremstillingen en brorpart av norske skoleelever har fått om Israel-Palestina konflikten fra lærebøker de siste tiårene. Men, det må bemerkes at valget av lærebøker fra de tre største forlagene byr også på mulige ulemper. Fordelen er definitivt at analysen gir bedre mulighet til å få innsikt i fremstillingen som blir gitt til en majoritet av elever ved 10. trinn. En mulig ulempe er at analysen vil bære store eller større

likhetspreg og dermed ikke kan belyse bredden av forskjeller i fremstillingen av konflikten i lærebøker. Dette fordi analysen baseres på analyse av lærebøker fra de tre største forlagene. Forlagenes posisjon kan påvirke hvordan de velger å fremstille temaer. Det er mulig at ett av de mindre forlagene har en mer kontroversiell eller annerledes fremstilling enn normen. Det er også mulig at noen av de mindre forlagene belyser tematikker som de større forlagene unngår. Mulig, men det er ikke gitt at dette er tilfellet. Det er også en mulig ulempe at analysen ikke inkluderer noen heldigitale læreverk som er blitt vanligere de siste årene. Men for å besvare problemstillingen om hvordan Israel-Palestina konflikten blir fremstilt for 10. trinn, mener jeg at det er viktigere å vektlegge flertallsaspektet enn breddeaspektet. Det er også viktig å påpeke at selv om læreboken fortsatt har en viktig rolle i klasserommet, betyr ikke det nødvendigvis at den legger premisset for undervisning av alle temaer. Resultatet av analysen kan dermed ikke fastslå noe definitivt eller deskriptivt om hvordan teamet blir undervist om i norske klasserom. Det står heller ikke noe eksplisitt i den nye læreplanen om at undervisningen må inkorporere Israel-Palestina konflikten, men jeg vil argumentere for at konflikten kan fungere som et utmerket utgangspunkt for elever til å utvikle kompetanser som er nevnt i den nye læreplanen. Konkret mener jeg at Israel-Palestina konflikten kan være et eksepsjonelt utgangspunkt for elevene å bli bedre til å: «sammenligne hvordan historiske forhold påvirker levekår, bosettingsmønster i forskjellige deler av verden i dag» og «drøfte hvordan fremstillinger av fortiden, hendelser og grupper har påvirket og påvirker folks holdninger og handlinger» (Utdanningsdirektoratet, 2020, SAF01-04). Det skal ikke gås i nøye detalj om dette nå, men det er tilstrekkelig å påpeke at elevene kan lære mye om hvilken betydning Israels forhold til Vesten, arabiske land og palestinsk lederskap har på palestinernes levekår, bosettingsmønster i de historiske Palestina og andre land i Midtøsten. Mer detaljert gjennomgang av dette kommer i kapittel 2.

1.5 Metode og fremgangsmåte

For å kunne svare på problemstillingen er det nødvendig å benytte en metode som både gjør at jeg kan tolke tekstinnholdet og sammenligne dette på tvers av tid. Innenfor tekstanalyse er det mange metoder å velge mellom. Marienfeld (1976, gjengitt i Moesgaard 2011, 11) forklarer metoden deskriptiv innholdsanalyse med at «forskeren fortolker tekstens innhold og skaper mening av denne». I likhet med dette beskriver Bratberg (2017, 25-26) idéanalyse som

følgende:

Forskeren er på jakt etter ideer som dominerer i teksten. Her er det viktigere for forskeren å finne idébrytning eller kontinuitet fremfor hvor ofte et ord eller begrepet blir brukt. Samtidig holder man fast på premisset om at hvor ofte noe nevnes, også har betydning.

Begge metodene kan kategoriseres som kvalitative metoder i den forstand at det er fokus på meningsinnholdet i teksten, fremfor kvantifiserbare data. Dette betyr derimot ikke at alle metodene beskjeftiger seg med det samme. Kvalitative og kvantitative metoder er fortsatt et tydelig skillepunkt også innenfor lærebokanalyse. I tillegg til dette er det også et skille mellom å analysere lærebøker fra samme tidsrom med lærebøker utgitt fra ulike tidsperioder. Den første metoden blir omtalt av Magne Angvik (1982, 367-379, gjengitt i Moesgaard 2011, 12) som en gruppeanalyse i horisontalt perspektiv, mens den sistnevnte blir omtalt som en gruppeanalyse i vertikalt perspektiv. For å svare på den aktuelle problemstillingen jeg har valgt er det nødvendig med en metode som gjør det mulig å gå i dybden i innholdet, samtidig som det er nødvendig med en metode som ser på kontinuitet og bryting på tvers av de ulike tidsperiodene lærebøkene er utgitt i. For å kunne belyse kontinuitet og bryting på tvers av æraen blir det nødvendig å fremheve konkrete forskjeller og likheter som gjør seg gjeldende i de ulike fremstillingene. På bakgrunn av dette, vil det i denne oppgaven bli benyttet en metode som kombinerer idéanalyse med en vertikal og horisontal lærebokanalyse. Dette for å ha mulighet til å svare på tid og rom aspektet i problemstillingen, samt gi mulighet for å tolke innholdet.

Uansett hvilken metode man benytter seg av byr valget av metode generelt sett på noen fordeler og ulemper. Eksempelvis, forklarer som oftest kvantitative undersøkelser noe generelt om et fenomen, mens en kvalitativ undersøkelse sier noe spesifikt om et utvalg i en utvalgt situasjon. Felles for tekstanalyser enten det er idéanalyse eller diskursanalyse er at det i stor grad er preget av subjektivitet. Dette kan være et tveegget sverd. Det kan regnes som en styrke og en svakhet samtidig. Hvordan vi mennesker leser og tolker tekst er subjektivt forskjellig. Summen av leserens tidligere erfaringer påvirker hvordan leseren leser og tolker en gitt tekst. Dette gjelder også forskere, selv om man som forsker skal forsøke iherdig å forholde seg så objektiv som mulig. Skal man være realistisk, må man innse at det ikke er mulig å forholde seg fullstendig objektiv til en tekst (Bratberg 2021, 18-23). Derfor er det nødvendig at forskeren som gjennomfører tekstanalysen gjør det klart for leseren hvorfor man

tolker teksten som man gjør, på den måte at også leseren i størst mulig grad kan trekke de samme slutningene som forskeren. Forskning skal i så stor grad det lar seg gjøre, være etterprøvable for andre. Derfor vil det i analysedelen av avhandlingen bli gjennomgått grundig de utvalgte tekstene fra lærebøkene, for å gi leseren av teksten innsyn i datamaterialet.

I gjennomgangen av dataematerialet og sammenligningen av dette blir det nødvendig å strukturere sammenligningen. Jeg skal analysere tekster fra ni ulike lærebøker, fra tre ulike forlag, tilpasset tre ulike læreplaner. For å gjøre sammenligningen oversiktlig har jeg valgt å dele inn analysedelen i tre ulike kapitler, en for lærebøkene tilpasset Reform 97 (L97), en for Kunnskapsløftet (LK06) og en for LK20. Analysekapitlene er organisert kronologisk og alfabetisk etter forlagene. Det vil si at Aschehougs bok blir analysert først i hvert analysekapittel, deretter Cappelen Damm og Gyldendal til slutt. På slutten av hvert analysekapittel kommer en oppsummering av funn fra de aktuelle lærebøkene. Der ønsker jeg å oppsummere generelle trekk for fremstillingen av konflikten fra den aktuelle læreplanen, og belyse momenter som skiller seg ut generelt eller skiller lærebøkene fra de andre lærebøkene i samme periode. I presentasjonen av lærebøkene blir både boktittelen og forfattere presentert. Når jeg senere referer til de ulike bøkene, vil jeg referere alfabetisk til forfatterne. Jeg påpeker dette siden lærebøkene har nokså like navn og er i flere tilfeller skrevet av flere forfattere uten at det er spesifisert hvem som har ansvar for hvilke deler av boken. I kapittelet etter analysekapitlene ønsker jeg dernest å diskutere de samlede funn fra analysekapitlene og sette disse sammen i en større kontekst. Men før analyse av lærebøkene og diskusjonen om funnene i lærebøkene er det nødvendig med en redegjørelse for Israel-Palestina konflikten.

2. Tidligere forskning

Utgangspunktet for å analysere lærebøkene er Israel-Palestina konflikten og dets historie. Før analysen er det nødvendig å redegjøre for hvordan konflikten og historien til konflikten blir omtalt i faglitteraturen. Dette gjøres for å etablere en referanseramme for konflikten og utviklingen av konflikten basert på forskningsbasert faglitteratur slik at jeg senere kan sammenligne tekstene i lærebøkene med dette. Jeg understreker at kildene som blir anvendt i dette kapittelet vil primært være historiefaglig faglitteratur, og ikke lærebøker. Lærebøkene

blir anvendt senere i analysekapitlene. Jeg vil også påpeke at fremstillingen av Israel-Palestina konflikten i dette kapitlet vil i stor grad være komprimert, av hensyn til tekstens lengde. Derfor er det flere viktige momenter og hendelser ved konflikten som ikke vil bli gjort rede for i denne relativt korte gjennomgangen. De temaene og momentene som blir redegjort for i dette kapitlet er valgt på bakgrunn av at de skal gi en oversikt over konflikten og hendelsesforløpet samt gi tilstrekkelige årsaksforklaringer som lærebøkene antagelig utelater. For en nøyere gjennomgang av konflikten i dens helhet se Caplan (2020), Jensehaugen (2022), Shlaim (2000) eller Waage (2013).

2.1 «Bruden er vakker, men hun er gift med en annen mann»

Overskriften referer til et kjent sitat fra to rabbinere som ble sendt til Palestina etter Basel-kongressen i 1897 for å utrede Theodor Herzels idé om en jødisk stat. Sitatet gir med få ord kontekst til konfliktens opphav og sentrale konfliktspørsmål. Men, hvorfor ble to rabbinere sendt til Palestina etter en kongress i Basel? Hvorfor stod jødene uten en jødisk stat til å begynne med? Har det alltid vært konflikt mellom jødene og palestinerne? Og hva er egentlig opphavet til Israel-Palestina konflikten? For å kunne forsøke å svare på noen av disse spørsmålene, må det tas et lengre blick tilbake i historien (Shlaim, 2000, 3, Waage, 2013, 30).

2.1.1 Utvisning fra Palestina og forfølgelse i Europa

I år 70 evt. slo romerne brutalt ned det først store jødiske opprøret, og gjennomførte massedeportasjoner av jøder til andre romerske provinser. Jerusalem og jødiske helligdommer ble ødelagt og tusener av jøder ble solgt som slaver. Året kan anees av flere som begynnelsen på jødernes eksil og landflyktighet. I år 132 evt. måtte romerne igjen sende store militære styrker til Juda for å slå ned enda et jødisk opprør. Det tok tre år før ro og orden var gjenopprettet. I løpet av opprøret ble antageligvis over en halv million jøder drept, flere tusener solgt som slaver og deportasjoner til Romerrikets provinser ble gjennomført på nytt. Landet Juda ble omdøpt til Palestina og fra denne tiden av var majoriteten av jøder fordrevet (Waage, 2013, 22).

En brorpart av jødene flyktet eller ble deportert til Europa. Her var de en utsatt og

diskriminert minoritet som skulle oppleve århundrer med forfølgelse. Jødene kunne ikke eie jord i et samfunn dominert av jordbruk, og de kunne heller ikke inneha embete eller være medlem i håndverkslaug. På grunn av dette var europeiske jøder begrenset til noen få yrker, blant dem leger, handelsmenn og pengeutlånere. Jødernes religion ble også en av de særlige grunnene til at de ble forfulgt i Europa. Dette ble tydeliggjort flere ganger, spesielt under de kristne korstogene på 1000-tallet. I mange europeiske byer ble jøder massakrert og tvangskonvertert til kristendommen. Videre gjennom århundrene skulle jødene få skylden for nedgangstider, pester, hungersnød, uår og andre ulykker. Forfølgelsen i Vest-Europa gjorde at mange jøder utvandret til Øst-Europa, der de generelt opplevde bedre levekår over en lengre periode. Dette tok en brå vending da det i 1648 brøt ut opprør i det polsk-litauiske samveldet. Dette skulle bli et vendepunkt for jødernes sikkerhet og levekår i Øst-Europa. Jødene ble ansett som fiender av de stridende partene, kosakkene og polakkene. I løpet av opprøret ble store deler av den jødiske befolkningen massakrert. Etter 1648 opplevde Øst-Europa både en økonomisk og en politisk nedgang og jødene ble fordrevet. Fattigdom og forfølgelse gjorde at mange jøder flyktet vestover igjen (Waage, 2013, 23-25).

2.1.2 Nasjonalisme i Europa

I Europa på 1800-tallet så man fremveksten av mange politiske ideologier. Perioden blir ofte forbundet med fremveksten av ideologien nasjonalisme, og av nasjonalstatene i kjølvannet av den første franske revolusjonen i 1789. Det er ikke gitt at man betrakter nasjonalisme som en egen politisk ideologi siden mange andre politiske ideologier tar den for gitt. På 1800-tallet brøt denne ideologien med den rådende monark- og imperieordenen i Europa. Denne baserte seg på at en konge eller keiser regjerte over områder eller folkeslag han eller hun beseiret i krig eller arvet herredømmet over (Jensehaugen, 2022, 20). Nasjonalisme baserte seg på at det skulle være en direkte sammenheng mellom folket, som omtales som nasjonen, og staten. Det vil si at folkegrupper som ønsker det, har også rett på en egen stat, også kjent som prinsippet for nasjonal selvbestemmelsesrett. Prinsippet utgjorde kjernen i Sionismen, kjent som jødisk nasjonalisme, som bærer tydelig preg av samtidens europeiske nasjonalisme. Sionismen var i tillegg også sterkt påvirket av settlerkolonialisme, og på denne måten var sionismen en kombinasjon av både nasjonalisme og imperialism. Settlerkolonialisme var en imperialistisk tankeretning som baserte seg på at det var akseptabelt å flytte inn i ikke-europeiske områder

og bygge nye europeiske samfunn der, uavhengig av hva lokalbefolkningen mente (Jensehaugen, 2022, 20-21). Som utsatt minoritet i Europa fikk nasjonalismens ideologiske strømninger mye å si for jødernes sikkerhet og levekår. Nasjonalismen definerte et tydelig «vi» i folket (nasjonen) og et tydelig «dem», folkene som ikke var en del av nasjonen. Menneskene og gruppene som ikke tilhørte nasjonen (folket) var i mange tilfeller jøder og det oppstod en konspirasjonstro om at jødene utgjorde en direkte trussel mot nasjonalstaten (Jensehaugen, 2022, 22).

Nasjonalismen førte til en økende grad av diskriminering og forfølgelse av jøder som allerede hadde en lang historie i Europa. Den økende diskrimineringen på 1800 bidro til å legge grunnlaget for sionismen, mens andre jøder forsøkte å bli en del av folket. I møte med nasjonalismen og ekskludering prøvde mange jødiske samfunn å assimilere seg med «folket», å bli en integrert del av nasjonen. Blant disse menneskene fantes Theodor Herzl, den moderne sionismens far. Han trodde på assimilering og var tilhenger av denne retningen inntil to hendelser på 1880- og 1890-tallet. Dreyfus-saken og antisemitten Karl Luegers politiske suksess i Østerrike. Dreyfus-saken handlet om den fransk jødiske offiseren Alfred Dreyfus sin feilaktige tiltale og livsvarige dom i 1894 for høyforræderi. Saken ble tatt opp igjen flere ganger med nytt bevismateriale, men Dreyfus ble ikke renvasket før i 1906. I mellomtiden hadde saken blitt en folkesak og det var høy mistanke om at saken i virkeligheten handlet om Dreyfus' jødiske bakgrunn. Dette kombinert med en økende grad av antisemittisme i Wien på bakgrunn av Karl Luegers politikk gjorde at Theodor Herzl mistet troen på jødisk assimilering i Europa. Herzl utga bøkene *Den jødiske staten* (1896) og *Altneuland* (1902) der han lanserte ideene sine om at jødene kun kunne være trygge i sin egen stat. Nasjonalisme var en trussel mot Europas jøder på den ene siden, fordi den økte graden av den allerede eksisterende antisemittismen. På den andre siden, gav den jødene et politisk alternativ i form av jødisk nasjonalisme (sionisme) (Jensehaugen, 2022, 22-23 & Waage, 2013, 30). Spørsmålet videre ble da å finne ut hvor denne jødiske staten skulle opprettes.

2.1.3 Palestina før 1. verdenskrig

Opprinnelig stod valget mellom en jødisk koloni på et fruktbart område i Argentina, eller Palestina på grunn av den historiske tilknytningen til landet. Sionistenes første kongress i Basel (Sveits) i 1897 vedtok at det jødiske folk skulle arbeide for opprettelsen av et jødisk

hjem i Palestina. For Herzl var dette målet uakseptabelt. Han mente at sionistene måtte jobbe for en jødisk stat, ikke bare et jødisk hjem. Han opplevde også vanskeligheter med å vinne tilslutning for ideene sine blant velstående europeiske jøder som ønsket å fortsette å bo i Europa eller emigrere til USA. Flertallet av de europeiske jøder forble negative eller likegyldige til Herzls sionistiske idé og det var bare en liten del av tilhengerne som utvandret til Palestina ved århundreskiftet (Waage, 2013, 31).

På begynnelsen av 1900-tallet var Palestina en del av Det osmanske riket. Som følge av alliansen med Tyskland under første verdenskrig og tapet i denne kollapset Det osmanske riket. Siden ble Midtøsten aldri det samme. Under første verdenskrig utarbeidet europeiske stormakter, deriblant Storbritannia og Frankrike, hvordan de skulle fordele områdene mellom seg etter at Det osmanske riket var beseiret i den kjente Sykes-Picot avtalen. Blant annet, skulle Storbritannia få områdene som i dag er kjent som Jordan, Irak og Israel-Palestina (Jensehaugen, 2022, 24-27, Waage, 2013 31-34). Herzl, som ledet sionistbevegelsen i den formative fasen, var under oppfatningen at skulle sionistene klare å opprette en jødisk stat, måtte dette skje gjennom en allianse med datidens dominante stormakt, ikke gjennom samarbeid med palestinerne (Shlaim, 2000, 5). Det mest betydningsfulle eksempelet på dette under første verdenskrig er Balfour-erklæringen og Chaim Weizmann sin diplomatiske suksess i å få den britiske utenriksministeren Arthur Balfour til å erklære at Storbritannia støttet opprettelsen av et «jødisk nasjonalhjem» i Palestina. Chaim Weizmann var svært opptatt av å spre det sionistiske budskap. Han viste seg å være dyktig innenfor diplomati, og brukte evnene sine til å skaffe seg kontakter i mektige politiske kretser. Arbeidet med å spre sionismens budskap og hans diplomatisk evner gjorde at han ble Israels første president i 1948. Under første verdenskrig jobbet han og andre sionister for at Storbritannia skulle erklære støtten sin til det sionistiske prosjekt i Palestina. Støttet britene dette kunne de sikre seg støtte i krigen fra Russland og USA hvor det bodde mange jøder. I tillegg kunne britisk støtte til sionistprosjektet i Palestina bidra til å styrke Storbritannias interesser i Midtøsten. Weizmann og de andre sionistene lyktes i å få briteres støtte. 2. november 1917 erklærte den britiske utenriksministeren, Arthur Balfour Storbritannias støtte i et brev til lederen av sionistbevegelsen, Lord Rothschild. Erklæringen var både upresis og uklar i tillegg til at den inneholdt flere forbehold, blant annet: «det skal ikke begås noen handling som kan påvirke negativt de folk tilhørende eksisterende ikke-jødiske samfunn i Palestina» (Jensehaugen 2022, 25 & Waage, 2013, 33). Hva et nasjonalhjem, eller hvilket område dette jødiske nasjonalhjemmet skulle opprettes i ble heller ikke definert eller forklart i erklæringen.

Samtidig er det bemerkningsverdig å påpeke at palestinerne ble omtalt som «eksisterende ikke-jødiske samfunn i Palestina». Erklæringen blir dratt frem i de fleste omtalelser av konflikten, fordi den blir påpekt som første gang sionistbevegelsen oppnådde internasjonal anerkjennelse for det jødiske krav om Palestina, en anerkjennelse som skulle få stor betydning i ettertid (Jensehaugen 2022, 25 & Waage, 2013, 33-34).

2.1.4 Palestinamandatet

Etter Remo-konferansen i 1920 ble Palestinamandatet nedfelt i Folkeforbundet (FNs forgjenger) og Balfour-erklæringen ble innlemmet i det britiske mandatansvaret. Enkelt forklart var mandat-systemet en videreføring av kolonialisme eller en slags ny-kolonialisme der mandatmaktene fikk ansvaret for landområder, ofte tidligere kolonier som ikke var ansett for å være klare for selvstendighet. Det geografiske området som ble innlemmet i Palestinamandatet dekket store deler av dagens Jordan og Israel. Mandatmaktene skulle styre mandat-områdene sine i retning av uavhengighet under Folkeforbundets oppsyn. I Palestinamandatet sitt tilfelle betød dette i praksis at Storbritannia hadde påtatt seg ansvaret for å støtte etableringen av et jødisk nasjonalhjem samtidig som det hadde forpliktet seg til å gjøre palestinerne klare for uavhengighet (Jensehaugen, 2022, 26). Denne vanskelige situasjonen ble ikke forbedret av at stadig flere europeiske jøder innvandret til Palestina og dannet en form for jødisk para-stat i Palestina, med egen milits (Haganah), utenriksdepartement, utdanningsinstitusjoner og mer. Palestinerne hadde også nasjonale ambisjoner, men mislyktes i å organisere seg like godt som sionistene. Dette delvis på grunn av interne krangler mellom de mest sentrale familiene i det palestinske samfunnet, men også på grunn av forskjell i forholdet mellom britene og palestinerne, og britene og sionistbevegelsen. Denne forskjellen i dynamikken ble ytterligere forsterket i disfavør av palestinerne etter det palestinske opprøret i 1936. Opprøret må sees i sammenheng med den sterkt økte jødiske innvandringen fra Europa til Palestina som følge av forverrede vilkår for jødene i en rekke europeiske land. Den jødiske befolkningen i Palestina gikk fra å utgjøre ca. 50 000 i 1917 til nærmere 350 000 i 1937. I 1941 bodde det i underkant av 500 000 jøder i Palestina med en totalbefolkning på 1,6 millioner (Persson 2006 gjengitt i Waage 2013, 36). Som følge av opprøret ble sentrale palestinske lederfigurer henrettet, fengslet eller rømte landet, og britene trente og bevæpnet jødiske styrker for bistand i å slå ned opprøret.

Palestinerne ble kraftig svekket samtidig som sionistene ble styrket betraktelig (Jensehaugen, 2022, 27).

2.1.5 Andre verdenskrig

Andre verdenskrig og holocaust var katastrofal og fullstendig ødeleggende for de jødiske samfunnene i Europa. Nazistenes «endelige løsning» hadde tatt livet av seks millioner jøder og i flere land var nærmere 90 prosent av den jødiske befolkningen drept. For mange ble dette det ubestridelige bevis på at Europa ikke var trygt, ei heller kom til å bli trygt for jødene i fremtiden. Europeiske stater og USA hadde stengt grensene for jødiske flyktninger i 1938 og Palestina ble stengt av britene i 1939, tiden da jødene trengte som mest en trygg havn. Mange trakk konklusjonen om at bare sionismen og en sterk uavhengig jødisk stat kunne beskytte jødene mot en ny tragedie, både i de jødiske samfunn, men også internasjonalt. I kjølvannet av krigen ble opprettelsen av den jødiske staten i Palestina ansett som livsviktig for jødene (Caplan, 2020, 111, Jensehaugen, 2022, 27-29, Shlaim, 2000, 24, Waage, 2013, 37-40).

Krigen kostet Storbritannia dyrt, og på flere måter var Storbritannia svekket. Gevinsten fra imperiets kolonier var betraktelig redusert, og mange av koloniene hadde blitt utgiftsposter plaget av uro og opprør. Palestina var et mandat og ikke en koloni, men krevde likevel store materielle og militære ressurser for å bevare orden, og av den grunn var gevinsten enda mindre for britene. I 1947 ga britene konflikten over til det nylige opprettede FN, som arbeidet for å sikre verdensfreden (Jensehaugen, 2022, 29). FN nedsatte en komité, United Nations Special Commission On Palestina (UNSCOP), som fikk knapp tid til å finne en løsning på problemet. Kommisjonen ble møtt svært ulikt av jødene og palestinerne. På den ene siden så nektet palestinerne å akseptere premisset om at en utenforstående organisasjon skulle bestemme over deres rett til landet, og av den grunn boikottet palestinske ledere høringene til UNSCOP. Flere av de arabiske ledere som møtte komitéen var mer opptatt av å ivareta egeninteresser for deres egne nyopprettede stater, og var ikke samstemte om hva som var den rette løsningen for Palestina. Sionistene var innledningsvis skeptiske til at FN skulle

bestemme over deres fremtid, men gjorde det de kunne for å påvirke UNSCOP-representantene. Komitémedlemmene ble blant annet møtt av jøder som kunne samme språk, og de ble vist hvilket dynamisk og voksende samfunn jødene hadde etablert i Palestina (Jensehaugen, 2022, 29-31, Morris, 2001 & 2008, gjengitt i Waage, 2013, 100-102). Komitéens konklusjon og forslag endte opp med å favorisere sionistene, og etter flere behandlingsrunder i FN preget av sterke motsetninger, press og debatt ble resultatet med knapp margin resolusjon 181, bedre kjent som FNs delingsplan. Delingsplanen foreslo en tredeling av palestinamandatet, en jødisk stat (56 prosent), en arabisk stat (43 prosent) og en Jerusalem-enklave styrt av FN (se vedlegg 1). Her må den skjeve fordelingen av landområdet sammenlignet med befolkningsandel påpekes. I tillegg må det understrekes at delingsplanen var en anbefaling på hvordan Israel-Palestina problemet kunne løses. Den var ikke juridisk bindende og forutsatte at jøder så vel som palestinerne aksepterte delingsplanen. FN kunne bruke makt for å tvinge gjennom en løsning dersom konflikten ble en trussel mot freden, men en slik avgjørelse var det kun sikkerhetsrådet som kunne fatte og dette forutsatte en enighet blant medlemmene i rådet. I tillegg hadde FN ennå ikke mulighet til å sette inn fredsbevarende styrkers siden et slikt tiltak ikke var opprettet enda (Waage, 2013, 106).

I 1947 utgjorde den jødiske befolkning omtrent en 30 prosent av befolkningstallet i Palestina, men skulle tildeles 56 prosent av jordarealet. Sammenlignet med palestinerne som utgjorde 66 prosent av befolkningen og fikk tildelt 43 prosent av jordarealet. Fordeling mellom andel populasjon og tildelt landområde fremstod da, og senere som nokså skjev. Attpåtil hadde ikke denne resolusjonen noen implementeringsmekanismer. Partene måtte selv ta seg av dette, flere påpekte dette, både da og i ettertid som en oppskrift på konflikt. Palestinernes kompromissløse tilnærming til UNSCOP i 1947 har, og blir fortsatt tatt i bruk som et argument mot palestinerne om hvor lite villige de er til å inngå fred, noe jeg kommer tilbake til kapittel 2.2 (Jensehaugen, 2022, 30-32 & Waage, 2013, 102-107).

2.1.6 1948-krigen

Det er flere begrep for krigene som utspilte seg i Palestina på slutten av 1940-tallet. Begrepet 1948-krigen blir i denne avhandlingen brukt med den hensikt å referere både til borgerkrigen i Palestina mellom desember 1947 og 14. mai 1948 og krigen mellom Israel og de arabiske

nabostater mellom 15. mai 1948 og våren 1949. Begrepet blir brukt videre i avhandlingen til å referere til konflikten i samme tidsrom. FNs delingsplan ble på flere måter starten på borgerkrigen i Palestina. Sionistene måtte ta de områder de hadde blitt «lovet» og Palestinerne måtte holde på det landet de hadde. Kamper mellom palestinsk militans og jødiske militser brøt ut kort tid etter at FNs delingsplan ble vedtatt 29. november 1947 (Jensehaugen, 2022, 35-36).

Borgerkrigens første fase kjennetegnes ved at de palestinske militansene var på offensiven. Frem til april 1948 var de jødiske militære styrkene på defensiven, da bestemte den sionistiske ledelsen seg for å gå i offensiven med det som senere er blitt kjent som Plan D. Oppsummert gikk planen ut på å sikre størst mulige områder, koble sammen jødisk kontrollerte områder og renske ut «potensielle» indre trusler. Plan D har derfor blitt sentral i debatten om Israel og om den sionistiske ledelsen i perioden før staten ble erklært (Khalidi 1988, Morris 2004, Pappé 2007, Palumbo 1989 gjengitt i Jensehaugen, 2022, 37 & Shlaim 2000, 31). En nært tilknyttet debatt til dette er den innviklede intensjonsdebatten, som diskuterer ansvaret for den palestinske masseflukten i 1948-krigen. Ene retningen representert av Benny Morris blant annet hevder at masseflukten var en konsekvens av krigen og ikke en del av en bakenforliggende plan. Den andre retningen representert av palestinske forskere som Walid Khalidi og Nur Mashala og den israelske forskeren Ilan Pappé hevder at Israel utførte en planlagt etnisk rensning av Palestina. Intensjonsdebatten er en debatt som må sees i sammenheng med historiografien til Israel og Palestina. Pappé og Morris sine verk er blant de sentrale i den «nyere historiske forskningen», noe jeg kommer tilbake til i kapittel 2.2. Det er viktig å nevne den palestinske masseflukten og debatten om ansvarsskylden, siden det er et avgjørende øyeblikk i Israel-Palestina-konflikten. Konsekvensen av masseflukten var at jødene i store deler av Palestina nå var en solid majoritet av befolkningen. Dette var et nødvendig premiss for opprettelsen av den jødiske staten – en stat med jødisk majoritet. I løpet av 1948-krigen flyktet 750 000 palestinerne fra det området som skulle bli Israel. 14. mai 1948 erklærte sionistlederen David Ben-Gurion, foran et bilde av Theodor Herzl, staten Israel som ny og uavhengig stat. Ben-Gurion ble Israels første statsminister. Dagen etter invaderte arabiske nabostater, blant dem Egypt, Jordan, Irak, Syria og Libanon. Invasjonen fra de arabiske naboland, dagen etter opprettelsen av Israel, har vært sentralt i etableringen av en fortelling av den israelske David mot den arabiske Goliat, til tross for at Israel store deler av krigen hadde en større eller overlegen militær fordel. (Jensehaugen, 2022, 39-40, Pappé, 2009, 19, Shlaim, 1995, 287 & 2000, 31).

Over natten endret krigen karakter fra en borgerkrig til en mellomstatlig krig. Teknisk sett foregikk krigen i tre faser avbrutt av ulike våpenhviler forhandlet frem av FN. Ved krigsutbruddet 15.mai 1948 bestod de palestinske og arabiske styrkene av i underkant av 25 000 soldater, mens Israels bestod av 35 000 soldater. Innen desember 1948 bestod den israelske hæren i underkant av 100 000 soldater. Israelerne var i stand til å mobilisere en langt større, bedre trent, bedre forsynt, og en mer politisk enhetlig hærstyrke enn palestinerne og de arabiske nabolandene. De arabiske staters hærstyrker var generelt preget av dårlige eller lange forsyningslinjer, dårligere trente soldater og krangling mellom lederne fra de ulike statene. I tillegg var det etablert en enighet mellom Israels ledere og Jordan i skjul angående Vestbredden. Jordan skulle få Vestbredden dersom de ikke invaderte den jødiske staten. Den ene fordelen de arabiske styrkene hadde på papiret var tyngre våpen, som stridsvogner og fly, men de klarte ikke å utnytte disse til å vinne noen avgjørende seire. Krigen endte med en knusende israelsk seier og et ydmykende arabisk nederlag. 1948-krigen er sentral i konflikten siden den definerte fire hovedtemaer i konflikten: grensene, flyktningene, Jerusalem og spørsmålet om anerkjennelse (Jensehaugen, 2022, 41-44, Pappé 1997, 33, Shlaim 2000, 34-41 & Morris 2008 gjengitt i Waage, 2013, 112-120). For Israel ble krigen kjent som uavhengighetskrigen, og markerte realiseringen av det sionistiske prosjektet. Sionistene hadde klart å opprette en uavhengig jødisk stat som var betydelig større enn den i FNs delingsplan, som i tillegg hadde prestert å beseire palestinerne og de arabiske nabostatene. For palestinerne er krigen kjent som katastrofen (al-Nakba). De mistet hjemlandet sitt og 750 000 av dem var flyktninger. Siden har de vært et statsløst folk (Jensehaugen 2022, 51 & Waage, 2013, 126).

2.1.7 Israel-Palestina under kalde krigen

1956 - Suezkrisen

Midtøsten gikk gjennom store endringer i tiden etter 1948. Storbritannia og Frankrike mistet gradvis kontroll over områdene sine i Midtøsten, og regimene de hadde innsatt i mellomkrigstiden ble fjernet, ofte av militærkupp (Jensehaugen, 2022, 55). Den kalde krigen mellom supermaktene gjorde seg gjeldende i regionen ved at de arabiske landene etter hvert fikk støtte av Sovjet, mens Israel mottok støtte fra USA. Hver gang det oppstod væpnet konflikt mellom Israel og et av de arabiske nabolandene var det fare for, på lik linje med

andre steder i verden, intervensjon fra en av supermaktene som kunne forårsake en ny verdenskrig. Dette var særlig tydelig i 1956 og 1967. 1956-krigen, Suezkrisen eller Suezkrigen som den ofte blir omtalt som, er en svært interessant konflikt, men blir her gjennomgått i et svært komprimert omfang. Suezkanalen var en sentral forsyningslinje til vesten, og spesielt viktig for Storbritannia siden to tredjedeler av landets olje og en fjerdedel av landets import gikk gjennom kanalen. Egypts president Gamal Abdel Nasser nasjonaliserte kanalen 26. juli 1956 til Storbritannias og Frankrikes store misnøye. Umiddelbart påførte britene Egypt hardt politisk press mens de forberedte mulige militære handlinger for å sikre kanalen (Waage, 2013, 187-189). Men, kritisk nok, trengte britene ett påskudd for å kunne gå til militæraksjon mot Egypt, siden nasjonaliseringen av kanalen var en lovlig handling utført på lovlig vis. Dette påskuddet kunne Israel forsyne britene og franskmennene med, ved at Israel kunne angripe først, alene. Deretter kunne Storbritannia og Frankrike involvere seg, skjult under dekke av å skulle skille de stridende partene (Shlaim, 2000, 169 & Waage, 2013, 199-200). Det regnes med at selve krigshandlingene varte i under to uker fra 29. oktober 1956 til 6. november. Israel, Storbritannia og Frankrikes militære aksjoner var suksessfulle og oppnådde innledningsvis sine mål, men landene ble tvunget av USA og Sovjetunionen til å gå med på våpenhvile og en slutt på stridighetene. Det ble for første gang i historien opprettet en FN-ledet sikkerhetsstyrke for å sikre freden i områdene. Storbritannia og Frankrike ble tvunget til å trekke seg ut av Suezkanalen. Israel, til tross for militære seire, ble også etter hvert tvunget av USA til å trekke seg tilbake fra områdene de hadde erobret (Waage, 2013, 207).

1967 – Seksdagerskrigen

Elleve år etter Suezkrisen eskalerte konflikten mellom Israel og nabolandene igjen til en ny krig. Trefninger mellom Israel og Syria i nord hadde pågått siden slutten av 1964, og israelske styrker hadde angrepet Samu, en landsby på den Jordansk-annektete Vestbredden. På samme tid hadde Egypt over en lengre periode påført Israel press, ved eksempelvis å inngå forsvarsavtaler med flere av Israels naboland, deriblant Syria (november 1966), og Jordan (30. mai 1967). Disse faktorene, kombinert med Egypts stenging av det strategisk viktige Tiranstredet (22. mai 1967) for israelsk skipsfart, fikk det til å virke som at krig var uunngåelig (Waage, 2013, 337, 340, 342, 349). Morgenen 5. juni 1967 angrep israelske jagerfly i et overraskelsesangrep først det egyptiske luftforsvaret, så det syriske og deretter det

jordanske. I løpet av krigens første dag hadde Israel full kontroll over luftrommet. På krigens andre dag hadde IDF (Israeli Defence Forces) tatt kontroll over Gaza, begynt sin innmarsj i Sinaiørkenen, og erobret deler av Vestbredden. Etter krigens fjerde dag gav Egypt og Jordan seg, og syriske styrker stod alene igjen mot de israelske styrkene. 10 juni gav Syria opp og gikk med på en våpenhvile. På seks dager, derav navnet på krigen, hadde Israel erobret områder på tre og en halv ganger sin egen størrelse, og tapstallene på arabisk side var katastrofale (Jensehaugen, 2022, 64-65). Selv om palestinerne ikke direkte var delaktige i krigen, ble de igjen blant krigens største tapere. De gjenværende deler av Palestina etter grensedragningene i 1949 var nå under Israels okkupasjon (se vedlegg 2). Nærmere 300 000 palestinere måtte flykte, primært fra Vestbredden og Øst-Jerusalem, som nå skulle innlemmes i Israel. Vestbredden og Gaza skulle forbli okkuperte områder og ble ikke innlemmet i staten Israel.

Det er hensiktsmessig å understreke forskjellen mellom Øst-Jerusalem sin innlemming i staten Israel, mens Vestbredden og Gaza forble okkuperte områder. Siden staten Israel er grunnlagt som en jødisk stat, er ett av de fundamentale og underliggende premisser at majoritetsbefolkningen i landet må være jødisk. Bli majoriteten av befolkningen noe annet en jødisk, slutter den prinsipielt å være en jødisk stat. I de okkuperte områdene Gaza og Vestbredden bodde det på tidspunktet etter seksdagerskrigen (1967) 1,2 millioner palestinere - nok til å endre på landets demografi dersom områdene ble innlemmet i Israel (Raz 2012, Jensehaugen, 2020, 56 gjengitt i Jensehaugen, 2022, 66). Den påfølgende løsningen på dette problemet har blitt ett av kjernespørsmålene i konflikten siden. Bli palestinerne del av den israelske staten, opphører den jødiske stat fordi majoritetsbefolkningen på sikt blir «ikke-jøder». Fortsetter Israel okkupasjonen uten å gi like rettigheter til palestinerne, undergraver staten Israel sine demokratiske verdier, ved at en stor del av befolkningen i landet ikke blir regnet som statsborgere. Noe som svekker Israels status som demokrati og kan påvirke landets internasjonale status og forhold til andre land. Den «midlertidige» løsningen som Israel har benyttet seg av i over femti år er å betegne okkupasjonen som midlertidig. Løsningen er dypt problematisk når man tar i betraktning varigheten på okkupasjonen og levekårene til menneskene påvirket av den «midlertidige» okkupasjonen. Situasjonen i Gaza betegnes tidvis som en humanitær krise, og på et tidspunkt hevdet FN at området kom til å være ubeboelig innen 2020. Denne spådommen skulle vise seg å være feil, men levekårene er fortsatt svært dårlige. Det er omtrent 50 prosent arbeidsløshet, matmangel, urent vann og

tilgangen til strøm er begrenset store deler av døgnet og står i stor kontrast til levekårene i Israel (Jensehaugen, 2022, 66, 144). Nært forbundet med temaet om Israels okkuperte områder, kommer spørsmålet og konflikten om de israelske bosettinger i de okkuperte områdene.

Bosetningene

Når det i denne avhandlingen refereres til bosettinger, nybyggere eller bosettingspolitikk, refereres det hovedsakelig til de israelske bosettinger som er blitt bygget på det okkuperte området Vestbredden og som gjør beslag på det området hvor bosetterne bor. Det blir ikke henvist, med mindre det er nevnt eksplisitt til bosetningene i Øst-Jerusalem, Golanhøydene eller i Gaza som ble forlatt tidlig på 2000-tallet når Israel trakk seg ut av Gazastripen. Utbyggingen av israelske bosettinger har pågått siden etter 1967-krigen, og stadig i økende omfang. I 1977, etter ti års okkupasjon var det ifølge Israels befolkningsstatistikk nesten 8000 bosettere på Vestbredden. Etter tjue års okkupasjon, hadde tallet steget til 60 000. I 1997 var tallet nesten tredoblet til 160 000 bosettere, men i dette tallet er ikke antallet bosettere fra Øst-Jerusalem inkludert (Jensehaugen, 2022, 74). Andre anslag beregner at det i 1989 bodde 199 900 jødiske bosettere i palestinske områder, hvor det før 1967 ikke hadde bodd en eneste en. Ved utgangen av 2009 hadde antallet steget til totalt 510 648 bosettere. 299 440 på Vestbredden, 191 960 i Øst-Jerusalem, og 19 248 på Golanhøydene (Waage, 2013, 426-427, 482).

Bosettingene krever tilkobling til Israels infrastruktur og beskyttelse fra den israelske hær. Dermed hevdes det at hver enkelt bosetting gjør at det blir en mindre del av Palestina å forhandle om og at hver enkelt bosetting er en forlengelse av Israel. Bosettingene gjør ofte krav på den beste jorda og vannressurser som er en begrenset ressurs i området. Utbyggingen av bosettingene er stadig gjenstand for internasjonal kritikk, og blir påpekt av flere som ulovlige i henhold til internasjonal lov. I nyere tid har Israels bosettingspolitikk også blitt anklaget for å være en form for apartheid (Caplan, 2020, 251, Jensehaugen 2022, 127-129). Jensehaugen mener blant annet at bosettingene strider med internasjonal lov, da den fjerde Genève-konvensjonen artikkel 49 konstaterer: «okkupasjonsmakten skal ikke deportere eller flytte deler av sin egen sivile befolkning inn i området den okkuperer» (Jensehaugen, 2022, 129). Det stadig økende antallet av bosettere tar gradvis mer av de begrensede ressursene, og

gjør boforholdene for palestinerne der gradvis vanskeligere i det okkuperte Vestbredden. Saken har derfor utviklet seg til å bli en av konfliktenes kjernesporsmål.

Frigjøringskampen utenfor Palestina

Etter seksdageskrigen var Israel og IDF innblandet i flere kriger på 1970- og 80-tallet, begge utenfor det historiske Palestina. Resultatet av krigene endret på flere måter den palestinske frigjøringskampen. 1973-krigen ofte omtalt som Yom Kippur-krigen på grunn av krigsutbruddets forbindelse til den jødiske høytiden Yom-Kippur. Innledningsvis så det ut som at Israel kunne tape krigen, men en israelsk massemobilisering, utstrakt amerikansk støtte og uenigheter mellom lederskapet i Egypt og Syria gjorde at Israel kom seirende ut av krigen. Forhandlingene etter krigen dreide seg ikke om palestinerne sak. Krigen og forhandlingene dreide seg heller om den arabisk-israelske konflikten, og kulminerte i fredsforhandlinger mellom Israel og Syria og en fredsavtale mellom Egypt og Israel i 1979 (Jensehaugen, 2022, 89-90). Siden krigen og forhandlingene ikke dreide seg om palestinasporsmålet, ble dette et bevis på at palestinerne stod mer isolert i regionen enn tidligere.

Tegn til palestinerne isolasjon i regionen kunne allerede sees i Jordan 1970 da PLO (Palestine Liberation Organization) og andre palestinske grupper ble forbudt i landet. Etter Seksdageskrigen flyktet mange palestiner til Jordan. Frigjøringsgruppene PLO og Fatah iverksatte operasjoner mot Israel, utenfor Israels landegrens. Angrepene og terrorhandlingene mot Israel utført av de palestinske frigjøringsgruppene, skapte uro innad i Jordan, og påvirket landets forhold til Israel. For å få slutt på dette, nådde Kongen av Jordan, kong Hussein ut til USA om hjelp, som i sin tur ba Israel om hjelp. Når Israel mobiliserte styrker på grensen til Jordan, trakk Syriske styrker seg ut etter å ha vist symbolsk motstand. Uten støtte fra de arabiske hærene var palestinerne sjanseløse. Etter ti dager med kamp måtte de innse nederlaget. De forskjellige palestinske gruppene ble forbudt og palestinske styrker ble tvunget til å forlate landet (Jensehaugen, 2022, 82-88, Waage, 2013, 306-311).

PLO flyttet mesteparten av sine styrker til Libanon. Her hadde over 100 000 flyktninger flyktet etter krigen i 1948, og i 1970 omtrent 300 000. Etter 1967-krigen ble det klart for palestinerne at de måtte ta saken i egne hender. Palestinerne kunne ikke regne med at de arabiske nabostatene skulle frigjøre dem. Dette måtte de gjøre selv. Flere frigjøringsorganisasjoner var opprettet før seksdagerskrigen, men virksomheten deres økte i omfang etter krigen. Frigjøringsorganisasjoner som Fatah, PLO og Hamas er gruppene som kommer til å få mest fokus i denne avhandlingen, hovedsakelig fordi det er gruppene som blir nevnt mest i lærebøkene, og fordi de har hatt en sentral rolle i Israel-Palestina konflikten over flere tiår. Geriljakrig og terroraksjoner iverksatt utenfra Israel kjennetegnet frigjøringsorganisasjonenes kamp innledningsvis, og var deler av grunnen til at de palestinske organisasjonene ble forbudt i Jordan. Da PLO flyttet styrkene sine fra Jordan til Libanon i 1971, skulle dette vise seg å være dråpen som fikk det ustabile politiske begeret i Libanon til å renne over. Forflytningen av PLO og de påfølgende palestinske flyktningene tippet den ustabile situasjonen i favør av muslimene i Libanon og tydeliggjorde sterkt de kristnes «hegemoni» på politisk makt i landet. Palestinske geriljaaksjoner mot Israel fra libanesisk territorium, forårsaket israelske gjengjeldelsesaksjoner som skapte enda mer uro i Libanon. De libanesiske faksjonene bevæpnet seg til tennene for å kunne gjennomføre sin egen politikk. Dette pekte i retning mot borgerkrigen i 1975 (Jensehaugen, 2022, 92-94, Waage, 2013, 224-227).

En gjennomgang av borgerkrigen i Libanon, som skildrer konflikten brutalitet og kompleksitet i et kort format er mildt sagt vanskelig, muligens umulig å gjennomføre. Dette på grunn av borgerkrigens stadig skiftende allianser og konfliktlinjer. Siden denne redegjørelsen har fokus på Israel-Palestina konflikten, og hvordan den fremstilles i lærebøker for 10. klasse vil borgerkrigen derfor bli oppsummert kort, og med hensyn til forbindelsen med Israel-Palestina konflikten.

I Israel-Palestina konteksten er tidsrommet 1971 til 1982 viktig, siden PLO flyttet hovedkvarteret sitt til Beirut i 1971 og ble drevet ut av Libanon i 1982 etter en stor israelsk invasjon av Sør-Libanon. Det er også mulig å utvide perioden til år 2000, siden Israel okkuperte deler av Sør-Libanon frem til da. Israel var både direkte og indirekte involvert i

borgerkrigen. Israel gikk direkte inn med bakkestykker i mindre og større militæroperasjoner, og støttet flere militsgrupper, spesielt den kristne falangistmilitsen. Borgerkrigen rammet den sivile befolkning i Libanon hardt. Grunnen til at borgerkrigen er betydningsfull for konflikten er fordi flere hendelser under krigen hadde stor innflytelse på Israel-Palestina konflikten senere. I løpet av tiden PLO var i Libanon foregikk det man kan kalle for en moderering innad i PLO, selv om dette på langt nær skjedde over natten eller uten opposisjon, var resultatet klart. Den palestinske frigjøringskampen skulle ikke lenger kjennetegnes kun ved terrorhandlinger og vold mot internasjonale sivile mål. Væpnet kamp skulle heller ikke være eneste veien til frigjøring, og mest viktig: det ble åpnet for å etablere nasjonal myndighet i frigjorte territorier, altså at det kunne jobbes med løsninger hvor ikke hele territoriet for det historiske Palestina skulle frigjøres. Et alternativ som åpnet for å opprette staten Palestina innenfor de okkuperte områdene på Vestbredden og i Gaza – tostatsløsningen som skulle prege fredsforhandlingene på 90-tallet og 2000-tallet. I tillegg engasjerte Israels innblanding og okkupasjon av deler av Libanon fredsbevegelsen internasjonalt og innad i Israel som påførte israelske myndigheter stort politisk press (Jensehaugen, 2022, 92-103, Waage 2013, 224-229).

Intifadaen - grasrotoppøret

Etter at PLO forlot Libanon i 1982 mistet frigjøringsorganisasjonen mye av sin slagkraft. PLO var langt fjernet fra kampens hovedscene og ikke lenger i sentrum av den palestinske frigjøringskampen. Neste gang konflikten blusset opp igjen, skjedde dette ikke i regi av PLO og dette endret hvordan Israel-Palestina konflikten ble sett på internasjonalt. Det jeg henviser til er selvfølgelig den første intifadaen, og må ikke forveksles med den andre intifadaen. De to opprørene er av ulik karakter, skjedde på forskjellige tidspunkter, var igangsatt av ulike aktører og har hatt ulike konsekvenser for konflikten. Den første intifadaen er kjennetegnet som et grasrotoppør i de okkuperte områdene Vestbredden, Gaza og Øst-Jerusalem. Opprøret tok hovedsakelig form i streiker, demonstrasjoner og andre ikke-voldelig metoder, men ikke utelukkende. Opprøret var også preget av vold. Den utløsende årsaken skjedde den 8. desember 1987, da et israelsk militærkjøretøy kolliderte med to palestinske minibusser i Gaza (Jensehaugen, 2022, 103). Kollisjonen etterlot fire døde palestinere. Det israelske lederskapet var ikke forberedt på et bredt og vedvarende folkelig opprør, og deres første reaksjon var å håndtere opprøret med jernhånd. Tusenvis av palestinere ble arrestert, aktivister ble deportert,

portforbud ble innført og palestinske skoler og universiteter ble stengt (Shlaim, 2000, 453). Israels brutale håndtering av opprøret fikk stor internasjonal oppmerksomhet. Den viste Israel som en brutal okkupasjonsmakt som brukte unødvendig hard makt mot en okkupert befolkning som demonstrerte. Bilder av palestinske barn og ungdom som kastet stein og hyttet med kjepper og never mot israelske soldater med automatvåpen gjorde spesielt inntrykk. Bildene og mediedekningen skapte et press på Israel fra USA, FN og verdenssamfunnet samtidig som det engasjerte fredsbevegelsen innad i Israel til å mobilisere mot israelske myndigheter. Israels brutale håndtering av intifadaen skapte internasjonal sympati og oppmerksomhet for palestinernes frigjøringskamp samtidig som det ødela Israels omdømme. Opprøret hadde på noen få måneder oppnådd det flere tiår med militæraksjoner og terrorhandlinger hadde mislyktes med. Kombinasjonen av presset mot Israel og oppmerksomhet for palestinernes sak bidro til å danne grunnlaget for Oslo-avtalene (Jensehaugen, 2022,105, Shlaim, 2000, 454).

2.1.8 Mot fred? Oslo-avtalene

Den første intifadaen og okkupasjonen av Sør-Libanon medførte store kostander for det israelske samfunnet. Den israelske ledelsen ønsket seg en vei ut, og de siste årene hadde tydeliggjort at makt alene ikke kunne løse Israels problemer. Israel trengte en fremforhandlet løsning, men å forhandle med PLO i full åpenhet var ikke et alternativ. På den andre siden var PLO i en prekær situasjon, ledelsen satt i Tunisia og var adskilt fra utviklingen i Palestina. I tillegg var det andre politiske krefter i det palestinske samfunnet som utfordret PLOs maktposisjon, deriblant Hamas (Jensehaugen, 2022, 116).

Hamas ble grunnlagt i 1987 og utgikk fra det muslimske brorskap som hadde eksistert i Palestina siden 1946. Opprinnelig jobbet det muslimske brorskap utelukkende for en islamisering av samfunnet gjennom etablering av skoler og velferdstjenester i Palestina, og gruppen avstod fra væpnet kamp. Hamas lanserte i 1988 sitt notoriske charter som erklærte blant annet Hamas sitt mål om å frigjøre det historiske Palestina i sin helhet, og som dermed avviser staten Israels eksistens. Selv om gruppen har revidert charteret, blir Hamas for dette og en rekke andre grunner fortsatt ansett som en uakseptabel part å gå i dialog med av Israel, USA og EU. Hamas er en bred organisasjon som både er organisert som politisk parti,

militsgruppe og velferdssystem. Måten Hamas er organisert på er også en stor årsak til gruppens popularitet. Velferdssystemet fyller i stor grad tomrommene i samfunnet etterlatt av israelsk okkupasjon. I motsetning til PLO som fremstår som en sekulær frigjøringsorganisasjon er ideologien til Hamas forankret i både islam og nasjonal frigjøring, og har dermed fremstått som en utfordrer til PLOs makt (Jensehaugen, 2022, 106-107).

På slutten av 1980-tallet befant PLO seg langt vekke fra den virkelige kampen, og deres maktposisjon var utfordret av Hamas. Det var problematisk for PLO å fortsette å påstå deres posisjon som den eneste legitime representant for det palestinske folk. En kombinasjon av faktorer, deriblant de nevnte ovenfor, bidro til å gjøre PLO-ledelsen villig til å innlede direkte forhandlinger med Israel. Israel var derimot skeptisk til direkte forhandlinger. Alternativet ble derfor hemmelige forhandlinger gjennom det som senere er kjent som Oslo-kanalen. Den diplomatiske bakkanalen ledet an av norske diplomater gjorde det mulig for høytstående PLO-representanter og israelske representanter å møtes på forskjellige steder utenfor Oslo. Formatet passet bra for partene. Førte ikke forhandlingene frem til å noe kunne Israel benekte forhandlingenes eksistens og vices versa. Tidlig i forhandlingene viste det seg at PLO var villige til å inngå dyptgående kompromisser og var langt mer kompromissvillige enn Israel hadde trodd (Jensehaugen, 2022, 116-117). Forhandlingene resulterte i det vi i dag kjenner som Oslo-avtalen(e). Den første avtalen fungerte som en prinsipperklæring og en tidsplan for videre forhandlinger, som i siste instans skulle lede til en fredsavtale. Oslo-avtalen kan ikke regnes som en fredsavtale, men heller som et steg på veien til en lang prosess mot en fredsavtale. Men når avtalen ble undertegnet foran det hvite hus 13. september 1993 overrasket den det internasjonale samfunn og begeistret mange, også israelere og palestinere (Waage, 2013, 450-451). Kanskje fantes det en løsning på Israel-Palestina konflikten?

Optimismen rådet i kort tid. Etter undertegnelsen av Oslo-avtalen i 1993 og Oslo-II avtalen i 1995 raknet fredsprosessen etter kort tid på grunn av en kombinasjon av vold, endringer i den israelske politiske ledelsen, politiske splittelser på palestinsk side og en stadig utvidelse av de israelske bosettingene. På grunn av bosettingene ble det stadig mindre palestinske landområder å forhandle om, og mistilliten mellom partene økte. Mange i Israel og de okkuperte områdene var også misfornøyde av ulike grunner med utfallet av forhandlingene. Hendelser som Hebron-massakren (1994), drapet på Yitzhak Rabin (1996) og gjengjeldelsesaksjoner for disse er noen ekstreme eksempler på misnøyen. Disse og andre

hendelser forverret situasjonen ytterligere og i 1996 suspenderte Israel forhandlingene. Det har siden da vært gjentatte forsøk på å forhandle frem en varig fred. Konkrete eksempel er Camp David II (2000), Veikartet for fred (2003), Annapolis-konferansen (2008) og Kerry-initiativet (2013), men disse initiativene har ikke lyktes med å etablere en varig løsning (Jensehaugen, 2022, 122-127).

Siden fredsprosessene på 90-tallet har den politiske situasjonen i Israel-Palestina vært fastlåst. Samfunnene i Israel og de okkuperte områdene på Vestbredden og i Gaza har gått i uforsonlige politiske retninger som motarbeider en mulig fredsprosess. Israel har de siste to tiårene nærmest utelukkende vært styrt av det høyreorienterte partiet Likud, utbryterparti fra Likud eller parti til høyre for Likud (Jensehaugen, 2022, 127, Waage, 2013, 406). Hamas har tatt over styringen på Gaza, og gir tydelige signal på at de i praksis er mer opptatt med å styre Gaza, enn de er av å praktisere en frigjøringsagenda. Fatah styrer Vestbredden og har utviklet seg til å bli et styringsparti preget av korrupsjon, som slår ned på enhver kritikk av det palestinske lederskapet (Jensehaugen, 2022, 143-147). Situasjonen i Israel og de okkuperte områdene ligner ikke situasjonen i Palestinamandatet i 1948. Allikevel er oppfattelsen av 1948-krigen og Israels historie et viktig aspekt for å forstå konflikten.

2.2 Israel-Palestina historiografi

Siden 1980-tallet har Israels historie gitt liv til en oppildnet debatt, både innad i Israel, men også internasjonalt. Debatten har vært krass og har opprørt mange, nettopp fordi den særlig omhandler statens opprettelse og den påfølgende 1948-krigen som rører ved kjernen til Israels selvbilde og fellesminne. Debatten på 80-tallet begynte med noen utgivelser fra det som senere ble omtalt som «de israelske revisjonistene», eller «de nye historikerne», som utfordret den anerkjente sionistiske fremstillingen. Når jeg henviser til de nye historikerne så henviser jeg spesifikt til Benny Morris, Ilan Pappé og Avi Shlaim. Selv om andre inkluderer flere i denne gruppen er disse tre anerkjent og viden kjent som «de nye historikerne», «revisjonistene» eller «post-sionistene» (Pappé, 1997, 30, Shlaim, 1995, 288). Verkene de utgav på 80-tallet dekonstruerte både eksplisitt og implisitt tidligere verk som hadde dominert israelsk akademia om isreal-palestinsk historie. De nye historikerne var ikke de første som utfordret det som er omtalt som den sionistiske versjonen av israelsk fortid og nåtid, men i

motsetning til andre kritikere kunne ikke de nye historikernes verk bli avvist på grunn av politisk eller etnisk affiliasjon. Måten de nye historikerne dekonstruerte den sionistiske versjonen var at de brukte en strengt positivistisk tilnærming til å forklare «hva som egentlig skjedde». Ilan Pappé hevder blant annet at den sionistiske versjonen er en umulig kombinasjon av positivisme og ideologisk tilnærming til historien: Der fakta, basert på arkivmateriale anvendes for å bevise moraliteten i de sionistiske krav fremfor å vise hva som faktisk skjedde. I tillegg er den sionistiske versjonen kritisert for å ha et overveldende fokus på den israelske eliten og deres beretninger som fullstendig objektive sannheter. Det rettes lite fokus mot de politiske og diplomatiske bånd mellom de ulike statene før og under 1948-krigen (Pappé, 1997, 30-31). Enkelt forklart er den sionistiske versjonen, eller eksodusversjonen, en mytefortelling kritisert for å bære preg av propaganda. Den eksisterte i lang tid som den anerkjente versjonen av fremstillingen av 1948 krigen. Siden den sionistiske versjonen har vært den rådende fremstillingen lengst, er det derfor interessant å se om det finnes spor av den i fremstilling av konflikten i norske lærebøker. Jeg mistenker ikke en eksakt gjengivelse av sionistversjonen i lærebøkene, men det kan være interessant å undersøke om essensen av fortellingen er videreført. For å tydeliggjøre hva jeg legger i essensen av sionistversjonen har jeg inkludert et utsagn fra Ilan Pappé:

Budskapet i den sionistiske fortellingen om 1948-krigen er at Jødene i Palestina vann mot alle odds, mot en samlet arabisk overmakt som ville knuse den jødiske staten før den kom på bena. Det jødiske samfunn bestod av overlevende fra Holocaust som så vidt kunne sloss, mot en fiendtlig britisk regjering og en forent arabiske verden innstilt på en utryddelseskrig. Den israelske seier var mirakuløs og takket være heroiske soldater på bakken, og helteskikkelser som Ben Gurion og andre (Ilan Pappé, 1997, 31).

Avi Shlaim (1995) i sin artikkel om debatten om 1948 dekonstruerer og oppklarer det han kategoriserer som de seks sentrale mytene om 1948-krigen: 1. Britisk doktrine på slutten av palestinamandatet, 2. Militærbalansen mellom Israelske og arabiske styrker, 3. Flyktningsspørsmålet, 4. Forholdet mellom Israel og Jordan, 5. Motivene for den arabiske

invasjon, 6. Freden som uteble. I det følgende skal jeg redegjøre kort for argumentasjonen til Shlaim, for å gi innblikk i hvordan en av de nye historikerne dekonstruerte den sionistiske mytefortellingen om 1948-krigen.

1. Britisk doktrine på slutten av Palestinamandatet

Der den sionistiske versjonen peker på at Storbritannia gav våpen og oppfordret arabiske stater til å invadere Palestina når det britiske mandatet i Palestina tok slutt for å knuse den jødiske stat før den fikk fotfeste, viser Shlaim (1995) til korrespondanse og møter mellom Storbritannias utenriksminister Ernest Bevin og Jordans statsminister Tawfiq Abul Huda. I dette møtet som tok plass i London februar 1948, før FNs delingsplan tredde i kraft, er det kommet frem at Bevin gav tillatelse for at Jordan kunne sende inn den arabiske legion i Palestina direkte etter Storbritannias uttrekning fra Palestina, men med spesifikke forbehold. Angrep på jødisk territorium ville ikke bli akseptert, og et slikt angrep ville tvinge Storbritannia å trekke sin finansielle og militære støtte til den arabisk legion. I sterk kontrast til den sionistiske versjonen som sier at britene egget Jordan til å angripe den jødiske staten, viser Shlaim at Jordans invasjon heller indirekte ødela for opprettelsen av den Palestinske staten, ikke den jødiske.

2. Militærbalansen mellom arabiske og israelske styrker.

Den sionistiske versjonen fremstiller et bilde av 1948-krigen som en kamp mellom den israelske David mot den kolossale arabiske Goliat, der de israelske styrker vant en mirakuløs seier mot en tallmessig overlegen fiende. Tar man bare i betraktning de arabiske lands befolkningstall stemmer en slik fremstilling. Ser man derimot på antall tropper blir bildet endret nokså drastisk i favør de israelske styrker, slik jeg nevnte tidligere i kapittel 2.1.6 (Shlaim, 1995, 294).

3. Flyktningsspørsmålet

I spørsmålet om opprinnelse til flyktningsspørsmålet er den sionistiske versjonen klar på at palestinerne forlot landet på akkord fra egne ledere som sa at de skulle vende tilbake igjen når krigen var vunnet. En av de tilknyttede mytene i forbindelse med flyktningsspørsmålet var at

arabiske ledere sendte ut denne beskjeden på radiosendinger og andre offentlige medium. I boken *The Birth of the Palestinian Refugee Problem* undersøker Benny Morris blant annet dette. Konklusjonen hans er at det ikke finnes bevis for at arabiske ledere gav noen form for offisiell ordre på radio eller skriftlig medium at Palestinas arabere skulle forlate Palestina (Shlaim, 1995, 295-296, Walid Khalidi gjengitt i Finkelstein, 2007, 9). Morris sitt arbeid er anerkjent i de akademiske miljø, men tolkningene av funnene hans er forskjellige. Mange tolker hans verk som bevis på at Israel bevisst drev palestinerne ut av Palestina. Andre, inkludert Morris selv, tviholder på at den palestinske masseflukten var en bieffekt av krigen, ikke et mål i seg selv (Shlaim, 1995, 296).

4. Forholdet mellom Israel og Jordan

Den sionistiske versjonen fremstiller et enkelt og bipolar forhold mellom de ubarmhjertige og kompromissløse arabiske nabostatene mot jødene og den jødiske staten. Undersøkelse av senere avklassifiserte dokumenter viser derimot en omfattende dialog og korrespondanse mellom Israel og sine naboland, spesielt Jordan. I sitt verk *Collusions across the Jordan* (1988) viste Avi Shlaim også at det var stor uenighet innad i og blant de arabiske landene om hvordan den jødiske stat og palestinerne skulle håndteres (Shlaim, 1995, 296-297). I tillegg presenterte Shlaim teorien om at det i november 1947 ble opprettet en uskreven avtale mellom Israel og Jordan. Denne avtalen dreide seg om hvordan partene skulle dele Palestina mellom seg etter at det britiske mandatet opphørte. Shlaim hevder at denne avtalen, sanksjonert av Storbritannia, påvirket hvordan partene oppførte seg overfor hverandre under 1948-krigen. Shlaims argument munner ut i at partene handlet basert på deres respektive nasjoners egeninteresse, på bekostning av palestinerne. Denne senere aksepterte teorien strider direkte med den sionistiske versjonen som illustrerer en ensom jødisk stat omringet av kompromissløse og onde fiender (Shlaim, 1995, 296-299).

5. Motivene for den arabiske invasjonen

Sionistversjonen hevder at motivet for den arabiske invasjonen etter opprettelsen av staten Israel var å ødelegge den jødiske staten før den fikk fotfeste. En overfladisk lesning av pan-arabisk retorikk fra 1940- og 1950-tallet kan underbygge et slikt argument. Men i dette

tilfellet må man se ordenes tale i forbindelse med handling. Realiteten er mer kompleks. Shlaim påpeker at det var en nokså stor forskjell mellom pan-arabisk retorikk og de reelle målsetningene for krigen. Han hevdet at hver enkelt arabisk stat invaderte Palestina motivert av sin nasjons egeninteresse. Eksempelvis var Egypt interessert i Gazastripen og Jordan Vestbredden. Spørsmålet om motivene for den arabiske invasjonen er nært tilknyttet forholdet mellom Jordan og Israel. Grunnen for dette er at Kongen av Jordan, Kong Abdullah hadde formell kommando for den arabiske ligas krigsplan, og snudde drastisk om på denne planen. Shlaim hevder at han gjorde dette for å ivareta Jordans egeninteresse om å sikre den arabiske delen av Palestina, og ikke for å nedkjempe den nylig opprettede jødiske stat. De arabiske nabostatene hadde ikke en enhetlig plan når de invaderte, og samarbeidet dem imellom forvitret for hvert tap på slagmarken. Spliden mellom dem og mangelen på en enhetlig plan og utføring har av flere blitt tillagt stor vekt for at det gikk så dårlig med de arabiske nasjoner i 1948-krigen. Tar man hensyn til de politiske aspekt på den arabiske siden får man en helt annen forklaring på motivene bak invasjonen av palestinamandatet i 1948, enn den sionistversjonen fremstiller (Shlaim, 1995, 299-300).

6. Freden som uteble

Hvorfor ble det ingen vedvarende fred etter 1948-krigen? Sionistfortellingen fremmer her et narrativ om at Israel gjorde alt i sin makt for å etablere en varig fred og finne en løsning på konflikten etter våpenhvilen i 1949, der hvert israelske fredsforslag ble møtt med en kompromissløs holdning fra de arabiske ledere. De nye historikerne bestrider dette. De hevder at det var Israel som var den uforsonlige parten, ikke de arabiske statene, og at det er Israel som bærer større skyld og ansvar for at det ikke ble etablert noen fredsavtaler etter 1948-krigen. De nye historikerne viser til at dokumenter ved Israels utenriksdepartement flommer over av bevis på arabiske forsøk på å etablere en diplomatisk løsning med Israel. Dokumentene viser blant annet at enkelte arabiske land var forberedt på å forhandle direkte med Israel om både flyktninger og grensedragninger som kunne resultere i en langsiktig løsning på konflikten. Kongen av Jordan, Kong Abdullah foreslo blant annet en politisk løsning som innebar at Israel måtte gi fra seg landområder som sikret Jordan tilgang til

Middelhavet. Husni Zaim, leder av Syria fra mars 1949 til juli 1949, foreslo en fullstendig fredsavtale. Denne innebar utveksling av ambassadører, etablering av normale økonomiske forhold og omplassering av 300 000 palestinske flyktninger i Syria til gjengjeld for en endring i grensene mellom landene. Kong Farouk av Egypt forlangt råderett over Gazastripen til gjengjeld for en de facto anerkjennelse av Staten Israel. Oppsummert kan man si at flere arabiske ledere viste tilbøyelighet og pragmatisme i deres tilnærming til forhandlinger med Israel. Shlaim påpeker også at de arabiske lederne viste en iver til å være «først til mølla» ved forhandlingsbordet med Israel, for å sikre seg gode vilkår (Shlaim, 1995, 300-301).

Det ble ikke inngått noen langvarig fredsavtale eller løsning mellom Israel og de arabiske nabostatene etter 1948-krigen. I hvert tilfelle, av ulike grunner, avgjorde David Ben-Gurion at prisen for fred var for høy. I dagboken hans står det skrevet at våpenhvileavtalen i 1949 var tilfredsstillende. Den dekket Israels essensielle behov for anerkjennelse, sikkerhet og stabilitet. Ben-Gurion var klar over at dersom Israel skulle etablere formelle fredsavtaler, måtte Israel gi fra seg betydelige landområder og i tillegg tillate retur av en større andel palestinske flyktninger. På bakgrunn av dette konkluderer Shlaim derfor at Ben-Gurion anså dette til å ikke være verdt det (Shlaim, 1995, 301).

Det råder liten tvil om at det er tydelige kontraster mellom sionistversjonen og de nye historikernes revisjonistversjon. Fremstillingene av fakta og tolkningene av disse er vesensforskjellige. Israels historiografi, spesielt angående 1948-krigen har vært og er fortsatt et viktig holdepunkt for israelere og palestinere. Oppfattelsen av historien er nært forbundet med politikk og ideologi og har stor innvirkning på samfunn generelt. Eksempelvis har den hatt innvirkning på den israelske og palestinske offentlighetens syn på fredsprosessene på 90-tallet- og tidlig 2000-tall, samt forholdene på Vestbredden og Gaza i form av bosettingene. Høyrevridningen i Israel på 2000-tallet som følge av den andre intifadaen er et tydelig eksempel på dette. Resultatet i historiografisk kontekst har ifølge Pappé (2009) vært en tilbakevending til essensen av den originale sionistversjonen i en ny forpakning - en ny-sionistisk versjon (oversettelse av *neo-Zionist narrative*). Denne versjonen skiller seg fra revisjonistversjonen ikke på bakgrunn av fakta, men i tolkingen av disse faktaene. Der de nye historikerne påpekte menneskerettighetsbrudd og brutalitet utført av IDF, har den ny-

sionistiske versjonen påpekt normale forhold eller til og med berømmet de israelske styrker (Pappé, 2009, 6-10). Hendelser som er blitt svartmalt og omtalt som skammelige har blitt rettfærdiggjort i den ny-sionistiske versjonen og gjør at den ny-sionistiske versjonen assosieres med en form for propaganda.

3. Analyse av L97 lærebøkene

I de følgende tre kapitlene blir analysen av datamaterialet gjennomført. Først blir lærebøkene tilpasset L97-læreplanene analysert med en oppsummering av funn på slutten av dette kapitlet. Deretter, i kapittel 4, vil LK06-lærebøkene bli analysert på tilsvarende måte, og til slutt LK20-lærebøkene i kapittel 5. Det understrekes at hensikten med analysen er å belyse kontinuitet og bryting i fremstillingen av Israel-Palestina konflikten i lærebøkene på tvers av tidsperiodene de ulike lærebøkene er utgitt i. For å fremheve kontinuitet eller bryting av kontinuitet på tvers av tidsperiodene blir det derfor påpekt likheter og bemerkningsverdige skilnader fortløpende i analysen, og spesielt i oppsummering av funn i slutten av hvert analysekapittel.

3.1 Historie 10 (Lund & Indresøvd, E., 1999, Aschehoug)

Kapitlet der boken fremstiller Israel-Palestina konflikten omfatter en tidsperiode på 81 år (1918-1999). Det er totalt sett brukt seks sider (s.121-s.126) til fremstillingen av Israel-Palestina konflikten i kapitlet «Krig og konflikt i Midtøsten» der 6 ulike avsnitt tar for seg hendelsesforløpet. Dette kapitlet tar for seg sentrale temaer og hendelser i konflikten som Palestinamandatet, FNs delingsplan, 1948-krigen, arabisk nasjonalisme, Suezkrisen i 1956, 1967-krigen, PLO, den første intifadaen og Oslo-avtalen.

Kapitlet begynner med en referanse til det tidligere kapitlet om kolonialisme og frigjøring, med utsagnet: «Frigjøringen i Midtøsten ble annerledes i Afrika og Asia», og noen setninger som forklarer at deler av Midtøsten som tidligere ble kontrollert av Tyrkia (Ottomanske riket) nå var under kontroll av Frankrike, Storbritannia og Folkeforbundet. Deretter nevnes det at jødisk bosetning i Palestina økte på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet som

følge av forfølgelse i Europa og den sionistiske bevegelsen. Storbritannia blir forklart som administrerende myndighet i Palestina etter den andre verdenskrigen og at landet også støttet jødernes krav om sitt eget nasjonalhjem i Palestina. Det blir også nevnt at britene lovet araberne at de fortsatt skulle få bo der, men det blir ikke gitt noen kommentar om konflikten mellom disse lovnadene. Når nazistenes forbrytelser mot jødene ble kjent etter den andre verdenskrigen, skrives det at sionistene «fikk sterkere støtte for sine krav. I 1947 bestemte FN at Palestina skulle deles i en arabisk og en jødisk stat» (Lund & Indresøvdde, 1999, 121). Den arabiske befolkningen i Palestina og omkringliggende land var imot delingen av landet, og de mente at britene hadde brutt løftene sine. «Hvorfor skulle de palestinske araberne betale for de tyske nazistenes ondskap?» Deretter blir det skrevet seks setninger som oppsummerer opprettelsen av staten Israel, den påfølgende 1948-krigen som utvidet Israels landområder, de 700 000 palestinske flykningene som ble fordrevet, og arabisk nasjonalisme som motreaksjon på stormaktenes innblanding (Lund & Indresøvdde, 1999, 121-122).

Neste avsnitt, «Oljen – et mektig våpen», redegjør kort for panarabismen, OPEC og økningen av oljeprisene på 1970-tallet. Det blir her eksplisitt nevnt hvor viktig olje var for de vestlige landene og at araberstatene på 70-tallet brukte dette som politisk våpen (Lund & Indresøvdde, 1999,122). I tillegg blir det forklart en kobling mellom økte oljepriser og nedbygging av industri i Europa.

Neste avsnitt tar for seg Suezkrisen i 1956 og Gamal Abdel Nasser. Her blir Suezkanalens sentrale rolle som forbindelsesledd til det fjerne Østen og India for stormaktene og deres verdsettelse av kanalen tydeliggjort. Det påpekes at selv om kanalen gikk gjennom Egypt, så var det et fransk-britisk selskap som eide den. Gamal Abdel Nasser, president for Egypt blir her fremstilt som en sentral karakter som fikk et arabisk land til å utfordre stormaktene, da den egyptiske staten i 1956 tok kontroll over Suezkanalen, mot eiernes vilje. Videre blir britenes og franskmennenes prekære situasjon forklart. «De kunne ikke invadere Egypt – det hadde vært en helt uakseptabel krigshandling. I stedet ble det Israel som fikk angripe Egypt» (Lund & Indresøvdde, 1999,123). Deretter kunne britiske og franske tropper skille de stridende partene fra hverandre. Konflikten avsluttes med at når britene og franskmennene som hadde regnet med å få støtte i FN, ikke fikk dette, mislyktes operasjonen og Nasser ble hyllet som helt i den arabiske verden (Lund & Indresøvdde, 1999,123).

Neste avsnitt, «Israel okkuperer mer land», omhandler innledningsvis 1967-krigen. Den utløsende årsaken for krigen blir ene og alene lagt på egyptiske troppers truende adferd, og nevner ikke noen andre staters rolle i krigen som fulgte. Hvem som var delaktige utelates, hvilke områder Israel erobret under krigen og på hvilken måte israelerne vant krigen nevnes kort. Det blir også påpekt at etter krigen ble Israel regnet som en militær stormakt. Videre skrives det om den palestinske frigjøringskampen. Sabotasje, geriljakrig og terroraksjoner mot den israelske befolkning blir fremstilt som vanlig på denne tiden. Ledelsen bak den palestinske motstanden blir tillagt PLO (Palestine Liberation Organization). Det blir også nevnt at ikke alle de arabiske statene støttet disse handlingene, men det blir ikke nevnt eksplisitt hvem, bare at «mange var trøtte av krigen». Videre skifter boken fokus, fra konflikter til fredsprosessene. Etter at Egypt sluttet fred med Israel i 1979, blir araberstatene fremstilt som splittet. Kunne de akseptere staten Israel etter 30 år, uten å svike palestinerne? (Lund & Indresøvd, 1999,123).

Kapittelets siste avsnitt handler om den palestinske frigjøringskampen, intifadaen og Oslo-avtalen. Først forklares det at PLO og Israel hadde kompromissløse holdninger til hverandre, men etter intifadaen endret dette seg. Det blir ikke gått i noen særlig detalj om intifadaen. Intifadaen blir forklart som et våpenløst opprør startet av palestinske barn og ungdommer som spredte seg og varte i mange år. Flere ble drept, og mange ble brutalt håndtert av israelske styrker. Saken fikk stor oppmerksomhet i mediene over hele verden, der mange fikk forståelse for palestinerne sak (Lund & Indresøvd, 1999, 123-124). Det blir også nevnt at slutten på den kalde krig lå til grunn at USA og Russland kunne samarbeide for å skape fred i Midtøsten. Det blir deretter henvist til norske diplomaters arbeid med å tilrettelegge for hemmelige samtaler som til slutt førte til at partene anerkjente hverandre og kunne starte forhandlinger om fred - Oslo-avtalen. Men, siden undertegnelsen i 1993 har forhandlingene lidd tilbakeslag. Hvordan Oslo-avtalen har lidd tilbakeslag nevnes ikke, men det blir nevnt at Israel har trukket seg tilbake fra deler av de okkuperte landområdene og det antydes at Israel nok en gang i fremtiden vil godta palestinsk selvstyre på Vestbredden og i Gazastripen, slik Oslo-avtalen sier. Israelske bosettingene på Vestbredden eller de andre okkuperte områdene blir ikke nevnt i forbindelse med palestinsk selvstyre eller Oslo-avtalen.

3.2 Verda etter 1945, Historie 10 (Sveen & Aastad, S. A., 1999, Cappelen)

Den andre læreboka, *Verda etter 1945, Historie 10* fra Cappelen Damm, er en lærebok tilpasset 10. trinn. Versjonen jeg har tilgang til er skrevet på nynorsk. Delkapittelet der boka redegjør for Israel-Palestina konflikten heter «Midtausten og FN» og er en del av et større kapittel som heter «Avkolonisering og fredsarbeid». Delkapittelet omfatter åtte sider (s.84-s.91) der to av disse åtte sidene handler om temaer som revolusjonen i Iran og Golfkrigen. Delkapittelet «Midtausten og FN» tar for seg sentrale temaer i konflikten som, sionismen, FNs delingsplan, Palestinamandatet, 1948-krigen, 1967-krigen, PLO, og Oslo-avtalen.

Bokens forfattere, Sveen & Aastad (1999), begynner med å redegjøre for Midtøsten som et geografisk område med rike oljeforekomster, en ressurs som var selve drivkraften for samfunnet i industrilandene. Det blir også nevnt at etter 1945 var vesten blitt mer avhengig av olje fra Midtøsten. Og at for vesten har det derfor historisk sett vært viktig å sikre denne tilførselen av olje fra uro og krig, men at dette har vært utfordrende siden området har vært utsatt for mye «uro». Boken gjør deretter et indirekte tilbakeblikk til de romerske utvisningene av jødene som skjedde for omtrent to årtusener siden. Konsekvensen av dette var at jødene ble spredt rundt Middelhavet og i Europa, og etter utvisningen av jødene, var innbyggerne i Palestina hovedsakelig kristne eller muslimske arabere. Videre nevnes det at kristne europeere forfulgte jødene i Europa og ga de skylden for pest, ulykker og Jesus død. Forfølgelsen av jødene blir satt i relasjon til fremveksten av sionismen, som krevde at jødene måtte ha sin egen stat. Videre, blir det skrevet at britene styrte over Palestina etter første verdenskrig, og at de tillot jødisk innvandring frem til araberne gjorde opprør. Da britene fryktet uro ved oljekildene stoppet de jødisk innvandring. Deretter gjør læreboken et hopp i tid på noen tiår, til slutten av andre verdenskrig der det ble kjent at millioner av jøder hadde død som følge av Hitlers folkemord på jødene, noe som snudde verdensopinionen. Britene ga opp å styre Palestina. FN vedtok å dele området i en jødisk og en arabisk stat. Jødene godtok dette, men araberne protesterte. De mente at de måtte betale regning for masse mordet på jøder som Europa var ansvarlig for (Sveen & Aastad, 1999, 84-85).

Boken fortsetter kronologisk med å skrive om 1948-krigen. De arabiske nabostatene gikk til

angrep og etter en blodig krig seiret Israel og la under seg området som egentlig var tiltenkt Palestina-araberne. 700 000 palestinere hadde flyktet fra hjemmene sine. Før hadde jødene vært et folk uten land. Nå var palestinere det (Sveen & Aastad, 1999, 85). Deretter blir det skrevet om FNs ønske å styre Jerusalem på grunn av byens religiøse betydning for jøder, kristne og muslimer. 1948-krigen delte byen i en jødisk og en arabisk del. Teksten går videre til et geopolitisk perspektiv, med at de arabiske statene tok nederlaget hardt, og så på Israel som vestens «forlengede arm». Egypt søkte støtte hos Sovjetunionen og på denne måten ble Midtøsten en del av den kalde krigen. Deretter blir 1967-krigen og dets konsekvenser oppsummert på to setninger, der vekten er lagt på hvilke områder Israel okkuperte etter krigen med en henvisning til kart (Sveen & Aastad, 1999, 85-86).

Siste avsnittet i delkapittelet handler hovedsakelig om PLO og Oslo-avtalen. Etter at Israel okkuperte hele Palestina i 1967 mente «de mest ytterliggående jødene at man burde fordrive araberne og lage et stor-Israel» (Sveen & Aastad 1999, 88). De bosatte seg på okkupert arabisk land og trosset FN. Frigjøringsorganisasjonen for Palestina-araberne, PLO krevde innledningsvis at staten Israel skulle oppløses. Jødene som hadde flyttet til Palestina skulle fordrives. Deretter blir det nevnt hvilke voldsutøvelser de palestinske frigjøringsorganisasjonene og israelske styrker har begått mot hverandre og mot sivile. Partene blir nevnt å ha vært låst i en voldsspiral der FN var en maktesløs tilskuer. Teksten gjør dernest et hopp til 1990-årene, der teksten forklarer at lederskapet i PLO ble mer moderat og at Israel ble presset av USA til å gå inn for «å bytte land for fred». Araberne skulle få tilbake okkupert land, i bytte mot å stoppe all terror mot Israel, og godkjenne landet som stat. Partene forhandlet om dette i dyp hemmelighet i Oslo med norske diplomater som mellommenn. I 1993 skrev israelske og palestinske ledere under på Oslo-avtalen i USA. Palestina-araberne skulle få selvstyre i noen områder, og partene skulle forhandle om en endelig fredsavtale (Sveen og Aastad, 1999, 88).

3.3 Underveis – Historie 10 (Harald Skjønberg, 1999, Gyldendal)

Den tredje og siste av bøkene i utvalget for L97, *Underveis – Historie 10* av Harald Skjønberg har ett delkapittel som omhandler Israel-Palestina konflikten og dette heter «Midtøsten og Nord-Afrika» og er en del av kapittelet «Asia, Afrika og Latin-Amerika».

Delkapittelet omfatter 17 sider (s.183-s.199) der 11 av disse sidene er særlig relevant for konflikten. Denne boken er den av de tre utvalgte bøkene tiltenkt L97 som dedikerer mest plass til konflikten. Den dekker sentrale punkter som, sionismen, jødisk innvandring til Palestina, Balfourdeklarasjonen, FNs delingsplan, 1948-krigen, Suezkrisen, 1967-krigen, PLO, Intifadaen og fredsprosessene.

I likhet med de to andre lærebøkene begynner også Skjøsberg (1999) med en redegjørelse og introduksjon av Midtøsten med en geografisk avgrensning av området og oppsummering av likheter mellom statene i Midtøsten. Videre går boken over til Israel-Palestina med avsnittet «Konflikten mellom jøder og araberstatene» der han innleder med rettsaken mot Alfred Dreyfus i 1894 og hvordan dette påvirket Theodor Herzl som senere satte i gang bevegelsen sionismen.

Under rettsaken ble Herzl overbevist om tre ting: For det første at Dreyfus var uskyldig, for det andre at han ble dømt fordi han var jøde, og for det tredje at jødene bare kunne føle seg trygge hvis de fikk et eget land. Han satte i gang en bevegelse som ble kalt sionismen, og som gikk ut på at jødene, i likhet med andre folkeslag, hadde krav på et hjemland (Skjøsberg, 1999, 184).

Deretter skrives det litt om de første migrantene. Hvordan mange jøder tok avstand fra sionismen siden de hadde det bra der de var. Jødene i Øst-Europa blir fremstilt som de første sionistene som reiste på grunn av fattigdom og undertrykkelse i sine hjemland (Skjøsberg 1999, 184). Teksten gjør så et hopp til etter første verdenskrig og Balfourdeklarasjonen, som lovet at jødene skulle få et eget nasjonalhjem i Palestina. Teksten sier at denne erklæringen skulle bli viktig for jødene, men ikke eksplisitt hvordan den skulle bli det. Deretter blir det skrevet om jødene som flyktet til Palestina etter at nazistene kom til makten i Tyskland og hvilke implikasjoner dette hadde i Palestina (Skjøsberg,1999, 185).

Etter mellomkrigsårenes utfordringer fortsetter boken på kronologisk vis med etterkrigsårenes hendelser: «ca. 6 millioner jøder ble drept under andre verdenskrig. De jødiske samfunn i land som Polen og Sovjetunionen ble utslettet» (Skjøsberg, 1999, 185). Hendelser som disse økte oppslutningen til sionistbevegelsen. Andre verdenskrig hadde vist at jødene trengte en egen

stat for å være trygge. De overlevende jødene fra de tyske dødsleirene hadde en eneste drøm: å bosette seg i Palestina. Tusenvis reiste dit i overfylte båter (Skjønberg, 1999, 185). Videre skriver Skjønberg om hvordan europeere hadde vært passive i forhold til jødeforfølgelsene under krigen, men da det ble avdekket hva jødene hadde blitt utsatt for under krigen, fikk europeerne stor sympati med dem. Europeere og amerikanere hadde sympati for at jødene skulle få et eget land etter det de hadde vært igjennom. I likhet med de andre lærebøkene blir det også nevnt i Skjønberg (1999) at palestinerne ikke hadde hatt noen skyld i jødeforfølgelsene, men at det likevel var de som måtte betale prisen. Deretter blir FNs delingsplan og 1948-krigen blir oppsummert på kort og konsist vis. FN vedtok opprettelse av jødisk stat, palestinerne og arabiske stater protesterte. Mai 1948 erklærte Israel seg som egen stat, palestinerne slo seg sammen med Egypt, Syria og Jordan og gikk til angrep på den nye staten Israel slo tilbake angrepet og utvidet til og med landområdet sitt (Skjønberg, 1999, 185).

Påfølgende side i læreboken (s.186) inneholder lite tekst, men to illustrasjoner. Den ene, er et bilde av jødiske immigranter som ankommer Israel i 1948. Den andre er et kart over Midtøsten, med en tilknyttet faktaboks som sier: «I perioden før Israel ble opprettet, gikk jødiske terroristorganisasjoner til angrep på både britiske og palestinske mål. To senere israelske statsministere, Menachem Begin og Yitzhak Shamir, ledet hver sin terroristorganisasjon» (Skjønberg, 1999, 186).

På neste side, står det skrevet en oppsummering av krigene mellom Israel og araberstatene siden 1948 fram til 1990-tallet. Sammendragene av de ulike krigene er konsise. I likhet med de andre lærebøkene blir de mer kjente navnene på krigen brukt. 1956-krigen blir kalt Suezkrigen, 1967-krigen omtalt som seksdagerskrigen og 1973-krigen som Yom kippur-krigen. Ellers er sammendragene forholdsvis like som fra de andre bøkene, der det er fokus på aggressor, utløsende årsak til konflikt, parter innblandet i konfliktene og hvem som vant krigen og hvilke vinninger og tap partene fikk av krigen. I tillegg er det nevnt at det har vært en rekke større og mindre væpnede sammenstøt særlig blant israelere og palestinerne opp gjennom årene i tillegg til de nevnte krigene (Skjønberg, 1999, 187).

Den siste delen av delkapittelet handler om Palestinerne og Israelerne, forhandlinger og

stormaktene i Midtøsten-konflikten. Avsnittet om palestinerne begynner med et tilbakeblikk på 1948-krigen og israelske soldaters handlinger i landsbyen Deir Yassin. «Under krigen i 1948 utslettet israelske soldater den palestinske landsbyen Deir Yassin og drepte alle innbyggerne, både menn kvinner og barn» (Skjøsberg, 1999, 188). Som følge av dette blir det skrevet at Palestinerne fikk panikk, og omtrent 800 000 flyktet. Israelerne nektet disse flyktningene hjemkomst da krigen var over, noe som resulterte i at mange palestinere måtte bo i flyktningleirer i nabolandene (Skjøsberg, 1999,188). Deretter blir det i korte trekk skrevet om de palestinske frigjøringsorganisasjoner og den palestinske frigjøringskampen. Sammenslåingen av ulike organisasjoner til PLO under ledelse av Yasir Arafat i 1960-årene, bussbomber, flykapring og andre terroraksjoner blir nevnt. Boken vender så fokuset over på palestinernes levevilkår med en implisitt henvisning til Sabra og Shatila-massakren: «Palestinerne har hatt det vanskelig etter 1948. Under en borgerkrig i Libanon i 1970- og på 1980-årene ble for eksempel tusenvis av palestinere regelrett massakrert av kristne styrker som samarbeidet med Israel». Det siste som blir skrevet i avsnittet om «Palestinerne» er at palestinske flyktningleirer ofte er utsatt for bombing fra Israel, levekårene på Vestbredden og i Gaza er svært dårlige, mange palestinere har blitt fordrevet fra boligområdene sine og i 1987 begynte den såkalte intifadaen – eller opprøret – på Vestbredden og Gaza. Palestinske ungdommer kastet stein mot israelske soldater og de israelske soldatene svarte med gummikuler (Skjøsberg 1999, 189). Inkludert på side 188 er et bilde og en faktaboks om intifadaen. Bilde er tatt fra opptøyene fra Vestbredden i 1994, det viser ubevæpnet palestinsk ungdom i kamp. Faktaboksen forklarer at den utløsende årsaken til opprøret på Vestbredden og i Gaza var en trafikkulykke, der en israelsk lastebil kjørte inn i en palestinsk drosje og drepte fire palestinske arbeidere. I tillegg blir Israels innblanding i den libanesiske borgerkrigen og bombing av palestinske flyktningleirer forklart med at palestinerne skjøt raketter mot Israel fra libanesiske område (Skjøsberg, 1999, 188).

I avsnittet «Israelerne» er fokuset nokså annerledes enn i avsnittet «Palestinerne». Her har forfatteren skrevet hovedsakelig om befolkningen i landet istedenfor hendelser. Størrelsen på populasjonen blir nevnt (6 millioner), hvor mange som tilhører jødedommen (80%), forskjeller i utseende i befolkningen, grad av religiøsitet, og forskjeller i syn på konfliktene opp igjennom årene blant befolkningen. Der noen vil ha fred og samarbeid med araberne, drømmer andre om nye kriger, slik at Israel kan bli enda større (Skjøsberg, 1999, 189). Videre blir det skrevet at Israel kan regnes som demokrati fordi det oppfyller noen av

kravene, blant annet ytringsfrihet, religionsfrihet og retten til å danne politiske partier. Fulgt av denne setningen kommer påstanden om at palestinere som bor innenfor Israels grenser, trolig mener noe annet om hvordan det er med demokratiet for palestinerne i Israel. Det blir påpekt at selv palestinere med israelsk statsborgerskap kan oppleve seg selv som annenrangs borgere siden Israel er grunnlagt på en bestemt religion (Skjøsberg, 1999, 190). På side 189 og 190, der avsnittet «Israelerne» står skrevet er det også fire «faktabokser» inkludert. Disse redegjør for antallet palestinere som bor i Israel (ca. 1 million), verneplikten i Israel, andel jøder som bor i USA og Anwar-Al Sadat og Yitzhak Rabins mord på grunn av at de jobbet for fred for Midtøsten.

Etter redegjøring om Israelerne og Palestinerne, skifter fokuset vekk fra folkegruppene og over til fredsprosesser mellom landene involvert i konflikten med Israel. Først, fredsavtalen i 1979 mellom Israel og Egypt, deretter Oslo-avtalen i 1993. Israels lovnad om å trekke seg gradvis tilbake fra deler av Vestbredden og Gaza, gradvis palestinsk selvstyre i de okkuperte områder og videreförhandling blir påpekt (Skjøsberg, 1999, 191). Siste avsnitt som omhandler Israel-Palestina konflikten handler om hvilke faksjoner stormaktene har støttet. USA, Europa og resten av vesten blir fremstilt som Israel-sympatisører, blant annet på grunn av sympatien Vesten hadde for det jødiske folket etter andre verdenskrig. Det blir også nevnt at USAs jødiske befolkning har vært svært aktive i å tale Israels sak, samt at mange i Vesten etter hvert har reagert på Israels harde politikk overfor palestinerne. I tillegg blir USA og Vest-Europas avhengighet til arabisk olje nevnt som faktor for at Vesten har forsøkt å ha et godt forhold til både Israel og til de arabiske land. Avsluttende setning nevner at Sovjetunionen og de andre kommuniststatene støttet PLO og araberstatene i kampen mot Israel (Skjøsberg, 1999, 191-192).

3.4 Oppsummering av funn fra L97-lærebøkene

De omtalte lærebøkene i dette kapittelet bærer mange likhetstrekk, men det er også nyanser og forskjeller. Fortellermåten i lærebøkene er nær identisk, oppramsende og nokså nøktern med fokus på bredde. Det er hovedsakelig i fremleggelsen av de ulike hendelsene i konflikten og begreper benyttet til å omtale disse hendelsene, og folkene at bøkene skiller seg fra hverandre,

selv om det er noen forskjeller på hvilke hendelser som blir omtalt i bøkene og hvilke som blir utelatt. Innledningsvis starter lærebøkene litt forskjellig med å introdusere Midtøsten som område. Olje blir nevnt som en viktig ressurs, kulturelle likheter og geografisk definisjon er blant hovedpunktene som blir nevnt. Alle tre lærebøkene går deretter videre til å forklare økt jødisk innvandring i Palestina som følge av sionisme bevegelsen på slutten av 1800-tallet og 1900-tallet på ulikt vis. Gyldendal har muligens den mest grundige redegjørelsen av dette, ved at læreboken nevner Dreyfus-saken og Theodor Herzls «åpenbaring» som følge av denne. Alle tre lærebøkene nevner forfølgelsen av jøder i Europa som en primær årsak til sionismen og dens vekst. Sveen & Aastad (1999) sin bok går til og med så langt tilbake som til den romerske utvisningen av jødene i det første og andre århundre for å forklare hvor lenge forfølgelsen hadde vart. Samtidig klarer bøkene å gi ett inntrykk av at ikke alle jøder i Europa ble grepet av denne bevegelsen, på seint 1800-tall og tidlig 1900-tall. Innvandringen til Palestina blir omtalt som problematisk for lokalbefolkningen samt styringsmyndigheten etter 1918 (Storbritannia). I direkte sammenheng til dette blir nazistenes folkemord på jødene under andre verdenskrig påpekt som endring på omstendighetene i Palestina. «Sionistene fikk sterkere støtte for sine krav» (Lund & Indresøvd, 1999, 121), «Britane gav opp å styre Palestina (...) FN vedtok å dele området i ein jødisk og ein arabisk stat» (Sveen & Aastad, 1999, 85), «De fleste europeere og amerikanere mente at jødene fortjente et eget land etter alt de hadde vært gjennom» (Skjøsberg, 1999, 185). Den arabiske befolkningen i Palestina sin frustrasjon over å måtte «betale regningen» for nazistenes ondskap blir også nevnt av alle bøkene. I forbindelse med holocaust nevner bøkene at europeerne og amerikanerne hadde stor sympati for jødene, men de unnlater å nevne at mange av de samme landene stengte grensene sine for jødiske flyktninger i 1938 og Palestina i 1939 (Waage, 2013, 39).

Bøkene nevner uten unntak at de arabiske nabostatene gikk til angrep på Israel nærmest umiddelbart etter opprettelsen av staten Israel. De nevner ikke eksplisitt at araberstatene var forente og enhetlige i angrepet på Israel, men det blir gitt signal om det. To av lærebøkene (Lund & Indresøvd 1999, Sveen & Aastad 1999) er nokså konsekvente i å fremstille konflikten som en konflikt mellom jødene og araberne. Som nevnt i første kapittel er dette misvisende fordi det mangler spesifikke henvisninger til politiske, nasjonale og territoriale aspekter ved konflikten. I tillegg gir dette implisitte og misvisende signal om at araberne er og har vært en enhetlig eller homogen gruppe. Det er også nevneverdig å påpeke lærebøkens omtale av de palestinske flyktningene etter 1948-krigen. Skyldspørsmålet og antall flyktninger varier. Lund & Indresøvd (1999) og Sveen & Aastad (1999) nevner at som følge

av krigen flyktet 700 000 palestinere til nabolandene, men er utydelig i skyldspørsmålet for disse flyktningene, i motsetning til Skjønsberg (1999). Han pålegger israelske styrker tydelig skyld for den palestinske masseflukten når han omtaler Deir Yassin-massakren og at denne skapte panikk hos palestinerne og fikk 800 000 palestinerne til å flykte. Lærebøkene er nokså identiske i sin korte omtalelse av de påfølgende krigene i 1948, 1956 og 1967 som har påvirket konflikten. Aggressor, utløsende årsak til konflikt, vinner av konflikt og vinning av konflikten er det som blir nevnt. Omstendighetene før og etter krigene er forenklet og gir et lite nyansert innblikk i det ulike krigene. Fremstillingen av årsakene til seksdagerskrigen, eller heller mangelen på disse er nevneverdige. Årsakene fremstilles enten som trivielle eller Israel som oppfarende: «I 1967 opptrådte egyptiske tropper truende, og Israel angrep Egypt igjen» (Lund & Indresøvd, 1999). «I 1967 gikk israelerne til angrep på de arabiske nabostatene (Sveen & Aastad, 1999)». «Nasser i Egypt prøvde å stenge Israel ute fra Rødehavet. Israel svarte med et lynangrep mot Egypt, Syria og Jordan» (Skjønsberg, 1999). Slike fremstillinger gir et misvisende inntrykk av kompleksiteten som kjennetegner forholdene i Midtøsten og taler for at kriger og konflikter i Midtøsten oppstår ut av de minste ting. Det er også interessant å bemerke hvilken likegyldighet, eller påpasselighet bøkene omtaler Oslo-avtalene og fredsprosessene i L97-utvalget. Bøkene nevner ulike fredsavtaler i forbindelse med konflikten og uten unntak norske diplomaters rolle i arbeidet med Oslo-avtalen, men nevner ikke noe om optimisme i forbindelse med avtalen, bare usikkerhet om veien videre i fredsprosessen. Mangelen på beskrivelse av optimisme i forbindelse med Oslo-avtalen er overraskende, siden 90-tallet i forbindelse med Israel-Palestina konflikten ofte omtalt som en periode der mange trodde det var håp for en løsning på konflikten. Det er også påfallende at bosettingsproblematikken får så lite oppmerksomhet når palestinsk selvstyre blir nevnt i forbindelse med Oslo-avtalen i alle tre lærebøkene. Dette siden de israelske bosettingene direkte innsnevrer området for palestinsk selvstyre. Bare Skjønsberg (1999, 190) nevner overfladisk problemet med bosettingene og at dette er en av de store stridsspørsmålene mellom israelere og palestinere i en faktaboks. Generelt for hele L97-utvalget er at bøkene er fokusert på å gi leseren breddekunnskap. Bøkene gir overfladisk informasjon om mange av konfliktens momenter, men går sjelden dypere for å forklare omstendighetene.

4. Analyse av LK06-bøkene

4.1 Matriks 10 – Historie (Hellerud & Knutsen, 2008, Aschehoug)

Matriks 10 – Historie er første bok i utvalget for lærebøker tilpasset 10. trinn og LK06. Kapittelet der boken fremstiller Israel-Palestina konflikten heter «Konflikter i Midtøsten». Kapittelet omfatter 20 sider i en bok på 147 sider, der 12 av disse 20 er spesielt relevant for Israel-Palestina konflikten. Dette kapittelet tar for seg sentrale temaer som sionisme, Palestinamandatet, Balfouerklæringen, FNs delingsplan, 1948-krigen, Suezkrisen, 1967-krigen, 1973-krigen, Oljekrisen, PLO, terrorisme, Massakren i Libanon 1982 (Sabra og Shatila), Osloavtalen og fundamentalisme.

«Konflikter i Midtøsten» kapittelet innledes med et nærbilde av New Yorks horisont fra 11. september 2001 der man tydelig ser et passasjerfly på vei inn i et allerede rykende World Trade Center. Bildet dekker både s. 72 og 73. I tillegg er det skrevet i en faktaboks noen setninger som forklarer at islamske fundamentalister styrtet amerikanske passasjerfly inn i World Trade Center og Pentagon for å vise sin misnøye med USA sin rolle i Midtøsten. I bunnen av side 72 er det skrevet noen mål for kapittelet:

Presentere sentrale internasjonale konflikter på 1900-tallet og i vårt eget århundre.
Formulere årsaker og konsekvenser av konfliktene.

Søke etter og velge ut kilder, vurdere dem kritisk og vise hvordan ulike kilder kan framstille historien ulikt. (Hellerud, & Knutsen, 2008, 72-73).

Delkapittelet «Israel-Palestina-konflikten» på neste side innledes med to utdrag. Det ene fra

den arabiske høykomité, mars 1946, og det andre fra den israelske uavhengighetserklæringen 14. mai 1948. Begge utdragene handler om den ene folkegruppens territoriale krav på landområdet Palestina. Den arabiske høykomité's erklæring er tydelig på sitt synspunkt på den Israelske staten:

Hele det arabiske folk er og blir motstandere av forsøket med den påtvungne jødiske innvandring og kolonisering og endelig opprettelsen av en jødisk stat i Palestina.

Utdraget fra uavhengighetserklæringen handler hovedsakelig om at landområdet Palestina er jødernes fødested:

Israels land var det jødiske folks fødested. Her ble dets åndelige, religiøse og nasjonale identitet dannet. Her oppnådde jødene uavhengighet, og skapte en kultur av nasjonal og universell betydning. Her skrev de og skjenket verden Bibelen (Hellerud, & Knutsen, 2008, 74).

Videre, blir konflikten mellom Israel og Palestina presentert, men innledningsvis med et fokus på landområdets religiøse betydning for ulike folkegrupper som har kontrollert området, eksempelvis jøder, kristne og muslimer. Til forskjell fra bøkene fra L97-utvalget som generelt hadde fokus på områdets ressurser og geografiske beliggenhet påpeker Hellerud & Knutsen (2008) konfliktens religiøse aspekt. Boken gjør deretter et hopp i tid, først fra jødernes utvisning, så til de mislykkede korstogene i middelalderen og så til 1800-tallet med Theodor Herzl og økt jødisk innvandring til Palestina. Ord som jøder, muslimer og kristne blir brukt hyppig for å forklare konfliktens røtter. I forbindelse med Theodor Herzl blir ikke Dreyfus-saken nevnt, men et uttrykk som ikke ble nevnt i noen av lærebøkene for L97 blir gjentatt flere ganger i sammenheng med jødisk innvandring og Herzl: antisemittisme. Det blir skrevet at Theodor Herzl ble utsatt for antisemittisme og forfølgelse, og at han mente at den eneste måten jødene kunne skaffe seg fred og trygghet var å få sitt eget hjemland i Palestina (Hellerud & Knutsen, 2008, 75)

Det blir forklart at de som var enige med Herzl ble kalt for sionister, og organiserte seg for å kjempe for et jødisk hjemland i Palestina, i tillegg blir det gitt en forklaring på hva sionisme er, og hvor begrepet stammer fra. Det blir skrevet at begrepet kommer fra Sion, som er navnet på en åsrygg i Jerusalem og at sionistene var mennesker som organiserte seg for å kjempe for

et hjemland i Palestina. Deretter blir skifte av styre over Palestinaområdet og Balfourdeklarasjonen introdusert, med et utsagn fra Arthur James Balfour. I forbindelse med deklarasjonen blir det nevnt hvilken innvirkning den jødiske innvandringen i mellomkrigstiden hadde på folketallet og konfliktnivået i Palestina. (Hellerud, & Knutsen, 2008, 75-76).

Videre, blir FNs delingsplan og den påfølgende 1948-krigen redegjort for. Til forskjell fra lærebøkene fra L97 er fremstillingen mer detaljorientert, og gir mer informasjon om delingsplanen, krigen og hvilke faktorer som gjorde at Israel seiret. I tillegg blir Libanon nevnt som et av araberlandene som gikk til angrep på Israel i mai 1948, samt en interessant setning som kan gi innsikt i sionistenes perspektiv i 1948: «det ble klart for Israel at de var omringet av fiender, og at deres overlevelse var avhengig av et sterkt forsvar». (Hellerud & Knutsen, 2008, 76).

Etter 1948-krigen fortsetter teksten på kronologisk vis med å redegjøre for 1956-krigen og 1967-krigen i tillegg til at den tar for seg USA og Sovjetunionens rolle i området under den kalde krigen. De to krigene blir redegjort for på lik måte som i lærebøkene fra L97 utvalget. Suezkanalens økonomiske betydning, stormaktenes innblanding og Midtøsten som arena for stormaktspolitikk blir dratt frem i redegjørelsen av 1956-krigen. 1967-krigen blir fremstilt på kort og konsist vis, den nevner territoriale vinninger for Israel, landets overlegne seier og forklaring på begrepet «seksdagerskrigen».

I omtale av PLO, deres mål, handlinger og endring er boken generelt lik lærebøkene, men også ulik. Boken gir PLO æren og ansvaret for intifadaen. Den nevner at PLO innledningsvis gjennomførte terroristaksjoner mot sivilbefolkningen deriblant München 1972, men de negative reaksjonene på dette gjorde at de endret taktikk. PLO skiftet til demonstrasjoner og streiker i de okkuperte områdene. Den påfølgende harde responsen til Israel gav PLO økt internasjonal støtte. Israels handlinger mot PLO og palestinerne gjør at boken skiller seg fra de tidligere lærebøkene. Blant annet blir massakrene i flyktningleirene Sabra og Shatila nevnt eksplisitt for første gang, selv om Israels rolle i den blir underspilt:

En kristen militsgruppe drepte hundrevis av mennesker i de to flyktningleirene Sabra

og Chatilla i Libanon. Israel måtte ta ansvaret for det som hadde skjedd siden de tross alt kontrollerte området med flyktningleirene (Hellerud & Knutsen, 2008, 81)

Hellerud & Knutsen (2008) sin beskrivelse av israelske styrkers handlinger i forbindelse med massakren fraskriver i stor grad ansvaret fra Israel, og står i nokså rak motsetning til Jensehaugen 2022, Shlaim 2000 og Waage (2013) sine redegjørelser som jeg kommer tilbake til i kapittel 6. Videre, går boken til Osloavtalen, og er nokså lik de tidligere lærebøkene i omtalen av denne og omstendighetene rundt den. En kombinasjon av økt press fra USA, moderasjon innenfor lederskapet i PLO og regjeringen i Israel muliggjorde hemmelige forhandlinger i Oslo som resulterte i Osloavtalen. Denne blir beskrevet som et steg på veien til endelig fred i Midtøsten. Direkte etterpå omtaler boken fundamentalisme. Det blir skrevet om misnøye blant fundamentalistiske jøder til den israelske regjeringen som gav fra seg land tildelt dem av Gud. Jødiske fundamentalister og palestinske fundamentalister har begge uttrykt sin misnøye i form av terroraksjoner. Fundamentalistiske palestinere og Hamas sine selvmordsaksjoner i Israel og massakren i Hebron 1994 blir nevnt som eksempel på terroraksjoner utført av fundamentalister (Hellerud & Knutsen, 2008, 82-83).

På samme side er det også inkludert en nokså detaljert forklaring i en faktaboks på ordet fundamentalisme, dets opphav og hvordan det er en viktig del av vår forståelse av samtiden. Det er interessant å bemerke at Hellerud & Knutsen (2008), bruker så mye tekst og rom på begrepet siden det ikke blir nevnt i L97-utvalget. I boken blir fundamentalisme fremstilt på en måte slik at det får skylden for å motarbeide Osloavtalen og fredsprosessene mellom Israel og Palestina. Fundamentalistene blir nevnt i forbindelse med blodsutgytelser og terrorhandlinger. Først Hebron 1994 og deretter selvmordsaksjoner som har forverret forholdet mellom partene. Siden dette blir nevnt på slutten av avsnittet, og som siste setning av ordinær tekst (les: ikke oppgavetekst eller kursivtekst) i kapittelet, er det vanskelig å ikke tolke fundamentalisme som en motreaksjon på Oslo-avtalen som har bidratt til eskalering av konfliktnivået, etter fredsavtalen i 1993. Det er betimelig å bemerke at de israelske bosettingene ikke blir nevnt, og at fundamentalisme på den måten ene og alene får skylden for at det ikke ble opprettet en varig fred etter Oslo-avtalen.

De siste to sidene av kapittelet inneholder tre forskjellige utdrag fra israelske og palestinske

lærebøker, oppgaver og sammendrag av kapittelet. Utdragene fra lærebøkene er interessante. De to første utdragene formidler et nokså tydelig fiendebilde og bærer preg av propaganda fra ulike sider av konflikten, mens det siste utsagnet formidler nyanser og oppfordrer kritisk tenkning. Det siste utdraget handler om fordommer og oppfordrer leseren til å tenke kritisk i forbindelse med disse ved å lage en liste over fordommer i løpet av et skoleår. Elevene skal på slutten av skoleåret forberede en forklaring på hvorfor de nedskrevne påstandene er fordommer. Eksempler på fordommer gitt i utdraget er at jødene kontrollerer verden og utnytter alle som bor der, svarte er mindreverdige og er ikke i stand til å bli forskere og at araberne bare forstår maktens språk (Hellerud & Knutsen, 2008, 84). Utdragene fra de israelske og palestinske lærebøkene samt oppgavene relatert til disse utdragene er interessante fordi det bryter på en måte med hvordan læreboken fremstiller konflikten. Den går fra å redegjøre for konflikten på overfladisk nivå, til å få leseren til å reflektere over hvilket forhold unge israelere og palestinere har til hverandre og utfordrer hvilket syn de kan ha på hverandre.

4.2 Historie 10 (Makt og Menneske) (Ingvaldsen & Kristensen, 2008, Cappelen Damm)

Historie 10 (Makt og Menneske) er andre bok i utvalget for lærebøker tilpasset 10. trinn og LK06. Kapittelet der boken fremstiller Israel-Palestina konflikten heter «Midtøsten – det vanskelige konfliktområdet». Kapittelet omfatter 21 sider i en bok på 169 sider, der 10 av disse sidene er spesielt relevant for Israel-Palestina konflikten. Kapittelet tar for seg sentrale temaer i konflikten som FNs delingsplan, Suezkrisen, 1967-krigen, Libanon, PLO og Osloavtalen.

Kapittelet begynner med en redegjørelse for det geografiske området Midtøsten. Det nevner en rekke land som typisk defineres som Midtøsten, og nevner i tillegg at andre definisjoner kan inkludere andre land. I redegjørelsen for Israel-Palestina konflikten, går ikke boken i detalj om hendelser eller omstendigheter før 1948 foruten osmansk og britisk kontroll av området, noe som skiller Ingvaldsen & Kristensen (2008) fra tidligere bøker i utvalget. Den begynner å redegjøre for konflikten, med å skrive om ett av konfliktspørsmålene i konflikten:

Bakgrunnen for konflikten mellom Israel og Palestina ligger i det som skjedde i 1948

(...) I 1948 bestemte FN at området skulle deles i en jødisk stat og et palestinsk område (...) Konflikten kjerne er at israelerne mener at de har rett til landområder som nå kontrolleres av Israel. (Ingvaldsen & Kristensen, 2008, 113).

Hverken sionisme, Balfourekklæringen, forfølgelse av jøder, antisemittisme i Europa, holocaust eller andre verdenskrig blir nevnt som prolog eller del av Israel-Palestina konflikten. Dette fremstår som bemerkningsverdig og står i kontrast til tidligere nevnte fremstillinger av konflikten som jeg kommer til å diskutere nærmere i kapittel 6. Det blir forklart at den jødiske bosettingen og okkupasjonen av nærliggende områder presset palestinerne bort og har resultert i flere kriger og konflikter i tillegg til at konflikten både har en politisk og religiøs side.

Redegjørelsen for 1956-krigen og 1967-krigen er nokså lik tidligere fremstillinger. Egypts nasjonalisering av kanalen, de involverte partene og FNs fredsbevarende styrker med deltakelse fra Norge blir nevnt i redegjørelsen for 1956-krigen, det som skiller seg ut er hovedsakelig en tydeliggjøring av forbindelsen mellom krigene og kontekstualisering av 1967-krigen, som også her blir nevnt som seksdagerskrigen. Israels blokkerte tilgang til Suezkanalen, ressurskonflikt med Jordan, militær opprustning og forsvarsavtaler og allianser blant araberstatene blir nevnt som hovedårsaker til 1967-krigen. Dette skiller seg ut fra tidligere konsise redegjørelser av krigen som hovedsakelig har nevnt tidsrommet krigen foregikk i, Israels territoriale vinninger etter krigen og at det var aggresjon fra Egypt eller Israel som utløste krigen (Ingvaldsen & Kristensen, 2008, 114-115).

Videre blir fokuset dreid over til flyktningene etter krigene og opprettelsen av motstandsbevegelser, i første omgang PLO og Fatah. Sistnevnte blir nevnt for første gang i utvalget. Det blir som tidligere forklart at PLOs tidlige doktrine eller standpunkt innebar et krav om oppløsning av Israel og bruken av terror for å markere standpunktene sine og deretter en moderering på 1980-tallet. Yasir Arafat blir nevnt, ikke bare som leder for PLO fra 1969 til 2004, men også som leder for Fatah i flere år. I tillegg blir Fatahs og PLOs virkemidler deriblant, geriljaangrep, terrorangrep og flykapringer iscenesatt fra nabolandene nevnt som en direkte årsak til Israels angrep på Libanon i 1978.

I redegjørelsen av borgerkrigen i Libanon og Israels innblanding i konflikten, blir et palestinsk terrorangrep mot en buss i Israel nevnt som utløsende årsak for krigshandlinger i 1978. FNs sikkerhetsstyrke UNIFIL med bidrag fra Norge blir også her nevnt. Fokuset er på Israels ønske om å fjerne PLO fra Libanon, spesielt etter invasjonen i 1982 noe boken omtaler som «fornyede krigshandlinger». Det blir forklart at dette førte til mer aktive motstandsgrupper og kaotiske interne forhold (Ingvaldsen & Kristensen, 2008, 116-118).

I det påfølgende avsnittet skrives det om den første intifadaen som brøt ut desember 1987. Flere år med hat mot israelsk okkupasjon blir forklart som utløsende årsak til opprøret som varte frem til 1993. Bemerkningsverdig er det at den utløsende årsaken, den israelske lastebilen som kjørte på en palestinsk bil i Gaza (Jensehaugen, 2022, 104), ikke blir nevnt. Videre blir det skrevet om Israels brutale håndtering av opptøyene, at mange av de drepte var under 17 år, men lite om internasjonale reaksjoner på dette og presset det skapte på Israel både internasjonalt, men også nasjonalt. Men den palestinske nasjonalforsamlings erklæring av opprettelsen av staten Palestina i Gaza og på Vestbredden blir nevnt, selv om det ikke forklares hvilken betydning dette hadde (Ingvaldsen & Kristensen, 2008, 118).

Boken endrer deretter tema til gruppene Hizbollah og Hamas. Hizbollah omtales først i forbindelse med Israels angrep på Libanon i 1993 og i 1996 for å slå ned organisasjonens virksomhet. Gruppen blir av Ingvaldsen & Kristensen (2008) kategorisert som en sjiamuslimsk motstandsbevegelse dannet i 1982 under Israels angrep på Libanon. Å definere grupper og funksjoner i en konflikt kan være problematisk som jeg nevnte tidligere i kapittel 2. Dette fordi det ofte er uenighet over definisjonen eller kategorisering av «frigjøringsgrupper». I dette tilfellet blir Hamas, men spesielt Hizbollah, kategorisert som en terroristorganisasjon av flere land. Hamas sitt mål blir identifisert som å bekjempe Israels okkupasjon av den sørlige del av Libanon. Det blir også nevnt at gruppen driver humanitært arbeid, samt at organisasjonen er representert i det libanesiske parlamentet og at Hizbollah i flere land er regnet som terroristorganisasjon (Ingvaldsen & Kristensen, 2008, 118).

Hamas blir nevnt innledningsvis med at det ikke er del av PLO, og at gruppa mener Israel skal

oppløses og erstattes av en islamsk stat. Det blir også forklart at Hamas blir kategorisert som terroristorganisasjon av flere land på grunn av selvmordsbombing i Israel. I tillegg nevner boka veldedighetsarbeidet og gruppas politiske arbeid, spesielt i forbindelse med den andre intifadaen, selv om den ikke nevner på hvilken måte eller hva den andre intifadaen var. Hamas sitt ønske om israelsk tilbaketrekning fra de okkuperte områdene Vestbredden og Gazastripen, samt Israel posisjon ovenfor Hamas før en annerkjennelse av staten Israel blir også nevnt.

Osloavtalen blir i all hovedsak fremstilt på lik måte som tidligere. Gjensidig annerkjennelse mellom PLO og Israel, planen for videre forhandlinger, selvstyre i Gaza og på Vestbredden, tilbaketrekning av israelske styrker fra de okkuperte områdene og en løsning for delingen av Jerusalem blir dratt frem som hovedpunktene. Den iøyenfallende forskjellen er at flyktningproblemet blir nevnt eksplisitt og i forbindelse med Osloavtalen, selv om det ikke blir forklart hva det er. Flere av lærebøkene fra utvalgene nevner at det var 700 000 eller 800 000 palestinere som ble drevet på flukt etter 1948-krigen, men hittil er det ingen som har benyttet seg av begrepet flyktningproblemet eller flyktningsspørsmålet, som blir benyttet i faglitteraturen. Enkelt forklart kan man si at flyktningproblemet eller flyktningsspørsmålet i Israel-Palestina konteksten handler om de 750 000 palestinske flyktingers returrett til Palestina, noe Israel siden 1948 har nektet for (Jensehaugen, 2022, 152). Videre, blir det skrevet noen setninger om Norges bidrag til forhandlingene, fredspris utdelinger til lederne for PLO og Israel og at arbeidet gikk i stå i 2000 blant annet på grunn av uenighet om Jerusalems status (Ingvaldsen & Kristensen, 2008, 120).

Avslutningsvis i kapittelet blir det skrevet om muren på Vestbredden, Israels militæraksjon i Sør-Libanon i 2006 og demonstrasjonene i Tel Aviv i 2006. I forbindelse med det som blir skrevet om muren på Vestbredden, blant annet at den er blitt fordømt fra mange hold fordi den legger beslag på palestinske områder, fremstår det som underlig at boken ikke redegjør for problematikken rundt israelske bosetninger, når den berører tematikken ved å omtale muren på Vestbredden (Ingvaldsen og Kristensen, 2008, 120-122).

4.3 Underveis – Historie 10 (Skjøsberg, 2008, Gyldendal)

Underveis – Historie 10 er tredje og siste bok i utvalget for lærebøker tilpasset 10. trinn og LK06. Boken er utgitt av Aschehoug. I boken er det kapittelet «Midtøsten, Iran og Afghanistan – konfliktfylte deler av verden» som er spesielt relevant. Kapittelet omfatter 19 sider i en bok på 265 sider, der sju av disse sidene er tildelt Israel-Palestina konflikten. I forbindelse med konflikten tar boken for seg sentrale temaer som Palestinamandatet, FNs delingsplan, 1948-krigen, flyktningsspørsmålet, den palestinske frigjøringskampen, Oslo-avtalen, israelske bosettinger og sosioøkonomiske forhold i Israel og Palestina. Den observante leser vil legge merke til en uregelmessighet fra de tidligere bøkene i utvalget når jeg nevner hvilke sentrale temaer boken tar opp. Hverken Sionisme, holocaust, Suezkrigen, 1967-krigen, 1973-krigen, krigene i Libanon eller PLO, blir omtalt som sentrale temaer i læreboken. Boken skiller seg på flere punkter fra sin forgjenger omtalt i forrige kapittel (L97), med samme tittel og forfatter.

På første side i kapittelet står en liste med mål for hva eleven skal lære i løpet av arbeid med kapittelet, i likhet med Hellerud & Knutsen (2008) fra tidligere i utvalget for LK06. Målene relatert til Israel-Palestina er som følger: «hvordan Israel ble en selvstendig stat i 1948.

Hvordan konflikten mellom jøder og arabere utviklet seg.

Hvordan israelere og palestinerne lever i dag».

Skjøsberg (2008) tar fatt på Israel-Palestina konflikten med utgangspunkt i hendelser etter andre verdenskrig på lik måte som Hellerud & Knutsen (2008). Men, Skjøsberg (2008) setter konflikten i sammenheng med andre verdenskrig. I første avsnittet i kapittelet står det:

Etter andre verdenskrig var det en enorm sympati for jødene i Europa. Om lag seks millioner jøder – menn, kvinner og barn – var blitt drept av nazistene. Landene som hadde vunnet krigen, var enige om at jødene skulle få sin egen stat, der de kunne være trygge. Og det var ingen tvil om hvor denne jødiske staten skulle ligge: i Palestina, der jødene en gang kom fra. (Skjøsberg, 2008, 155)

Forløpet til 1948-krigen blir beskrevet ved at boken omtaler økende jødisk innvandring til Palestina på 1930-tallet og 1940-årene da britene regjerte i Palestina i form av

Palestinamandatet. I motsetning til tidligere bøker i utvalget, nevner Skjønsberg (2008) reaksjonen på og enkelte handlinger i detalj i forbindelse med opprørene på 1930-tallet: når jødene så skip fullastet med jødiske immigranter avvist og sendt tilbake til Europa kidnappet jødiske terrorgrupper britiske soldater og hengte dem og sprengte britiske bygninger i lufta. Situasjonen i Palestina blir beskrevet som ute av kontroll og britene blir fremstilt som at de forsøkte å komme seg ut av Palestina så fort som mulig (Skjønsberg, 2008, 156).

Boken fortsetter kronologisk ved å redegjøre for FNs delingsplan, opprettelsen av staten Israel, den påfølgende 1948-krigen og flyktningsspørsmålet. Også i denne boken benytter Skjønsberg et annet tall på antall palestinske flyktninger (800 000) etter 1948-krigen enn bøker fra de andre forlagene. Videre kommer en konsis oppsummering av konflikten i forbindelse med den kalde krigen. Boken illustrerer det konfliktfylte og voldelige forholdet mellom israelerne og palestinerne med å redegjøre for ulike voldelige handlinger utført av partene mot hverandre. Krigene i 1948, 1956, 1967 og 1973 blir nevnt som tidspunkt «da det har vært regelrett krig med Israel og arabiske land», men blir ikke gjennomgått i noen særlig form for detalj, foruten å si at Israel har vist seg å være militært overlegne, selv om krigen i 1973 påførte demnoen nederlag. USAs militærhjelp til Israel blir også nevnt som årsak til den israelske hærens slagkraftighet, i tillegg til Sovjetunionens støtte til palestinerne og araberstatene, noe som på den tiden økte risiko for verdenskrig siden supermaktene støttet hver sin part (Skjønsberg, 2008, 157).

I likhet med læreboken tilpasse L97 (Skjønsberg 1999), har også Skjønsberg (2008) et fokus på sosioøkonomiske forhold i Israel og for palestinerne. Det blir tydelig påpekt at den ene parten har en stat, mens den andre bor på Vestbredden, i Gaza og i flyktningleirer. De to siste avsnittene, som omfatter tre sider eller omtrent halvparten av sidene brukt på konflikten i kapitlet handler om sosioøkonomiske forhold. I disse avsnittene flytter Skjønsberg (2008) perspektivet bort fra et perspektiv med fokus på historiske hendelser, til å handle mer om livet på bakken i Israel og de okkuperte områdene. Det blir skrevet om hvordan enkeltmennesker oppfatter, opplever og blir berørt av konflikten. Først blir det skrevet om verneplikten i Israel og om en stadig følelse av å være på krigsfot på grunn av palestinske selvmordsangrep i Israel på butikker, kafeer og busser og rakettangrep mot israelske byer (Skjønsberg, 2008, 158).

Videre kommer en redegjørelse av demokratiske forhold i Israel etterfulgt av en redegjørelse av forskjellige standpunkter innad i Israel når det gjelder palestinerne. Det blir skrevet om hvordan mange israelere er villige til å gi palestinerne betydelige innrømmelser for å inngå fred. Andre mener annektering av erobrede områder er veien å gå siden Gud hadde lovt Abrahams etterkommere (jødene) disse områdene. De mest ytterliggående mener at palestinerne som bor i Israel skal fordrives (Skjønberg, 2008, 158). Deretter blir det skrevet om palestinere som bor i Israel med israelsk statsborgerskap, deres økonomiske status og noen punkter om hvordan de blir diskriminert. Blant annet at de utgjør hele 20% av innbyggertallet, men at bare 7% av utdanningsbudsjettet går til palestinske skoler og hvordan det er vanskelig for palestinerne å få arbeid, siden de ikke blir innkalt til hæren, når de fleste jobber i Israel har krav om avtjent verneplikt før man får jobb. På tross av dette nevnes det også at de israelske palestinerne fortsatt er bedre stilt enn de fleste andre palestinere, og bedre stilt enn mange andre arabere (Skjønberg, 2008, 158). I tillegg til at disse eksemplene på noen punkter i konflikten gjør konflikten muligens mer håndgripelig for leseren, kan disse holdepunktene i konflikten også bidra til å gi et mer jordnært innsyn i konflikten. En oppramsende og nøktern fortellerstil kan gjøre leseren ubevisst på nyanser i og med at man blir vant til et system der hendelser og fakta blir ramset opp i en ordnet rekkefølge. Det er muligens vanskelig å huske på enkeltindivider og menneskene påvirket av konflikten når fremstillingen først og fremst handler om de grove linjene i historien, eksempelvis med de palestinske flyktningene. Skjønberg (1999 & 2008) poengterer i begge bøkene at det bor mange palestinere i Israel. I andre bøker, både fra L97- og LK06-utvalget blir ikke dette formulert tydelig. Det blir sagt at etter 1948-krigen «fikk de aldri komme igjen», noe som kan gi inntrykk av at det ikke bor palestinere i Israel.

Siste avsnitt handler om palestinerne på Vestbredden, i Gaza og i flyktningleirer. Det blir først redegjort for hvilket geografisk område det er snakk om når man bruker begrepene Vestbredden og Gaza med en referanse til kart på side 157. Deretter blir det nevnt hvor mange palestinere som bor der (3,8 millioner) og at Oslo-avtalen skulle sørge for selvstyre for palestinerne i disse områdene, men at dette har gått «svært dårlig» (Skjønberg, 2008, 156-159). I forbindelse med dette blir problemet med israelske nybyggere på Vestbredden nevnt, samt selvmordsbombing, rakettangrep, hevnaksjoner og veisperringene på palestinsk område.

I siste del av avsnittet og på den siste siden av kapittelet gjør Skjønberg (2008) noen

bemerkningsverdige grep som skiller seg fra de andre lærebøkene. For det første blir det skrevet om stridigheter innad og den dype splittelsen blant palestinere i de okkuperte områdene. Det blir eksempelvis skrevet at Fatah regjerer på Vestbredden og at den ønsker fred med Israel, mens Hamas har makten i Gaza og nekter å akseptere jødernes rett til en egen stat. Dette dekonstruerer oppfatningen om at Palestinerne er en enhetlig gruppe med samme mål og ideologi. For det andre blir det skrevet om forskjellen blant den «jevne» palestiner på Vestbredden og Gaza som lever i stor fattigdom, kontra palestinske ledere som ofte er styrtrike. Flyktningsspørsmålet blir igjen tatt opp ved å nevne de i underkant 400 000 palestinere som lever i flyktningleirer i Libanon under håpløse forhold. For det tredje benyttes den siste siden av kapittelet til å oppsummere de sentrale konfliktspørsmålene, ikke til å oppsummere hendelser i konflikten (Skjønsberg, 2008, 160). Det blir til og med foreslått mulige løsninger på spørsmålene for å sikre fred, noe som ikke blir gjort i noen andre bøker i utvalget: Alle eller majoriteten av nybyggerne må flytte tilbake til det «egentlige» Israel, Jerusalem må igjen bli delt (50-50) mellom palestinere og israelerne, terrorisme og rakettangrep må opphøre, flyktningene fra 1948-krigen skal enten få vende tilbake til Israel eller få en form for erstatning fra Israel og palestinere skal få en egen palestinsk stat (Skjønsberg, 2008, 161).

4.4 Oppsummering av funn fra LK06 utvalget

I motsetning til oppsummeringen av L97 utvalget, vil jeg begynne denne oppsummering med å si at i utvalget for LK06 er forskjellene mer utstrakt og tydelige. Fortellermåten i LK06-lærebøkene er nokså lik bøkene fra L97. Forskjellene blant de to æraene blir synlige når man ser på hvilke tematikker som blir fokusert på og hvilke som blir utelatt. Dette er interessant, spesielt i tilfellet med *Underveis – Historie 10* som er utgitt av samme forlag og skrevet av samme forfatter, Skjønsberg (1999 & 2008).

Til å begynne med, så er det bare Hellerud & Knutsen i LK06-utvalget som redegjør for konflikten før 2. verdenskrig. Boken gir en nokså grundig og detaljert fremstilling av forløpet før opprettelsen av staten Israel. Ingvaldsen & Kristensen (2008) og Skjønsberg (2008) redegjør for konflikten annerledes, ved at de tar utgangspunkt i hendelser og konfliktområder

hovedsakelig etter 2. verdenskrig. Som mulig årsak av dette, omtaler ikke bøkene fra Cappelen Damm eller Gyldendal begreper som utvisningen av jødene fra Palestina, antisemittisme, holocaust, sionisme eller Balfour-erklæringen. Men til gjengjeld bruker de mer tid og rom på konfliktspørsmål og grupper som har preget konflikten fra 1970-tallet fram til 2000-tallet. Hellerud & Knutsen (2008) har på mange måter større likhetstrekk til lærebøkene fra L97 på måten konflikten fremstilles. For det første, så tar den likt tidsmessig utgangspunkt i å redegjøre for konflikten, fra sent 1800-tall til 1990-tallet. For det andre så nevner den mye av de samme sentrale punktene som bøkene i L97 utvalget. For det tredje så avslutter den på likt vis som L97-utvalget med å nevne Osloavtalen og eskaleringen av konflikten etter den. Seneste tidsreferanse i den delen av kapittelet som omhandler Israel-Palestina er til 1995 og drapet på Yitzhak Rabin, foruten kapittelets forside som nevner New York 11.09.2001. Hellerud & Knutsen nevner ikke israelske bosetninger på okkupert område, muren på Vestbredden eller noen hendelser etter år 2000, noe som er bemerkningsverdig siden boken er utgitt i 2008. Den skiller seg fra L97-bøkene med begrepsbruk og omtalelsen av Libanon. Boken er den eneste i utvalget som nevner massakren i flyktningleirene Sabra og Shatila, men er meget beskjeden med å tildele Israel skyld. Det blir skrevet at Israel måtte ta ansvaret for massakren siden de kontrollerte området på det tidspunktet. Dette er en solid underdrivelse av hvilken rolle Israel spilte i massakren, som nevnt tidligere. Boken benytter en del begrep som ikke så mange andre bøker benytter. Diaspora i forbindelse med jødernes utvisning fra Palestina i de første århundrene evt., antisemittisme i forbindelse med forfølgelsene av jødene og motivet til de første som utvandret til Palestina, og fundamentalisme blir anvendt for å forklare ytterpunktene i konflikten og Osloavtalen. I introduksjonen av kapittelet og beskrivelsen av konfliktens røtter er det også bemerkningsverdig hvor religionsfokusert Hellerud & Knutsen (2008) er, sammenlignet med de andre lærebøkene. Grunnene til hvorfor de bruker begreper som jødene, muslimene og kristne for å kategorisere de ulike partene kan være flerfoldige, men uansett så skiller det seg ut. Det er også bemerkningsverdig å poengtere hvor mye tid og rom som blir brukt på fundamentalisme, terrorhandlinger og grupper som av flere blir kategorisert som terrororganisasjoner. Dette gjelder Hellerud & Knutsen (2008) og Ingvaldsen og Kristensen (2008). Årsakene til dette kan, igjen være flerfoldige, men det er logisk å se dette i sammenheng med det enorme fokuset på terrorisme og krigen mot terror som preget samfunnsbildet på 2000-tallet og senere.

Ingvaldsen & Kristensen (2008) og Skjønberg (2008) tar utgangspunkt i hendelsene etter 2.

verdenskrig når de redegjør for Israel-Palestina konflikten. Selv om disse fremstillingene bruker mer tid og rom på aktører og hendelser som preget konflikten på 1970- til 2000-tallet er et slikt utgangspunkt problematisk, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 6. Det er også nevneverdig å påpeke at Skjønberg (2008) fortsatt er den eneste boken i LK06-utvalget som redegjør for bosettingene på Vestbredden. Dette er spesielt påfallende når de to andre bøkene nevner Oslo-avtalen, selvstyre på Vestbredden og Gaza og muren på Vestbredden, men unnlater å nevne bosettingene.

5. Analyse av LK20-bøkene

5.1 Arena 10: grunnbok, samfunnsfag for ungdomstrinnet (Erdal, Hellerud, Johsen & Westersjø, 2021, Aschehoug)

Arena 10 er første bok i utvalget for lærebøker tilpasset 10. trinn og LK20 som er siste del av utvalget i avhandlingen. Kapitlet der boken redegjør for Israel-Palestina konflikten heter «Midtøsten – konflikter med lange røtter». Kapitlet omfatter 24 sider i en bok på totalt 235 sider, der 11 av disse sidene er spesielt relevant for Israel-Palestina konflikten. Boken er i likhet med de andre lærebøkene tilpasset 10. trinn fra LK20 skrevet av to eller flere forfattere. I tillegg er det betimelig å påpeke at forfatteren Hellerud fra Hellerud & Knutsen (2008) også har bidratt til denne boken. Redegjørelsen tar for seg sentrale temaer i konflikten som sionisme, Palestinamandatet Balfourerklæringen, FNs delingsplan, 1948-krigen, flyktningsspørsmålet, PLO, Osloavtalen og israelske bosettinger.

Første side i kapitlet «Midtøsten – konflikter med lange røtter» starter i likhet med noen av LK06 bøkene med læringsmål for kapitlet. Blant annet at man skal kunne plassere viktige land i Midtøsten på kartet, gi eksempler på europeisk innblanding som har ført til konflikter i Midtøsten og forklare hvordan Israel-Palestina konflikten har røtter langt tilbake i historien. Dette poenget blir allerede påpekt i tittelen på kapitlet «konflikter med lange røtter». Videre innledes kapitlet med generell informasjon om Midøsten. Det nevnes at området ofte er i nyhetene, og at det er vanskelig å få oversikt over alt som skjer, men nyttig å kjenne til noen

av årsakene til konfliktene i området. Deretter gjør boken rede for Midtøsten som geografisk område, de tre monoteist religionene og noen større trekk i den langstrakte historien til Midtøsten. Romerriket, De arabiske kalifater og Det Osmanske rike blir blant annet nevnt. Den overfladiske redegjørelsen av historiske hendelser i Midtøsten konkluderer idet Erdal et al. (2021) skriver at Det Osmanske riket besto frem til første verdenskrig (Erdal et al., 2021, 120-124). Neste avsnitt går i nærmere detalj om Sykes-Picot-avtalen uten å eksplisitt nevne den. Avtalen gikk ut på hvordan Frankrike og Storbritannia la en plan for å dele Midtøsten mellom seg etter at Det Osmanske riket var slått (Waage, 2013, 66). Der nevnes også britenes løfte om arabisk selvstendighet dersom araberne kjempet mot Det Osmanske riket på Frankrike og Storbritannias side. Etter første verdenskrig opprettet Frankrike og Storbritannia nye stater i Midøsten som var helt eller delvis under deres kontroll. Det påpekes at det er blant annet denne inndelingen av Midtøsten som har skapt grobunn for mange konflikter, selv etter at landene har blitt selvstendige (Erdal et al., 2021, 125-126).

Fra dette punktet av går boken over fra å skrive om Midtøsten generelt til å redegjøre konkret for Israel-Palestina konflikten. Det første avsnittet inneholder to utsagn fra Ben Gurion, Israels første statsminister. Det påpekes konkret at kjernen i konfliktene mellom Israel, nabolandene og palestinerne er spørsmålet om hvem som har rett til landet:

Det er en grunnleggende konflikt. Vi og de vil ha det samme: Vi vil begge ha Palestina.

Israels Land var det jødiske folks fødested. Her ble dets åndelige, religiøse og nasjonale identitet dannet. [...] Det jødiske folk ble fordrevet fra landet med makt, men i landflyktighet beholdt jødene troskapen til hjemlandet. Aldri svant håpet; aldri forstummet bønner om å vende hjem til frihet (Erdal et al., 2021, 127).

Utsagnene til Ben Gurion blir kommentert av boken, og brukt i forbindelse til å forklare jødisk forfølgelse i Europa og sionisme som en jødisk form for nasjonalisme. Deretter, blir det skrevet om den økende jødiske innvandringen til Palestina i 1880-årene, og hvordan sionistiske organisasjoner etablerte arbeidskollektiv - kibbutzer. Det blir også påpekt at en av motivene til de første jødiske innvandrerne på slutten av 1800-tallet var religiøse da Palestina blir omtalt som jødernes hellige land og deres opprinnelige hjemland (Hellerud et al., 2021, 128). I kontrast til dette blir det skrevet at Palestinerne som bodde der fra før av så annerledes

på det. De hadde bodd i området i århundrer og så på de jødiske innvandrerne som fremmede inntrengere fra Europa og ble provosert når sionistene hevdet at jødene hadde rett til landet (Erdal et al., 2021, 128). Deretter omtales Palestinamandatet. Etter første verdenskrig hadde britene lovet å gi støtte til sionistenes krav om å opprette ett nasjonal hjem gjennom Balfourerklæringen. Om erklæringen blir det blant annet skrevet at britene brøt løftet til araberne om å gi araberne selvstendighet, men at det også kan argumenteres for at de brøt løftet til jødene også i Balfourerklæringen siden erklæringen er så vag. Vagheten i erklæringen blir eksemplifisert ved å vise til hvor vanskelig det er å definere hva «et nasjonalt hjem» er, som det står i erklæringen. Det blir derimot påpekt at Storbritannia tillot mange jødiske innvandrere å immigrere til Palestina etter første verdenskrig, så mange at jødene gikk fra å utgjøre 12% av befolkningen i 1914 til nesten 33% i 1946. De jødiske innvandrerne organiserte seg på lik linje med en stat, noe som gjorde arabere i Palestina og nabolandene mer bekymret over utviklingen og som resulterte i stadige konflikter blant jøder og arabere i Palestina (Erdal et al., 2021, 129).

Påfølgende avsnitt handler om forfølgelsen av jøder og noen av konsekvensene av dette. Nazistenes forfølgelse av jødene etter deres maktovertagelse i Tyskland 1933 blir forklart som årsak til at det i løpet av tre år kom cirka 170 000 jødiske flyktninger til Palestina. Noe som videre skremte Palestinerne og forårsaket et voldsomt opprør i 1936 som skulle vare i flere år (Erdal et al., 2021, 129). Britene sendte en stor militærstyrke for å slå ned opprøret, men situasjonen var kaotisk. De ulike jødiske og palestinske opprørsgruppene slåss både mot hverandre, men til tider også mot britiske styrker. Starten på andre verdenskrig i 1939 endret situasjon i Palestina. Det ble spesielt viktig for Storbritannia å opprettholde et godt forhold til de arabiske landene i Midtøsten - for å sikre oljetilførselen fra Midtøsten. For å få araberne på sin side, stengte de innvandring av jøder til Palestina, akkurat da jødene trengte det som mest (Erdal et al., 2021, 130). Da annen verdenskrig var over ble verdenssamfunnet klar over holocaust og hvordan jødene var forsøkt utryddet av nazistene. Omtrent seks millioner jøder var drept under andre verdenskrig, og nå befant flere hundre tusener seg i ulike flyktningleirer i Europa. De ønsket å flytte til Palestina, og deres krav om en egen stat fikk stadig mer støtte i Europa og USA. Delvis fordi verken Europa eller USA ønsket å ta imot de jødiske flyktningene, «antisemittismen sto fremdeles sterkt i store deler av verden» (Erdal et al., 2021,

130).

Situasjonen i Palestina ble mer kaotisk, og i 1947 trakk Storbritannia seg ut av området og overlot problemet til FN. FN foreslo å dele Palestina i to selvstendige stater, en jødisk og en arabisk, der området rundt Jerusalem og Betlehem skulle være en internasjonal sone styrt av FN. Palestinerne nektet å godkjenne forslaget. Hvorfor skulle de betale prisen for holocaust og gi halvparten av landet sitt til innvandrere fra Europa? De andre landene i Midtøsten godkjente heller ikke forslaget - de var imot at jødene skulle få en egen stat. Det blir deretter skrevet at sionistene tok saken i egne hender og erklærte 14.mai 1948 opprettelsen av den jødiske staten Israel. Supermaktene USA og Sovjetunionen anerkjente den nye staten samme dag. Det suppleres at helt fra begynnelsen av var det klart at Israel ikke ville holde seg innenfor grensene til FNs delingsplan (Erdal et al., 2021, 131).

I neste avsnitt redegjør boken for krigene i 1948-, 1956- og 1967. Det er nevneverdig å påpeke at det blir skrevet at de sionistiske styrker allerede på forhånd, før opprettelsen av staten hadde rykket ut for å ta mer land enn Israel var tildelt i delingsplanen. Også etter opprettelsen av Israel rykket israelske styrker ut for å ta mer land. Så blir det skrevet at nabostatene, Egypt, Irak, Jordan, Libanon og Syria gikk til krig for å fjerne den nye staten fra kartet (Erdal et al., 2021, 131). De siste tre setningene i boken er interessante. De står i kontrast med andre bøker fra tidligere i utvalget på flere måter. For det første så sier Erdal et al. (2021) noe om sionistiske og israelske styrkers handlinger rett før og etter opprettelsen av den israelske staten. Noe som tydelig fremstiller Israel som aggressor. For det andre så hevdes det at de arabiske nabostatene gikk til krig for å fjerne den nye staten fra kartet. En formulering som til nå ikke har blitt hevdet om de arabiske staters motiv for invasjonen i 1948 og er derfor interessant å bemerke. En slik type formulering minner mye om de ensidige og absolutte formuleringene fra sionistversjonen som jeg presenterte i kapittel 2.

Videre skrives det at Israel vant krigen, og erobret en større del av Palestina enn de var tildelt av delingsplanen. Palestinerne fikk ikke en egen stat (Erdal et al., 2021, 131). Deretter nevnes flyktningsspørsmålet. Omtrent 750 000 palestinerne mistet hjemmet sitt, enten fordi de flyktet eller ble drevet på flukt av israelske styrker. De har ikke fått lov til å vende tilbake. Her er det nevneverdig å påpeke at i sin korte omtalelse av flyktningsspørsmål så benytter boken et annet

tall enn tidligere i utvalget (700 000 eller 800 000). Så omtales 1948-krigen og dets forskjellige navn. Det blir vist at palestinerne kaller 1948-krigen al-Nakba – katastrofen, og at Israelerne ser på krigen som deres uavhengighetskrig. Krigene i 1956 og 1967 blir forklart kort, og med et utelukkende fokus på territorielle endringer for Israels landegrenser (Erdal et al., 2021, 132).

Neste avsnitt omtaler den palestinske frigjøringskampen. Omtalelsen av PLO er forholdsvis lik som i de tidligere utvalgene. Avsnittet begynner med PLOs opprettelse i 1964 med en kompromissløs doktrine mot Israel, terrorhandlinger og angrep på Israel innad i landet og utenfor. Deretter en gradvis endring i doktrine på 1980-tallet som resulterer i Osloavtalen i 1993. Det påpekes at terrorhandlingene gav PLO oppmerksomhet, men ikke sympati fra verdenssamfunnet. Det skrives også at når PLO anerkjente Israels rett til å eksistere og en slutt på terrorhandlinger, gjorde PLO dette for å realisere målet om en selvstendig stat på Vestbredden og Gazastripen med Øst-Jerusalem som hovedstad. Videre skrives det om Osloavtalen. I denne boken blir ikke avtalen omtalt som Osloavtalen, men heller som den første gang Israel og PLO inngikk en avtale om gjensidig anerkjennelse og et veikart for videre forhandlinger. Dette står i kontrast til tidligere omtalelse i utvalget for avhandlingen, der det blir poengtert hvor forhandlingene tok sted norske diplomaters nevneverdige bidrag. Det blir nevnt at avtalen skulle sikre Palestinerne selvstyre på Vestbredden og Gazastripen og at avtalen ble sett på som starten på en fredsprosess (Erdal et al., 2021, 133).

I de to siste avsnittene om konflikten skrives det hovedsakelig om fredsprosessen i nyere tid og bosettingsproblematikken. Om fredsprosessen som startet i 1993 (Osloavtalen) skrives det at den ennå ikke er fullført, og at det er usikkerhet om den noen gang vil bli fullført. I forbindelse med dette nevnes intern uenighet innad i både Israel og på Vestbredden og Gazastripen samt de israelske bosettingene på Vestbredden. Det blir også påpekt at Israel har fått sterk kritikk fra FN på grunn av dette siden FN anerkjenner Vestbredden som palestinsk område. Det blir forklart at religiøse israelere anser hele Palestina som jødernes hellige land og at de derfor mener de har rett til å slå seg ned på blant annet Vestbredden. Andre israelere er motstandere og ser på bosettingspolitikken som ødeleggende for fredsprosessen (Erdal et al., 2021, 134). Avslutningsvis blir det skrevet om fredsorganisasjoner i Midtøsten og deres arbeid i Palestina og Israel, spesifikt om Kids4Peace som blant annet arrangerer en

sommerleir for ungdom der kristne og muslimske palestinere deltar sammen med jødiske israelere. Det skrives blant annet at en av ungdommene fikk et mer nyansert bilde av «den andre siden». Etter sommerleiren så ikke ungdommen lenger på det som en «oss mot dem greie» (Erdal et al., 2021, 134-135).

5.2 Samfunnsfag 10 fra Cappelen Damm: Grunnbok (Bredahl, Dehle, Larsen, Quintano, Ranheim, Salvesen & Øvretveit, 2022)

Samfunnsfag 10 fra Cappelen Damm: Grunnbok er andre bok i utvalget for LK20. Israel-Palestina konflikten er redegjort for i et underkapittel med navnet «Midtøsten-konflikten» i kapittelet «Maktbalansen i verden». Underkapittelet omfatter to sider i en bok på 327 sider. Den begrensede omtalelsen av konflikten påvirker hvordan denne boken kan sammenlignes med andre bøker fra utvalgene. Boken tar for seg sentrale temaer i konflikten som opprettelsen av staten Israel i 1948, israelske bosettinger og de okkuperte områdene Gaza og Vestbredden. Den observante leser legger muligens merke til at boken unnlater å omtale viktige temaer som sionisme, Balfourerklæringen, Palestinamandatet, flyktningsspørsmålet, 1956, 1967 og 1973 krigene, krigene i Libanon, PLO eller intifadaene i motsetning til tidligere bøker.

Selv om boken er kortfattet i sin fremstilling benytter den et tidlig utgangspunkt for å redegjøre for konflikten. Den skriver innledningsvis om at jødene har vært ett forfulgt folkeslag siden de ble drevet på flukt i år 70 evt. og at de neste 2000 årene bosatte seg over hele Europa og Midtøsten. Videre skrives det at staten Israel ble opprettet i 1948, med støtte fra FN. Dette på bakgrunn av at verdenssamfunnet var svært opptatt av å gi jødene et eget land hvor de kunne føle seg trygge etter holocaust (Bredahl et al., 2022, 184). I forbindelse med dette blir det skrevet at 750 000 palestinere ble drevet på flukt i 1948 og at flere og flere palestinere har blitt fortrent i tiårene som fulgte. Det blir derimot ikke skrevet noe om flyktningene sin returret eller andre faktorer som kan forbindes med flyktningsspørsmålet. Deretter, blir det skrevet om «situasjonen» som har vokst til å bli en av verdens vanskeligste konflikter. Men, det blir ikke eksplisitt gitt noen forklaring på hvorfor den er en av verdens vanskelige konflikter. Det blir nevnt at konstante provokasjoner, rakettangrep og

gjengjeldelser, terrorhandlinger og fredsforhandlinger får konflikten til å virke fastlåst (Bredahl et al., 2022, 184). Det er vektlagt at konflikten er en territoriellkonflikt om landområdet Palestina. Konflikten blir oppsummert som at Israelerne mener de har retten på området siden FN tildelte de landområde i delingsplanen, i tillegg til at området blir beskrevet som jødisk i Tanakh (Den hebraiske bibelen). Palestinernes krav på landet blir forklart gjennom deres lange bosettelse av området som de anser som sitt hjemland og deres dype røtter til landet.

Israel okkupasjon av større landområder enn de fikk tildelt av FN i 1948 blir påpekt som en av de viktige årsakene til dagens konflikt. Denne setningen blir også brukt som inngangsvei til å forklare kort om bosettingsproblematikken. I forbindelse med dette blir det nevnt at mange eksperter på folkerett mener at Israel bryter menneskerettighetene og FNs apartheidskonvensjon. Ekspertene mener også at palestinere blir forfulgt og undertrykt bare fordi de er palestinere, men det blir ikke gått i detalj om hvorfor disse ekspertene mener dette (Bredahl et al., 2022, 184).

Avslutningsvis skriver boken om Gaza, Vestbredden og palestinske flyktningleirer i nabolandene. Det blir forklart at Israel trakk ut militærstyrker fra Gazastripen i 2005, men at de da også opprettet en blokada av området. En blokada som eksisterer fortsatt noe som gjør det vanskelig å komme inn og ut av Gazastripen for både mennesker og varer. Ingenting slipper verken ut eller inn, uten Israels tillatelse, noe som gjør det nesten ulevelig for menneskene som bor der (Bredahl et al., 2022, 184-185). Det er vesentlig å påpeke tekstene i sidemargen på side 184 og illustrasjonen med tekst på side 185. Dette fordi teksten og illustrasjoner påpeker moment med konflikten som andre bøker i utvalget ikke har gjort. Den ene teksten i sidemargen handler om at Midtøsten-konflikten vekker sterke følelser i folk, den andre omtaler folkeretten og illustrasjonen viser Israelsk ekspansjon siden 1947, med påfølgende tekst.

Midtøsten-konflikten vekker sterke følelser hos mange, også i Norge, enten man støtter den ene eller den andre parten. Debatter om konflikten kan derfor fort bli opphetet. Skal du delta i en slik diskusjon, bør du unngå å snakke om «jøder» som én gruppe, det som kalles å generalisere. I stedet kan du kritisere politikere eller den israelske staten. Og

motsatt: Pass på å ikke omtale «arabere» eller palestinere som om de alle støtter den politiske og militære organisasjonen Hamas, som mange hevder er en terrorgruppe (Bredahl, et al., 2022, 184).

Utsagnet er interessant av flere grunner. Først, så påpeker boken at konflikten er betent og oppfordrer implisitt at man bør ha en del kunnskaper om konflikten før man deltar i en debatt om den. For det andre, så oppfordrer boka også implisitt at man i debatt om denne konflikten først og fremst skal være systemkritisk. Jeg påpeker disse oppfordringene ikke fordi jeg synes de er feil, men fordi det ikke har kommet lignende oppfordringer i lærebøkene før.

5.3 Relevans 10: samfunnsfag for ungdomstrinnet (Heidenreich, & Waage K., 2022, Gyldendal)

Relevans 10: samfunnsfag for ungdomstrinnet er siste bok i utvalget for LK20, og ironisk nok den boka med kortest omtale av konflikten. Israel-Palestina konflikten blir redegjort for på én (s.175) side i kapittelet «Mange typer krig» i en bok på totalt 250 sider. Den oppmerksomme leser vil muligvis legge merke til at ene forfatteren av denne boken, Waage K. deler samme etternavn som Waage H. (2013) som er blitt henvist til hyppig i denne avhandlingen. Jeg vil benytte muligheten til å understreke at forfatterne er to forskjellige forfattere, og at Waage K. (2022) ikke er involvert med Waage H. (2013) sitt verk. Den begrensede omtalelsen av konflikten i boken, gjør også denne boken utfordrende å sammenligne den med de andre lærebøkene. Boken nevner sentrale temaer i konflikten som FNs delingsplan, 1948-krigen og Osloavtalen. Den unnlater å nevne sentrale temaer som utvisningen, sionisme, Balfourerklæringen, Palestinamandatet, holocaust, flyktningsspørsmålet 1956, 1967 og 1973 krigene, Libanon, PLO, Hamas, intifadaene og israelske bosettinger.

Innledningsvis gir boken en kort forklaring på hvor området Midtøsten ligger, deretter et overfladisk blikk på konflikter i området. Det blir skrevet at konfliktene har dreid seg om blant annet hvem som skal kontrollere Palestina, styreform, religion og ressurser som olje og gass (Heidenreich & Waage K., 2022, 175). De to siste avsnittene på siden handler om «Palestina-konflikten» som den blir kalt i boken. Første avsnitt tar utgangspunkt i FNs

delingsplan og andre avsnitt tar utgangspunkt i konflikten fra 1948-krigen til i dag. I første avsnittet står det:

Etter andre verdenskrig bestemte FN at jødene skulle få sitt eget land i Midtøsten, Israel. I området hadde det bodd jøder i mange tusen år. I tillegg var området befolket av palestinere. Palestinerne, som var i flertall kalte området Palestina. FN bestemte at Palestina skulle deles mellom jødene og palestinerne, men det viste seg fort at palestinerne og jødene i Palestina ikke ville dele landet med hverandre (Heidenreich & Waage K., 2022, 175).

Utsagnet er interessant av en rekke grunner som jeg diskuterer i neste kapittel. Andre og siste avsnitt skriver om 1948-krigen, støttespillere og Osloavtalen. Det skrives at det brøt ut krig mellom det nyopprettede landet og de arabiske nabolandene. De gikk til krig fordi de mente Israel hadde tatt over område som nabolandene så på som palestinske, altså arabiske. I krigene som fulgte, blandet enda flere land seg inn. Sovjetunionen gav støtte i form av penger og militærhjelp til de arabiske landene, og USA gav støtte til Israel. Konflikten mellom Israel og Palestina er enda ikke løst. Det kommer av at Israel okkuperer store områder som palestinerne ser på som sine. På samme tid har ikke palestinerne noe eget land, det som blir regnet som Palestina ligger innenfor grensene til Israel (Heidenreich & Waage K., 2022, 175).

5.4 Oppsummering av funn fra LK20-utvalget

I likhet med oppsummeringen av LK06 utvalget vil jeg begynne denne oppsummeringen med å påpeke forskjeller. Fortellermåten i lærebøkene er fremdeles lik sammenlignet med de tidligere lærebøkene, oppramsende og generelt nøktern, men ikke i like stor grad som de tidligere bøkene. Den mest i øyenfallende forskjellen ligger i tid og rom brukt på konflikten i to av bøkene for LK20-utvalget. Sammenlignet med resterende lærebøker bruker Bredahl et al. (2022) og Heidenreich & Waage K. (2022) mye mindre tid og rom til å fremstille konflikten. Førstnevnte bruker kun to sider og sistnevnte bruker kun en side. Den åpenbare konsekvensen av dette er at mange viktige momenter ved konflikten blir utelatt. Den korte omtalelsen gjør det også problematisk å sammenligne de med de andre lærebøkene. Noe annet som skiller seg ut er hvilket begrep de bruker i overskriften på kapittelet, som kommuniserer noe vesentlig om fremstillingen. Bredahl et al. (2022) bruker «Midtøsten konflikten» som

overskrift. Denne uttrykker at delkapittelet skal handle om hele Midtøsten-konflikten som en enhet, men redegjør bare for Israel-Palestina.

Erdal et al. (2021) sin redegjørelse av konflikten er på flere måter lik som tidligere redegjørelser fra LK06 og L-97. Den tar likt tidsmessige utgangspunkt i redegjørelsen for konflikten, den påpeker jødeforfølgelsen i Europa, sionismen, Palestinamandatet, andre verdenskrig og hvilken påvirkning disse periodene hadde for konflikten. Boken skiller seg også fra de tidligere lærebøkene på flere måter. Erdal et al. (2021) har tidlig fokus på europeisk innblanding i Midtøsten og særlig virkningene av dette. Dette blir blant annet uttrykt eksplisitt ved læringsmålet: «kunne forklare hvordan Israel-Palestina konflikten har røtter langt tilbake i historien (...) skal kunne gi eksempler på at europeisk innblanding har ført til konflikter i Midtøsten» (Erdal et al., 2021, 120). Det gis et enda større og mer detaljert innblikk i hvordan Frankrike og Storbritannia påvirket og bestemte det som etter hvert skulle bli mye av dagens landegrenser i Midtøsten. Det understrekes tydelig at dette er mye av grunnen til senere konflikter i området. Det pålegges mye vekt på stormakters framferd i Midtøsten. Generelt er bøkene tilpasset LK20 læreplanen mer eksplisitt og tydelig i sine formuleringer om skyld og ansvar enn de tidligere lærebøker. Spesielt to av lærebøkene fra LK20-utvalget utmerker seg. Eksempelvis nevner Erdal et al. (2021,131) «at det var tydelig fra starten av at Israel ikke kom til å holde seg innenfor FNs delingsplan foreslåtte grenser». Også i forbindelse med flyktningstrømmene etter 2. verdenskrig fremstiller Erdal et al. (2021) situasjonen nokså annerledes enn tidligere bøker. I motsetning til å ene og alene fokusere på europeiske stater og USAs sympati ovenfor jødene og deres ønske om en egen stat, skriver boken: «verken Europa eller USA ønsket å ta imot de jødiske flyktningene som hadde overlevd holocaust. Antisemittismen stod fremdeles sterkt i store deler av verden» (Erdal et al., 2021, 130). Dette fremstiller et nokså annerledes bilde enn et samlet verdenssamfunn som støttet sionistene i sine krav for en stat i Midtøsten. Bredahl et al. (2022) skiller seg også ut når de henviser til Israels brudd på menneskerettighetene og anklage om brudd på FNs apartheidskonvensjon, noe som ingen andre bøker i utvalget påpeker. Dog, må det understrekes at sistnevnte anklager ikke har fått oppslutning fra andre land før inntil nylig (Caplan, 2020, 251, Jensehaugen 2022, 127-129).

Det må også bemerkes at Erdal et al. (2021) introduserer et nytt aspekt ved konflikten – begrepsbruk, selv om det gjort indirekte. I kapittel 1.3 omtalte jeg betydningen av bruk av

begreper og navn i forbindelse med Israel-Palestina konflikten. Når man omtaler konflikten, er forståelse av hva de ulike begrepene kan indikere og kommunisere av stor betydning. Feil bruk av begrep kan skape store reaksjoner og det kan gi inntrykk av et partisk eller ensidig standpunkt. Erdal et al. (2021,) påpeker begrepsbruk i forbindelse med konflikten implisitt når boken påpeker at palestinerne ser på 1948-krigen som al-Nakba (katastrofen) og israelere omtaler den som uavhengighetskrigen. Det blir ikke forklart presist at begreper benyttet i forbindelse med konflikten har stor betydning, men det er likevel mulig å forstå at begreper og navn har betydning for de som er berørt av konflikten. Kapittelet i Erdal et al. (2021) avsluttes med et nåtidig og fremtidsrettet perspektiv på konflikten. Den omtaler intern uenighet i Israel og de okkuperte områdene om bosettingspolitikken og fredsorganisasjonene. I denne konteksten oppfattes det som underlig at boken ikke omtaler den første eller den andre intifadaen, siden de har hatt innvirkning på fredsprosessene. Sett i sammenheng med at boken omtaler PLO i et eget avsnitt der den også nevner organisasjonens overgang fra voldelige til ikke-voldelige metoder er det underlig at Erdal et al. (2021) ikke nevner noe om opprørene.

6. Diskusjon

I første kapittel i denne avhandlingen nevnte jeg at Israel-Palestina konflikten er en av de få pågående konfliktene i verden som har pågått så lenge at de aller fleste, både unge og voksne har et forhold til den. Jeg nevnte også at det på bakgrunn av dette er svært krevende å fremstille konflikten uten at noen kommer til å hevde at det er en partisk fremstilling (Jensehaugen, 2022, 9). Etter analyse av ni norske lærebøker for 10. trinn og omfattende lesing av faglitteratur som omtaler Israel-Palestina konflikten, har meningen min ikke endret seg. Arbeidet har heller forsterket oppfattelsen min om at dette er en svært utfordrende oppgave. Enkelte hevder at konflikten ikke er så komplisert som den blir fremstilt som, og at det prinsipielt sett bare er en territorialkonflikt. Dette på bakgrunn av at det ikke lenger råder uenighet om den historiske sannhet (Finkelstein, 2007, 8-14). Men en slik påstand tar for gitt en omfattende kunnskap om konflikten. Det er fortsatt i bunn og grunn en territorialkonflikt, men omstendighetene innad i Israel og de okkuperte områder, samt de omkringliggende land har gjennomgått enorme endringer siden Palestinamandatets tid og opprettelsen av staten

Israel. De endrede omstendighetene har hatt vidtrekkende betydning for hvordan konflikten har utviklet seg. Israel har utviklet seg, dels takket være USA til å bli den desidert sterkeste parten i konflikten. Palestinerne er splittet både politisk og geografisk. De arabiske nabostatene er ikke på langt nær like aktive i kampen for palestinsk selvstendighet som tidligere (Jensehaugen, 2022, 144-154). Situasjonen minner lite om det usanne bilde av den ensomme jødiske staten innsirklet av den arabiske Goliat i 1948 illustrert i sionistversjonen. For å kunne forstå konflikten, er det nødvendig å forstå de endrede omstendighetene. Siden disse er mange og omfattende, er konflikten svært vanskelig å fremstille, og vanskelig for utenforstående å forstå. De fleste har et forhold til konflikten, men graden av kjennskap til konflikten varierer i stor grad. Personlig opplever jeg ofte tilbakeholdenhet fra andre når Israel-Palestina konflikten blir tatt opp. Ofte er årsaken til at personen nøler fordi den ikke kan etter sin mening tilstrekkelig mye om temaet, foruten at det er en betent konflikt, og av den grunn foretrekker å avstå fra å si noe i frykt for å si noe galt om emnet.

I kapittel 2 gjorde jeg selv et forsøk på å fremstille konflikten på en kort og oversiktlig måte, og i denne redegjørelsen forenklet jeg de fleste sentrale hendelser i tillegg til at jeg bevisst utelot flere viktige momenter. Redegjørelsen vektla tydelig å redegjøre for de samme sentrale hendelser og temaene som lærebøkene gjorde, men jeg valgte å inkludere noen flere momenter. Dette med den hensikt å forklare grundigere bakgrunn, motiv og politisk utvikling som drivkraft for ulike hendelser i konfliktens historie. Det er i mangelen på utdypende forklaringer av sentrale hendelser og moment at jeg øyner flere problemer med lærebøkens fremstilling. For å gjøre diskusjonen om lærebøkens fremstilling oversiktlig deler jeg diskusjonen i to temaer på følgende vis:

1. Problemet med den nøytrale fremstillingen.
2. Problemet med fremstillingen som tar utgangspunkt etter 2. verdenskrig.

6.1 Den nøytrale fremstillingen

Lærebøkene analysert i denne avhandlingen bærer mange likheter med hverandre. En tydelig likhet, om ikke den mest tydelige er fortellermåten. Generelt sett er det påfallende hvor

overfladisk og nøytral fremstillingen av konflikten er. Analysen har dermed ikke gitt belegg for å hevde noen særlig form for partisk fremstilling av konflikten. Det er til tider noen enkelte signaler om partiske fremstillinger, men disse går begge veier og utjevner hverandre i stor grad. Jeg kan heller ikke utelukke muligheten for at disse signalene er gitt på grunn av ubevissthet eller lignende. Derfor kan jeg ikke hevde at lærebøkene har en bevisst partisk fremstilling av hverken den ene eller den andre partens ståsted. Det finnes heller ikke grunnlag for å hevde at noen av lærebøkene bærer noen særlige tydelig preg av den sionistiske eller ny-sionistiske versjonen, selv om fremstillingene både er forenklet og korte. Men, jeg ser flere tilfeller der enkelte kan hevde at fremstillingene i de ulike bøkene er partiske. Eksempelvis kan ytterliggående på den ene siden hevde at bruken av begrepet seksdagerskrigen referer til Israels dominans i de væpnede konflikter. Bøker som unnlater å nevne israelske bosettere i de okkuperte områder eller som unnlater å nevne flyktningsproblemet kan anklages for å være i favør Israel. Andre ytterliggående kan hevde at lærebøker som unnlater å nevne holocaust og som fokuserer mer på de palestinske flyktninger og boforhold i de okkuperte områder er i favør palestinerne. Men, som sagt, så er det i denne avhandlingen snakk om enkelttilfeller i de ulike lærebøkene, og etter min mening er ikke enkelttilfeller nok til å si at noen av lærebøkene har en partisk fremstilling av konflikten. Men, i flere tilfeller forsøker lærebøkene å minimere skyldspørsmålet, eller å dra fokuset vekk fra hendelser som muligens svartmaler en av partene. Dette kombinert med en relativt kort fremstilling av konflikten, åpner flere fallgruver. Resultatet av dette er til tider en tvetydig og misvisende fremstilling av ulike hendelser og konflikten generelt.

Noen av tilfellene i utvalget er overraskende nok i de to siste bøkene fra LK20-utvalget. Overraskende med tanke på utgivelsesår (2021 og 2022), men ikke når man tar i betraktning at bøkene har den korteste redegjørelsen for konflikten i hele det samlede utvalget (se vedlegg 3). Jeg mener at det er overraskende med tanke på utgivelsesår siden de to siste bøkene fra LK20-utvalget har bedre tilgang på oppdatert litteratur enn de tidligere lærebøkene. Ifølge trettiårs-regelen blir det i Israel i likhet med flere andre land frigitt og avklassifisert utenrikspolitiske dokumenter (Pappé 1997,32 & Shlaim 1995, 290). Dette gir da senere utgivelser bredere tilgang på materiale med oppdaterte kilder og dermed teknisk sett en bedre mulighet til å fremstille det som skjedde. Men et slikt argumentet forutsetter at forfatterne og forlagene benytter seg av nye og oppdaterte kilder. Men dette er nødvendigvis ikke tilfellet for fremstillingen av Israel-Palestina konflikten. Et konkret eksempel som kan illustrere dette, er

hvordan bøkene tallfester de palestinske flyktningene etter 1948-krigen. Lærebøkene tilpasset L97 og LK06 tallfester de palestinske flyktningene konsekvent, til enten 700 000 eller 800 000, i motsetning til faglitteraturen som tallfester flyktningene til 750 000 eller et sted mellom 600 000 og 760 000 (Morris 2004, Pappe 2007 gjengitt i Jensehuagen, 2022, 46, Waage 2013, 126). Differansen er ikke oppsiktsvekkende, men det kan peke i retning av at kildematerialet som er benyttet er identisk for L97 og LK06 og dermed ikke oppdatert i LK06. Om dette er tilfellet, er det mulig å argumentere for at Israel-Palestina konflikten har fått mindre oppmerksomhet fra forfatterne og forlagene siden kildegrunlaget for fremstillingen potensielt ikke ble revidert for de nye utgivelsene. De korte fremstillingene i LK20-bøkene og overskriften som omtaler Israel-Palestina konflikten som «Midtøsten-konflikten» i Bredahl et al. (2022) peker i denne retningen. Men akkurat i tilfellet om tallfesting av de palestinske flyktningene finnes det en annen forklaring. Det eksakte antallet for de palestinske flyktninger som følge av 1948-krigen har vært gjenstand for store diskusjoner. Den fremste studien på området *The birth of the Palestinian refugee problem* av Benny Morris hevder at det er umulig å fastslå antallet flyktninger til noe mer eksakt enn et sted mellom 600 000 og 760 000 (Waage, 2013, 126).

Som nevnt er den korte og overfladiske fremstillingen av konflikten til tider misvisende. Eksempel på dette kan man finne iblant annet *Relevans 10* der spesielt to setninger peker seg ut: «Etter andre verdenskrig bestemte FN at jødene skulle få sitt eget land i Midtøsten, Israel. I området hadde det bodd jøder i mange tusen år» (Heidenreich, & Waage K., 2022, 176). *Relevans 10* er ikke alene om å fremstille FN's delingsplan som en form for overnasjonal ordre som landene i Midtøsten måtte følge og som gav sionistene juridisk krav på en del av landområdene i Palestina. Denne ordlyden i forbindelse med FN's delingsplan finner man i flere av lærebøkene i utvalget. I forbindelse med dette er det passende å understreke på nytt at delingsplanen ikke var juridisk bindende, og at den kun var en anbefaling fra Generalforsamlingen i 1947 som jeg nevnte i kapittel 2. Delingsplanen forutsatte at både jødene og palestinerne aksepterte delingsplanen (Waage, 2013, 106). En forenklet formulering som hevder at FN simpelthen bestemte at jødene skulle få sitt eget land undergraver FN's grunnleggende prinsipper og gir et misvisende inntrykk av hvordan mekanismene i FN fungerer. Den delen av utsagnet som sier at jødene hadde bodd i Palestina i mange tusen år er teknisk sett korrekt. Men, på grunn av konteksten setningen er skrevet i, gir påstanden et misvisende signal om at det har bodd mange jøder i Palestina sammenhengende i flere tusen

år. Dette er ikke bare misvisende, men også feil. Etter den andre utvisningen i 135 evt. bodde det ganske få jøder i Palestina. I 1880 bodde det ikke mer enn omtrent 35 000 jøder i Palestina. Det bodde jøder i Palestina, ja, men de utgjorde en liten minoritet i over 1500 år (Waage, 2013, 18, 32).

I tillegg til å være misvisende i sine forenklinger er lærebøkene ofte unnvikende fra å tildele skyld. Det tydeligste eksempelet på at lærebøkene til tider forsøker å styre unna skyldspørsmålet eller dempe fokuset på dette, for å opprettholde en nøktern fremstilling, er de få gangene Sabra og Shatila-massakren i Libanon 16. september 1982 blir omtalt. Utelatelsen av denne hendelsen kan også tolkes som et forsøk fra lærebøkene sin side fra å styre unna et skyldspørsmål i konflikten. Massakren er nevnt to ganger i datamaterialet. Implisitt i Skjøsberg (1999) og eksplisitt i Hellerud & Knutsen (2008):

En kristen militsgruppe drepte hundrevis av mennesker i de to flyktningleirene Sabra og Shatila i Libanon. Israel måtte ta ansvaret for det som hadde skjedd siden de tross alt kontrollerte området med flyktningleirene (Hellerud & Knutsen, 2008, 81)

Når det i utsagnet hevdes at Israel måtte ta ansvaret for det som hadde skjedd siden «de tross alt kontrollerte området med flyktningleirene» er dette en enorm underdrivelse av Israels skyld i massakren. Israel måtte ikke bare ta ansvaret for det som hadde skjedd siden de kontrollerte området. Israel muliggjorde massakren og gjorde ingenting for å forhindre den. Jensehaugen (2022), Shlaim (2000) og Waage (2013) har redegjort for IDFs rolle i forbindelse med massakren. I deres verk skriver de at IDF gav tillatelse, eller slapp falangmilitsen (de kristne-libanesiske militsstyrker) inn i de palestinske flyktningleirene Sabra og Shatila 16. september 1982. Falangistene var hevnlystne etter at deres leder Bashir Gemayel ble drept få dager før. Kort tid etter at de hadde gått inn i leiren tok falangistene til å drepe palestinske menn, kvinner og barn. Massakren varte i over tre dager, fra 16. september til 19. september. Mellom 700 og 2000 lå døde etterpå. Tallene varierer stort i omfang, etter hvilke estimat man bruker. De israelske styrkene fikk etterretning om massakren som holdt på i flere dager, uten å gjøre noe for å stoppe den (Jensehaugen, 2022, 98, Shlaim, 2000, 416, Waage, 2013, 239). Shlaim skriver at Israels forsvarsminister Ariel Sharon beordret IDF å slippe inn Falangistene i de palestinske flyktningleirer Sabra og Shatila for å rydde ut terroristene. Sharon hevdet var der. Selv om de israelske styrkene ikke utførte massakren,

muliggjorde IDF den ved å slippe falangistene forbi militærpostene sine (Jensehaugen, 2022, 98 & Shlaim 2000, 416). Den israelske undersøkelseskommissjonen sin konklusjon i ettertid sier også noe om skyldspørsmålet. I deres konklusjon kommer det frem at den israelske forsvarsministeren Ariel Sharon var indirekte ansvarlig for massakrene (Waage, 2013, 239). I sitt forsøk på å forenkle eller dempe skyldspørsmålet for massakren, villeder Hellerud & Knutsen (2008) leseren når de samtidig forsøker å opprettholde en nøytral fremstilling.

Hellerud & Knutsen (2008) gjør dette trolig for å unngå å svartmale Israel. Bruk av «feil» begrep eller utsagn som kan stille en av partene i konflikten i dårlig lys kan vekke store reaksjoner. De som for eksempel stiller Israel i dårlig lys kan vekke store reaksjoner blant kristensionister eller interesseorganisasjoner som Med Israel for Fred (MIFF) i Norge og internasjonalt (Sissel Wold, NRK, 2016). Sistnevnte er spesielt uttalt i sin kritikk av litteratur og ytringer som stiller Israel i negativt lys. MIFF har blant annet kritisert Jensehaugen (2022) sin bok og Cappelen Damm sitt digitale læreverk for både faktafeil og fremstilling av ett ensidig narrativ (Myrland C., 2022 & Myrland C., 2021).

På den andre siden så kan den korte, forenklede og nøytrale fremstillingen forklares på flere måter, men etter min mening hovedsakelig pragmatisk. For det første kan man se på konteksten innholdet skal benyttes i. Målgruppen for lærebøkene i utvalget er 14-, 15- og 16-åringer siden alle lærebøkene er tilpasset 10. trinn. Skal innholdet legges frem på en strengt historiefaglig måte for vise «som det faktisk var», eller er målet å gi en overfladisk innføring? Det er mange begreper som blir benyttet i forbindelse med konflikten. Flere av disse forutsetter en høyere kompetanse hos leseren for å kunne tolke og anvende dem.

På bakgrunn av dette blir det en vurderingssak for forfatteren eller forlagene samt skolen å gjøre i forbindelse med hvor mye tid man skal bruke på Israel-Palestina konflikten. Enkelte kan argumentere for at man heller burde bruke tid på andre konflikter, enten på bakgrunn av at andre konflikter kan være enklere å forstå, eller at andre konflikter har hatt større betydning for verdenshistorien. Dette argumentet kan man også snu på hodet og si at Israel-Palestina er særlig nyttig å bruke mye tid på siden konflikten dekker flere av den nye læreplanen (LK20) sine omfattende kompetansemål. Som jeg nevnte så vidt i kapittel 1.4 mener jeg Israel-Palestina konflikten står i en særegen posisjon til å utvikle elevenes kompetanse innenfor to, men spesielt ett kompetansemål i samfunnsfag (SAF01-04). 1948-krigen, 1967-krigen og de

israelske bosettinger gir etter min mening elever et godt utgangspunkt for å kunne: «sammenligne hvordan politiske og historiske forhold påvirker bosettingsmønstre og demografi i forskjellige deler av verden i dag» (Utdanningsdirektorater, SAF01-04, 2020). Konsekvensene av 1948-krigen og 1967-krigen gir eksempel på historiske forhold i form av krig som endret bosettingsmønster og demografi i deler av Midtøsten. Bosettingspolitikken og høyrevridningen i den israelske politikken siste tiårene gir eksempel og forklaring på hvordan politiske forhold har endret bosettingsmønsteret og demografien i det historiske området Palestina, i dag omtalt som Israel og de okkuperte områdene Vestbredden og Gaza.

For det andre så kan man se på Norges forbindelse til denne konflikten for en forklaring. Norge har over lengre tid vært involvert i konflikten. Norge har bidratt til UNIFIL sine fredsbevarende styrker i Libanon, og har bidratt i diplomatisk forstand i form av Oslo-avtalene og mer (Sitter & Waage, 2021). Norge gir også årlig store summer til Palestina i form av bistand. I 2009 alene gav Norge 628 millioner kroner til det «Det palestinske området» (NORAD, 2009, 84). På bakgrunn av Norges rolle som fredsmekler i Israel-Palestina er det derfor tenkelig at en lite partisk fremstilling kan være ønskelig. Hvorvidt dette ønske blir kommunisert fra forskjellige hold er derimot vanskelig å anslå. For det tredje så risikerer forlagene potensielt mindre tilbakeslag fra offentligheten dersom de skriver på en mer nøytral måte. Som vi har sett i debatten tidligere i år om «oppdateringen» av Roald Dahls bøker, så responderer forlag på kritikk fra offentligheten (Støre M., 2023 & Holt A., 2023). Jeg utelukker heller ikke muligheten for at skolene har kommunisert et lignende ønske om en nøytral fremstilling. Rent praktisk er det enkelt å forstå at også flere skoler kan verdsette en fremstilling av konflikten som ikke utløser en reaksjon fra foreldre, elever eller andre.

6.2 Problemet med fremstillingen som tar utgangspunkt etter 2. verdenskrig

En fremstilling av Israel-Palestina konflikten med utgangspunkt i perioden etter 2. verdenskrig byr på en rekke implikasjoner. For det første gis ikke leseren innblikk i hendelsesforløpet før krigen. Dette gjør det vanskeligere å forstå opphavet til konflikten. Et utgangspunkt i perioden etter 2. verdenskrig kan også gi lesere inntrykk av at det «alltid» har vært konflikt mellom israelerne og palestinerne siden det ikke blir konkretisert når og hvorfor konflikten oppstod. Dette er problematisk siden det påvirker hvordan man ser på og oppfatter konflikten i dag: «Nok et rakettangrep i Israel. Bombing i Gaza i dag. Ja, sånn har det vel

alltid vært». For det andre så er en slik fremstilling misvisende fordi den ikke nevner noe om jødernes utvisning fra Palestina, deres forfølgelse i Europa, deres motiv til å bosette seg i Israel igjen, eller noe om holocaust - som jeg vil argumentere for er vesentlig for å forstå hvorfor staten Israel ble opprettet. Ingvaldsen & Kristensen (2008) presenterer en kombinasjon av en kortfattet forenkling med utgangspunkt etter 2. verdenskrig:

Bakgrunnen for konflikten mellom Israel og Palestina ligger i det som skjedde i 1948 (...) I 1948 bestemte FN at området skulle deles i en jødisk stat og et palestinsk område. Den jødiske bosetting og okkupasjonen av nærliggende områder, presset palestinerne bort. Konflikts kjerne er at israelerne mener at de har rett til landområder palestinerne hevder er deres» (Ingvaldsen & Kristensen, 2008, 113).

Utsagnet er merkelig av flere grunner. For det første så nevner det ikke noe om holocaust eller jødernes eller palestineres forhold til Palestina. For det andre så blir FN igjen fremstilt som et overnasjonalt organ som trumfer nasjoners selvbestemmelsesrett som en tyrann. For det tredje blir den jødiske innvandringen under og før Palestinamandatet betegnet som bosetting og okkupasjon av nærliggende områder. For det fjerde så skriver ikke boken noe spesifikt om 1948-krigen. Samlet gir dette utsagnet et tvetydig og misvisende bilde av bakgrunnen for konflikten og omstendighetene om hvordan staten Israel ble opprettet. Basert på utsagnet blir det vanskelig å forstå opphavet og omfanget av konflikten og hvorfor den har pågått så lenge.

På den andre siden kan man se at en fremstilling med utgangspunkt i etter 2.verdenskrig gir mer tid og rom for hendelser i nyere tid. Man har også mulighet til å rette fokus på andre forhold enn de geopolitiske og historiske hendelsene. Et slikt utgangspunkt kan bruke mer tid på forholdene i de okkuperte områdene og innad i Israel. Men, det betyr ikke at et en fremstilling som tar utgangspunkt i hendelser etter 2. verdenskrig må utelate alt som skjedde før. Skjønsberg (2008) er et eksempel på dette. Boken har hovedfokus på konflikten etter 2.verdenskrig men, nevner fremdeles omstendighetene før 1945 og omstendighetene som leder til 1948 krigen. Skjønsberg (2008) vektlegger også forholdene innad i Israel og i de okkuperte områdene. Som tidligere nevnt omtaler Skjønsberg levekårene til Palestinerne, både i Israel og i de okkuperte områdene. Han skriver om uenighet innad i Israel på hvordan man kan løse konflikten, samt en splid blant palestinerne som lever på Vestbredden og de som bor i Gaza. Vektlegging av slike forhold kan bidra til å skape innsikt i hvorfor det er så vanskelig å løse konflikten. En slik vektlegging kan også skape mer nysgjerrighet rundt

tidligere omstendigheter – hvorfor har det blitt som det er blitt? Man kan også snu dette argumentet på hodet og hevde at et slikt utgangspunkt kan virke forvirrende siden man ikke får tilstrekkelig forkunnskaper om omstendighetene.

7. Avslutning

Innledningsvis i avhandlingen presenterte jeg hypotesen og problemstillingen min angående fremstillingen av Israel-Palestina konflikten i lærebøker for 10.trinn. Hypotesen hevdet at fremstillingen av konflikten i lærebøkene kom til å være påfallende nøytral. Denne var tuftet på hvilken kontekst lærebøker benyttes i, samt at konflikten fortsatt er pågående og engasjerer bredt i de sosiale lag. Hypotesen viste seg å være velfundert på bakgrunn av funnene i analysen. En av de største funnene i denne avhandlingen fremhever nettopp denne påtatte nøytrale fremstillingen i datamaterialet for analysen. Men det er flere unntak fra denne påtatte nøytraliteten, men disse forblir unntak. Det fremgår av analysen at fremstillingen er forsøkt nøytralisert og gjort apolitisk. Motivene for dette kan ikke fastslås på bakgrunn av analysen, men det er plausibelt at pragmatiske hensyn har blitt vektlagt. Omtale av Israel-Palestina har mang en gang skapt reaksjoner fra forskjellige hold. Norge har vært en aktiv aktør i konflikten i flere tiår i form av bistand, diplomatiske prosesser og fredsbevarende styrker. På bakgrunn av de overnevnte faktorene fremstår en nøytral fremstilling av konflikten foretrukket, både sett fra forlagenes standpunkt og skolenes perspektiv.

Problemstillingen var formulert på en måte som gjorde det nødvendig å undersøke om fremstillingen har endret seg i løpet av perioden 1999-2022 der tre ulike læreplaner har vært gjeldende. På bakgrunn av analysen har jeg ikke tilfredsstillende bevis for å hevde at fremstillingen har gjennomgått større endringer. I de aller fleste lærebøkene er det stort sett den samme historien som blir fortalt når det gjelder kronologisk rekkefølge, hendelser og aktører noe som tydelig viser til en kontinuitet i fremstillingen av konflikten.

Oppsummeringen av hendelser overskygger i større grad årsaksforklaringer, med unntak i Skjønsberg (2008) og Erdal et al. (2021). Forskjeller i fremstillingene basert på hvilken læreplan læreboken er tilpasset er mindre enn forventet. Formuleringene av kompetansemålene i de utvalgte læreplanene (L97, LK06 og LK20) har endret seg i større

grad. Endringene gjenspeiles derimot ikke i noen særlig grad i framstillingen av Israel-Palestina konflikten. Den desidert største målbare endringen i framstillingen av konflikten er hvor kort omtale den får i to av LK20-utvalgets lærebøker. Bredahl et al. (2022) og Heidenreich & Waage K. (2022) sin korte omtale av konflikten avviker stort fra normen som vist i vedlegg 3.

Det understrekes at denne oppgave ikke sier noe deskriptivt om lærebøkens funksjon i klasserommet eller noe om hvordan Israel-Palestina konflikten blir undervist i klasserommet. Derfor vil jeg avslutningsvis foreslå til andre som interesserer seg for konflikten, eller generelt betente konflikter i skolen til å undersøke videre hvordan dette temaet, eller lignende konfliktfylte temaer blir undervist i norske klasserom, eventuelt hvilke erfaringer lærere har med temaet i klasserommet.

8. Litteraturliste

8.1 Vedlegg

Vedlegg 1 - Nut, L. (12. november 2010). Six Day War Territories [illustrasjon]. Wikimedia commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Six_Day_War_Territories_2.png

Vedlegg 2 – Nut, L. (12. november 2010). Six Day War Territories [illustrasjon]. Wikimedia commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Six_Day_War_Territories_2.png

Vedlegg 3 – Sammenstilling av antall sider brukt på Israel-Palestina konflikten i datamaterialet

8.2 Lærebøker

Bredahl, Dehle, E., Larsen, H., Quintano, K., Ranheim, C., Salvesen, I., & Øvretveit, S. (2022). Samfunnsfag 10 fra Cappelen Damm: Grunnbok (Bokmål[utgave], utgave 1.). Cappelen Damm.

Erdal, S. F., Hellerud, S., Johnsen, I. M., & Westersjø, M. (2021). Arena 10: grunnbok, samfunnsfag for ungdomstrinnet (Bokmål[utgave], 1. utgave.). Aschehoug undervisning.

Heidenreich, & Waage, K. B. (2022). Relevans 10: samfunnsfag for ungdomstrinnet: Grunnbok (Bokmål[utgave], 1. utgave.). Gyldendal.

Hellerud, & Knutsen, K. (2008). Historie (Bokmål[utg.]. ed., p. 141). Aschehoug.

Ingvaldsen, & Kristensen, I. (2008). Historie 10 (Bokmål[utg.]. ed., p. 156). Cappelen Damm.

Lund, & Indresøvd, E. (1999). Historie (Bokmål[utg.]. ed., p. 183). Aschehoug.

Skjønberg. (1999). Historie 10 (Bokmål[utg.]. 1. utgave, 2. opplag, p. 240). Gyldendal undervisning.

Skjønberg. (2008). Historie 10 (Bokmål) 1. utgave, 2. opplag, p. 255). Gyldendal undervisning.

Sveen & Aastad (1999). Verda etter 1945, Historie 10 (Nynorsk). 1. utgave, 1. opplag, p. 177. Cappelen Damm forlag.

8.3 Annen litteratur

Abrahamsen, & Universitetet i Tromsø (2011). Sovjetunionen 1924-1953 i norske skolebøker: fremstillingen av Stalin og Sovjetunionen under Stalin i norske skolebøker fra 60-tallet og til i dag. Universitetet i Tromsø

Blikstad-Balas, M. (2014). Lærebokas hegemoni et avsluttet kapittel? I Hvistendahl, Roe, A., & Hertzberg, F. (2014). Alle tiders norskdidaktiker: festskrift til Frøydis Hertzberg på 70-årsdagen den 18. november 2014 (p. 471). Novus.

Bratberg. (2017). Tekstanalyse for samfunnsvitere (2. utg., p. 216). Cappelen Damm akademisk.

Bratberg. (2021). Tekstanalyse for samfunnsvitere (3. utgave.). Cappelen Damm akademisk.

Caplan. (2020). The Israel-Palestine conflict: contested histories (Second edition.). Wiley-Blackwell.

Den Norske Forleggerforeningen (8.06.2021), Bransjestatistikk 2020, Statistikkutvalget i Forleggerforeningen. Hentet fra: <https://forleggerforeningen.no/wp-content/uploads/2021/06/Bransjestatistikk-2020-1.pdf>

Evensen. (2022). Samfunnsfag i LK20: planlegging, undervisning og vurdering (1. utgave.). Fagbokforlaget.

Fagbokforlaget. Hovland, B. M. (2016). Historie som skolefag og dannelsesprosjekt 1889-1940. En historiografi ut fra folkeskolens historielærebøker. Doktorgradsavhandling, UIO. Institutt for pedagogikk, Det utdanningsvitenskapelige fakultetet. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/55550/1/PhD-Hovland.pdf>

Finkelstein, & Fredheim, E. (2007). Til Israels forsvar?: om historieforfalskning og misbruk av antisemittismebegrepet (p. 443). L.S.P. forlag.

Fondevik. (2003). Jødene under nazismen 1933-1945: en analyse av norske lærebøker i

historie og krl-faget: Vol. nr 8/2003 (p. 152). Høgskolen i Bergen.

Holt, Anne (21. februar. 2023) Roald Dahl skal bli mer «tidsriktig». Det er overgrep mot teksten, en forbrytelse mot forfatteren. Aftenposten. Hentet fra:

<https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/JQvK4P/roald-dahl-skal-bli-mer-tidsriktig-det-er-overgrep-mot-teksten-en-forbrytelse-mot-forfatteren>

Høisæther. (2018). Lite med europeisk overlegenhet å gjøre» Fremstillinger av den islamske verdens og Europas middelalderhistorie i norske lærebøker for grunnskolen og videregående etter Kunnskapsløftet. The University of Bergen.

Jensehaugen. (2022). En kort introduksjon til Israel-Palestina-konflikten (1. utgave.) Cappelen Damm akademisk.

Johnsen. (1989). Den skjulte litteraturen: en bok om lærebøker (p. 117). Universitetsforlaget.

Johnsen. (1999). Lærebokkunnskap: innføring i sjanger og bruk (p. 188). Tano Aschehoug.

Kruse, J., Nyborg, Ø. & Undheim, I. (2023, 28. januar) Minst sju personer skal ha blitt drept i skyting i Øst-Jerusalem, *NRK*, hentet fra: <https://www.nrk.no/urix/minst-syv-personer-skal-ha-blitt-drept-i-skyting-i-ost-jerusalem-1.16273776>

Lindgjerdet, F. (2001). Den kalde krigen i norske lærebøker. Trondheim: F. Lindgjerdet

Lunde, A. & Riseng, P. (2023, 14. april). Konflikten mellom Israel og Palestina blusser opp igjen, *Aftenposten*, hentet fra:

<https://www.aftenposten.no/verden/i/Qyb554/konflikten-mellom-israel-og-palestina-blusser-opp-igjen>

Lundestad. (2015). Øst, vest, nord, sør: hovedlinjer i internasjonal politikk etter 1945 (7. utg., p. 345). Universitetsforl.

Moesgaard, & Universitetet i Oslo Institutt for arkeologi, konservering og historie. (2011). Skolens 1814: fremstillinger av 1814 i norske lærebøker 1945-2010 (p. 124). [H. Moesgaard].

Myrland, Conrad (2022, 15. februar). *En ekstremt ensidig bok av Jørgen Jensehaugen*. MIFF. Hentet fra: <https://miff.no/norge-og-israel/2022/02/15en-ekstremt-ensidig->

[introduksjon-til-israel-palestina-konflikten.htm](#)

Myrland, C. (2021, 18. november). *Norske tiendeklassinger blir gitt et feil bilde av konflikten.*

MIFF. Hentet fra: <https://miff.no/norge-og-israel/2021/11/18norske-tiendeklassinger-blir-gitt-et-feil-bilde-av-israel-og-konflikten.htm>

NORAD (2015 16. februar) *Årsrapport om norsk bilateral bistand 2009*. Utgitt av Norad på oppdrag fra Utenriksdepartementet. Hentet fra:

<https://www.norad.no/globalassets/import-2162015-80434-am/www.norad.no-ny/filarkiv/vedlegg-til-publikasjoner/arsrapport-om-norsk-bilateral-bistand-2009.pdf>

Norsk rikskringkasting (2016, 15 januar) *Sissel Wold om konflikten i Midtøsten*. NRK. Hentet

fra: <https://www.nrk.no/skole/?mediaId=21401&page=search&program=Fritt+Ord-seminar+2016>

Pappe. (1997). Post-Zionist Critique on Israel and the Palestinians: Part I: The Academic Debate. *Journal of Palestine Studies*, 26(2), 29–41.

<https://doi.org/10.1525/jps.1997.26.2.00p0102v>

Pappe. (2009). The Vicissitudes of the 1948 Historiography of Israel. *Journal of Palestine Studies*, 39(1), 6–23. <https://doi.org/10.1525/jps.2010.XXXIX.1.6>

Shlaim. (1995). The Debate about 1948. *International Journal of Middle East Studies*, 27(3), 287–304. <https://doi.org/10.1017/S0020743800062097>

Shlaim. (2000). *The iron wall: Israel and the Arab world* (p. 670). The Penguin press.

Said, & Aabakken, A. (2018). *Orientalismen: vestlige oppfatninger av Orienten* (pp. XIII, 396). Cappelen Damm.

Sitter, & Waage, H. H. (2021). En brikke ingen turte å røre. *Historisk tidsskrift*, 100(1), 67–80. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2021-01-06>

Sivesind, Karseth, B., Morken, I., Hjørdemaal, F., Engelsen, B. U., Elstad, E., Dale, E. L., & Læreplanstudier: utdanning og reformer, styring og vurderingssystemer. (2009). *Læreplan: et forskningsperspektiv* (p. 241). Universitetsforl.

Støre, Maria (24. februar 2023) Roald Dahl-forlaget Puffin vil beholde originale verk etter

debatt. VG. Hentet fra: <https://www.vg.no/rampelys/bok/i/kEdvdj/roald-dahl-forlaget-puffin-vil-beholde-originale-verk-etter-utfordrende-debatt>

Utdanningsdirektoratet. (2013). Læreplan i Samfunnsfag (SAF01-03). Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2013.

Utdanningsdirektoratet. (2020). Læreplan i Samfunnsfag (SAF01-04). Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Fagfornyelsen 2020

Veiteberg, Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet, & Nasjonalt læremiddelsenter. (1996). Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (p. 343). Nasjonalt læremiddelsenter.

Waage. (1996). Norge - Israels beste venn: norsk Midtøsten-politikk 1949-1956 (p. 415). Universitetsforl.

Waage. (2013). Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten (p. 509). Cappelen Damm akademisk.

Waage, Tamnes, R., & Vik, H. H. (2013). Krig og fred i det lange 20. århundre (p. 395). Cappelen Damm akademisk.

Aashamar, Bakken, J., & Brevik, L. M. (2021). Fri fra lærebokas tøyler. Om bruk av læreboka og andre tekster i norsk, engelsk og samfunnsfag på 9. og 10. trinn. Norsk pedagogisk tidsskrift, 105(3), 296–311. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2987-2021-03-04>